

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Ylva Eliasson

Mänskliga rättigheter i EG-rätten
– en europeisk angelägenhet

Examensarbete
20 poäng

Handledare
Joakim Nergelius

Ämnesområde
EG-rätt

Termin
Nio

Innehåll

INNEHÅLL	2
SAMMANFATTNING	5
FÖRORD	6
FÖRKORTNINGAR	7
1 INLEDNING	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte och problemställning	8
1.3 Avgränsningar	9
1.4 Metod och genomförande	9
1.5 Litteratur	10
1.6 Terminologiska frågor	10
2 INFÖRLIVANDET AV MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I EG-RÄTTEN	11
2.1 Bakgrund	11
2.2 Den skrivna rätten	11
2.2.1 Allmänt	11
2.2.2 Romfördraget	12
2.2.3 Maastrichtfördraget	12
2.2.4 Amsterdamfördraget	13
2.3 Den oskrivna rätten – EG-domstolen och dess praxis	14
2.3.1 Inledande skepsis	14
2.3.2 Från skepsis till mottagande – mänskliga rättigheter blir en del av EG-rätten	15
2.3.3 Gemenskapen som garant för de mänskliga rättigheterna	21
3 EG-DOMSTOLENS UTVECKLING	25
3.1 Allmänt	25
3.2 EG-domstolen har försökt utvidga sin jurisdiktion på medlemsstaternas bekostnad	25
3.2.1 EG-rättens företrädare framför nationell rätt	25
3.2.2 EG-domstolens jurisdiktion – en fråga om gränsdragning	26

3.3	EG-domstolen har utnyttjat rättighetsspråket för att nå ekonomiska mål	27
3.3.1	Allmänt	27
3.3.2	Rättighetsspråket – en fråga om definitioner	27
3.4	EG-domstolen vill ta Europadomstolens plats	31
3.4.1	Allmänt	31
3.4.2	Jurisdiktion	32
3.4.3	Tolkningsmotsättningar	38
4	EG-DOMSTOLENS RELATION TILL EUROPAKONVENTIONEN	41
4.1	Allmänt	41
4.2	Yttrande 2/94	41
4.2.1	Godtagbarheten av en förfrågan enligt art. 228(6) i Romfördraget	41
4.2.2	Gemenskapens kompetens att inkorporera Europakonventionen	42
4.3	Analys av alternativet att inkorporera Europakonventionen i EG-rätten	45
4.3.1	Anslutning till Europakonventionen	45
4.3.2	Extern kontroll – lösning på jurisdiktionsproblem och tolkningsmotsättningar?	46
5	STADGAN OM DE GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETERNA	51
5.1	Presentation	51
5.1.1	Syfte	51
5.1.2	Konventet	52
5.1.3	Innehåll	53
5.1.4	Status	57
5.1.5	Kontext	60
5.2	Analys av stadgan om de grundläggande rättigheterna	62
5.2.1	Allmänt	62
5.2.2	Kritik gällande stadgans innehåll	63
5.2.3	Kritik gällande stadgans status	66
5.3	Inkorporering av Europakonventionen i EG-rätten – ett aktuellt alternativ	67
6	RÄTTIGHETSSKYDDETS FRAMTID	71
6.1	Allmänt	71
6.2	Mänskliga rättigheter som en del av EG-rättens allmänna rättsprinciper	72
6.2.1	Definitioner och klassifikationer	73
6.2.2	Mänskliga rättigheters status i EG-rätten	74
6.3	Utvecklingsperspektiv	76
6.3.1	“A Human Rights policy”	76
6.3.2	Ius commune europaeum	78
6.3.3	Egna synpunkter	78

KÄLLFÖRTECKNING	81
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	88

Sammanfattning

Romfördraget som undertecknades år 1957 var en följd av Schumandeklarationen sju år tidigare och dess huvudsakliga syfte var att skapa en gemensam marknad där varor, tjänster, kapital och personer kunde cirkulera fritt. Någon förteckning över mänskliga rättigheter eller grundläggande rättigheter fanns dock inte i fördraget eftersom mänskliga rättigheter inte ansågs vara relevanta i det ekonomiska sammanhang fördragen hade antagits. Det var inte förrän Maastrichtfördraget antogs år 1993, och i samband med att Amsterdamfördraget signerades år 1997 som mänskliga rättigheter fick skriftligt erkännande i EG-rätten. Genom EG-domstolens rättspraxis har skyddet för mänskliga rättigheter utvecklats, mot bakgrund av påtryckningar från medlemsstaterna, från att ha varit praktiskt taget obefintligt till att skriftligt erkännas genom art. 6 i Unionsfördraget enligt vilken gemenskapen är grundad på respekten för bland annat mänskliga rättigheter.

EG-domstolens utveckling av rättighetsskyddet i EG-rätten har analyserats och kommenterats på olika sätt och en del kritiska ståndpunkter kan presenteras. Gemenskapens ekonomiska arv har exempelvis ansetts göra domstolen till en olämplig uttolkare av mänskliga rättigheter. Genom att introducera mänskliga rättigheter i EG-rätten har domstolen också utvidgat sin jurisdiktion på medlemsstaternas bekostnad. Samtidigt har problem som tolkningsmotsättningar och konkurrens avseende jurisdiktion uppkommit i förhållande till Europadomstolen som den främste uttolkaren av Europakonventionen.

I december 2000 antogs stadgan om de grundläggande rättigheterna. För första gången har gemenskapen ett skrivet rättsskydd i form av en rättighetskatalog. Stadgan är till stor del influerad av Europakonventionen samtidigt som sociala rättigheter betonas vid sidan av de medborgerliga. Det är dock fortfarande inte avgjort om stadgan skall få bindande status eller inte. I nuläget verkar dock stadgan förbli en politisk rekommendation.

Genom yttrande 2/94, om möjligheten att inkorporera Europakonventionen i EG-rätten för att åstadkomma ett enhetligt rättsskydd i gemenskapen och i Europa som helhet, förhindrade EG-domstolen ett förverkligande av denna lösning. Alternativet har dock inte upphört att diskuteras, och det är ett av de mest relevanta i dagsläget.

För rättighetsskyddets framtid måste en effektivare dialog ta form mellan framförallt EG-domstolen och Europadomstolen. Skyddet för mänskliga rättigheter måste präglas av enhetlighet och harmoni för att Europas samtliga medborgare skall kunna garanteras ett fullgott rättsskydd.

Förord

Under ett år som erasmusstudent på universitetet i Montpellier i Frankrike läsåret 1999/2000, läste jag framför allt kurser i EG-rätt och i mänskliga rättigheter. Kombinationen var intressant eftersom gemenskapen mestadels har förknippats med det ekonomiska marknadssamarbetet samtidigt som EG-rätten huvudsakligen utgjort ett regelverk för att organisera denna marknad. Mänskliga rättigheters betydelse i EG-rätten idag illustrerar vikten av grundläggande värderingar i Europa som helhet. Mänskliga rättigheter är ett Europas kännetecken och i takt med att gemenskapen fått allt större betydelse i Europa krävs, vid sidan av engagemanget för marknadssamarbetet, samtidigt respekt för de mänskliga rättigheterna.

Under uppsatsskrivandets gång har jag funnit nya inriktningar och infallsvinklar i ett ämne som jag inledningsvis bara hade grunda kunskaper i. Det är oerhört intressant att se hur grundläggande värden kräver sin plats även i ett ursprungligen rent ekonomiskt samarbete. De aktörer som figurerar på arenan är flera och det har varit svårt att begränsa vilket förhållande som bör fokuseras på för att ämnet skall belysas på bästa möjliga sätt. Egentligen är kanske bärarna av rättigheterna de egentliga huvudpersonerna. Uppsatsen tenderar dock att fokusera på de aktörer som slåss om rollen som den rättmätige garanten för mänskliga rättigheter i Europa.

Jag vill tacka min handledare Joakim Nergelius för många givande diskussioner och för den handledning som gjort att jag kunnat färdigställa examensuppsatsen.

Förkortningar

CFI	Court of First Instance
CMLR.	Common Market Law Report
CMLRev.	Common Market Law Review
ECHR	European Convention on Human Rights
EC	European Community
EG	Europeiska Gemenskaperna
EJIL	European Journal of International Law
ELJ	European Law Journal
ELRev.	European Law Review
EU	Europeiska Unionen
HRLJ	Human Rights Law Journal
JCP	Jurisclasseur périodique, (Semaine juridique), edition général
LIEI	Legal Issues of Economic integration
OJ	Official Journal of the European Communities
OJLS	Oxford Journal of Legal Studies

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Gemenskapen var ursprungligen av ekonomisk karaktär och det huvudsakliga syftet vara att underlätta handeln mellan medlemsstaterna. Mänskliga rättigheter nämndes inte i de ursprungliga fördragen och så skulle vara fallet ända tills Maastrichtfördraget undertecknades mer än 40 år senare. Maastrichtfördraget ändrades genom Amsterdamfördraget enligt vilket art. 6 stadgar att gemenskapen grundas på mänskliga rättigheter och andra rättighetsprinciper.

Under denna epok var det, i brist på skriven rätt, EG-domstolen som lade grund för rättighetsskyddet i EG-rätten. Genom att integrera mänskliga rättigheter som en del av EG-rättens allmänna rättsprinciper utvecklade domstolen en oskriven rättighetskatalog helt grundad på rättspraxis.

Samtidigt som EG-domstolen dessförinnan kritiserats för sitt svala engagemang för mänskliga rättigheter framkom nu åtskillig kritik gällande det sätt på vilket EG-rättens skydd för mänskliga rättigheter hade utvecklats. Framför allt var det domstolens utvidgade jurisdiktion i förhållande till medlemsstaterna och Europadomstolen som kritiserades, men även det sätt på vilket mänskliga rättigheter tolkades i EG-rätten mot bakgrund av gemenskapens ekonomiska mål och syften. Alternativet att inkorporera Europakonventionen diskuterades flitigt och är än i dag en aktuell fråga.

Då stadgan om de grundläggande rättigheterna antogs i december 2000, fick gemenskapen äntligen en skriven rättighetskatalog. Diskussion pågår ännu huruvida stadgan skall bli av bindande karaktär eller inte och vad det kommer att innebära för EG-rättens och för Europas framtida rättighetsskydd.

1.2 Syfte och problemställning

Mot bakgrund av den historiska utvecklingen av mänskliga rättigheter i EG-rätten vill jag belysa gemenskapens och EG-domstolens förhållande till medlemsstaterna och deras grundlagar samt till Europadomstolen och Europakonventionen.

Framför allt ämnar jag behandla det som har varit och är omstritt gällande mänskliga rättigheter med utgångspunkt i EG-rättens framväxande rättighetsskydd. Jag vill analysera mänskliga rättigheters definition, vem eller vilka som är ansvariga för eventuella kränkningar, vem eller vilka som

agerar garant samt vem eller vilka som utgör rättighetsbärare och vad det innebär.

Förhållandet mellan framför allt EG-domstolen och Europadomstolen visar det sätt på vilket mänskliga rättigheter är en europeisk företeelse som får konsekvenser för alla Europas invånare. Genom att analysera framväxten av mänskliga rättigheter i EG-rätten i ljuset av Europakonventionen och Europadomstolens tolkning av konventionen, illustreras bakgrunden till varför mänskliga rättigheter i dagens Europa måste nå nya dimensioner. På detta sätt kan kanske frågan hur rättighetsskyddet bör utvecklas i framtiden, för att garanteras på bästa sätt, få ett svar.

1.3 Avgränsningar

För en mer djuplodande analys hade det varit aktuellt att behandla förhållandet mellan gemenskapen och medlemsstaterna, en relation som har omnämnts i förbigående men som utkonkurrerats av förhållandet mellan EG-domstolen och Europadomstolen.

Det hade också varit på sin plats att analysera fler relevanta rättsfall. Det har dock varit nödvändigt att begränsa analysen till de delar av rättspraxis som förefallit mest väsentliga i sammanhanget.

En utvärdering av Europadomstolen och dess framväxt, utveckling och omorganisation hade liksom en beskrivning av Europakonventionen gjort undersökningen mer komplett, framför allt eftersom det är i förhållande till dessa faktorer EG-rättens rättighetsskydd analyseras.

En intressant infallsvinkel är frågan hur Sverige som ordförandeland behandlar ämnet mänskliga rättigheter i EG-rätten och hur Sverige kan och vill påverka den status som stadgan om de grundläggande rättigheterna ska ha i framtiden. De Europakonferenser som hållits hittills har dock inte prioriterat ämnet i fråga och det finns heller ingen information att tillgå, varför jag har valt att inte ta upp den här aspekten.

1.4 Metod och genomförande

Genom att undersöka relevant doktrin, rättspraxis samt fördrags- och konventionstext kan metoden sägas vara litteraturundersökning. Samtidigt har ett komparativt perspektiv använts genom att EG-rättens rättighetsskydd satts i relation till andra rättsskydd som exempelvis medlemsstaternas grundlagar och Europakonventionen. EG-domstolens roll som EG-rättens rättighetsgarant jämförs också med Europadomstolens betydelse som Europakonventionens suveräne uttolkare.

Uppsatsen disponeras på följande sätt. Efter en historisk bakgrund där framväxten av rättighetsskyddet i EG-rätten beskrivs, följer ett kapitel om EG-domstolens utveckling och den kritik som har riktats gentemot domstolen. På detta sätt kan EG-rättens rättighetsskydd betraktas på ett mer undersökande och observant sätt. Detta kapitel avlöses av en del som behandlar EG-domstolens relation till Europakonventionen. Kapitlet visar på de olika lösningar och alternativ som presenterats för att göra skyddet av mänskliga rättigheter bättre. Därefter behandlas stadgan om de grundläggande rättigheterna. Stadgan beskrivs inledningsvis varpå den analyseras mot bakgrund av de olika reaktioner den gett upphov till. Avslutningsvis görs en sammanfattande analys där olika framtidsaspekter behandlas för att slutligen kommenteras.

1.5 Litteratur

Det mesta av den litteratur som jag har använt vid författandet av uppsatsen är juridiska tidskrifter. Förutom juridisk litteratur har jag även använt mig av en del artiklar från vanlig dagspress, EG-material, dokument från Europarådet, internetkällor och så vidare.

Jag har i uppsatsen hänvisat till både Maastrichtfördraget och Amsterdamfördraget beroende på vilken historisk kontext jag behandlat.

1.6 Terminologiska frågor

Det bör betonas att jag fäster viss betydelse vid skillnaden mellan begreppet mänskliga rättigheter såsom det tolkas i Europakonventionen jämfört med hur begreppet behandlas i EG-rätten. Mänskliga rättigheter är inte samma sak som EU-medborgerliga rättigheter till exempel. Stadgan om de grundläggande rättigheterna har i stora delar influerats av Europakonventionen, men det viktiga för rättigheternas definition är på vilka grunder de tolkas och vem som tolkar dem. Det är därför tveksamt om stadgan om de grundläggande rättigheterna verkligen är ett dokument som skyddar mänskliga rättigheter.

Gällande begrepp som Europeiska gemenskapen och Unionen, så används de omväxlande. Gemenskapen är den del av EG-rätten (första pelaren) där mänskliga rättigheter har integrerats och gemenskapen är den komponent av EU där en konkret förändring sker på detta område. Begreppet Unionen används när jag syftar på samarbetet som något övergripande i relation till Europa och inte endast avseende marknaden.

2 Införlivandet av mänskliga rättigheter i EG-rätten

2.1 Bakgrund

Då de tre EG-fördragen undertecknades på 1950-talet innehöll de varken uppräknade rättigheter eller hänvisning till internationella instrument rörande mänskliga rättigheter. Gemenskapens huvudsakliga ekonomiska inriktning är en av förklaringarna till denna underlåtenhet. Vid tidpunkten för undertecknandet kunde de sex initiativtagarna inte föreställa sig att det ekonomiska samarbetet skulle få sådan genomslagskraft även på många andra samhällsområden än de renodlat ekonomiska, såsom miljö, konsumentproduktion, kultur, hälsa, utbildning och så vidare. Förmodligen ansågs det vara huvudsakligen ekonomiska aktörer som skulle figurera i gemenskapen.¹

I avsaknad av skrivna rättskällor i EG-rätten gällande mänskliga rättigheter, har den huvudsakliga aktören vid utvecklandet av grundläggande fri- och rättigheter varit EG-domstolen. Genom sin praxis har domstolen i fyra steg skapat en oskriven rättighetskatalog där mänskliga rättigheter ingår som en integrerad del. De politiska institutionerna har samtidigt gett sitt stöd till utvecklingen av skyddet för mänskliga rättigheter i EG-rätten genom en rad ageranden.²

2.2 Den skrivna rätten

2.2.1 Allmänt

De tre politiska institutionerna parlamentet, rådet och kommissionen presenterade den 5 april 1977 en resolution där de betonade vikten av de grundläggande fri- och rättigheterna, härrörande från medlemsstaternas konstitutioner och grundlagar samt från Europakonventionen. Genom deklARATIONEN förklarade också dessa institutioner sin avsikt att i sina åtaganden respektera dessa rättigheter. Vikten av denna deklARATION låg inledningsvis i att Europakonventionen utpekades som förstahandskälla av de internationella instrument som gemenskapen hade att beakta, genom att alla medlemsstaterna hade anslutit sig till konventionen. Vidare gav de tre institutionerna uttryckligt stöd till EG-domstolen gällande dels uppgiften att

¹ Dutheil de la Rochère, Jacqueline, Introduction au droit de l'Union Européenne, 2 édition, Paris, 1998, s. 102-103.

² Craig, Paul, de Búrca, Gráinne, EU Law: texts, cases and materials, 2 uppl, Oxford University Press, 1998, s. 331.

skydda de mänskliga rättigheterna, dels dess vana att lita till Europakonventionen i sina domar och domslut.³

De politiska institutionerna har genom en rad åtgärder stöttat och givit substans till EG-domstolen och dess praxis: Deklarationen rörande rasism och främlingsfientlighet⁴, Stadgande om mänskliga rättigheter den 21 juli 1986 antagen av utrikesministrarnas möte i politiskt samarbete⁵ samt parlamentets resolution om grundläggande fri- och rättigheter⁶, antagen av 11 av de då 12 medlemsstaterna 1989⁷.

Förklaringarna och resolutionerna hade till en början endast symbolisk verkan och det var endast Enhetsakten 1986 och dess preambel, där hänvisning görs till Europakonventionen, som var juridiskt bindande.⁸

2.2.2 Romfördraget

De rättsregler avseende individen som återfinns i Romfördraget rör huvudsakligen den ekonomiska integrationen och den inre marknaden. Det gäller personers fria rörlighet, skydd mot diskriminering samt social säkerhet i egenskap av EG-medborgare. De fyra friheterna; fri rörlighet inom EU för arbetskraft (art. 48, art. 39), varor (art. 30, art. 28), tjänster (art. 59, art. 49) samt kapital (art. 67, art. 56) är ett inledande exempel. Vad gäller skydd mot diskriminering finns art. 7 om förbud mot diskriminering på grund av nationalitet samt art. 119 (art. 141) rörande förbud mot diskriminering på grund av kön; lika lön för lika arbete.⁹

2.2.3 Maastrichtfördraget

Maastrichtfördraget blev genom en rad hänvisningar till mänskliga rättigheter ett steg framåt i utvecklingen gällande den skrivna rätten. Art. F.2 stadgar att Unionen skall *respektera* de grundläggande fri- och rättigheterna såsom de garanteras i Europakonventionen. Artikeln var en kodifiering av den praxis EG-domstolen hade utvecklat. Respekten för de grundläggande fri- och rättigheterna nämns även i art. J.1.(2) gällande den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken samt i art. K.2(1) rörande samarbetet i inrikes- och säkerhetsfrågor.¹⁰

³ OJ 1977 C 103/1

⁴ OJ 1986 C 158/1, OJ 1986 C 176/63.

⁵ Bull. EC 7/8-1986, p. 100.

⁶ OJ 1989 C 120/51

⁷ COM(89)471 Final: Se Bull. EC 12-1989, 2.1.104.

⁸ Suppl. 2/86 – Bull. EC, p. 5.

⁹ Arnall, Anthony, *The general principles of EEC law and the individual*, London Leicester University Press, 1990.

¹⁰ Gaja, Georgio, *The Protection of Human Rights under the Maastricht Treaty*, in Curtin and Heukels (eds.), "Institutional dynamics of European Integration, Essays in honour of Henry G. Schermers", Vol. II, Kluwer, 1994, s.549,552-553.

Det generella skydd som Maastrichtfördraget presenterade var dock inte ett skydd i juridisk mening. I strävan att förbättra och fördjupa den ekonomiska integrationen följdes inte skyddet för mänskliga rättigheter upp på ett sätt som kunde ha varit möjligt. Art. F(2) kunde ha utgjort en juridisk grund för skyddandet av grundläggande rättigheter i EU som helhet, däri inbegripet den andra och den tredje pelaren. Genom art. L exkluderades i stället pelare ett och två (art. J.1(2) och K.2(1)) från EG-domstolens jurisdiktion, varför endast första pelaren gällande Romfördraget kunde behandlas av domstolen med stöd i Unionsfördraget.

Maastrichtfördraget misslyckades med att ta steget från skyddande av grundläggande EG-rättsprinciper, till värnande av de mänskliga rättigheterna. Detta innebar, enligt många i doktrinen, att de fri- och rättigheter som Maastrichtfördraget skyddade, var knutet till medborgarskap i Unionen, vilket fick konsekvenser för de nio miljoner människor från tredje länder som levde inom gemenskapen. Skyddet för mänskliga rättigheter kvarstod alltså efter Maastrichtfördragets ikraftträdande som en oskriven rättighetskatalog, eftersom art. F.2 exkluderades från domstolens jurisdiktion enligt art. L.¹¹

2.2.4 Amsterdamfördraget

Genom Amsterdamfördraget introducerades en rad mer konkreta regler, varav tillägget till art. F (nuvarande art. 6) i Maastrichtfördraget samt tillägget till art. F.(1) (nuvarande art. 7) var särskilt viktiga. Medan art F stadgar att gemenskapen skall *respektera* grundläggande fri- och rättigheter, innebär Amsterdamfördragets tillägg till art F att gemenskapen hädanefter ”är grundad på” principerna rörande frihet, demokrati och respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Den största förändringen ligger i att art. L (d) (nuvarande art. 46) utrustat EG-domstolen med befogenhet att granska att institutionerna i deras åtaganden respekterar de mänskliga rättigheterna.¹²

Enligt den nya art. 6(a) auktoriseras rådet att på förslag av kommissionen och efter att ha hört parlamentet, enhälligt besluta om bekämpning av diskriminering på grund av kön, ras, etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. Förutom kravet på enhällighet, begränsas artikeln genom att åtgärder mot diskriminering endast kan vidtas om de inte påverkar de övriga bestämmelserna i fördraget och ligger inom ramen för de befogenheter som fördraget ger gemenskapen.¹³

¹¹ Twomey, M. Patrick, The European Union: three Pillars without a Human Rights Foundation, in O’Keefe, David, Twomey, M., Patrick (eds.), Legal Issues of the Maastricht Treaty, Bookcraft (Bath) Ltd., 1994, s.121.

¹² Sudre, Frédéric, La Communauté européenne et les droits fondamentaux après le traité d’Amsterdam: vers un nouveau système européen de protection des droits de l’homme?, JCP, 1998, I, 100, s. 3.

¹³ Nergelius, Joakim, Amsterdamfördraget och EU:s institutionella maktbalans, Norstedts, 1998, s.142.

Andra nyheter är att skyddet för individernas personliga integritet vid institutionernas behandling av personuppgifter stärks enligt art. 213 (b). Vidare lyfts ökad jämställdhet mellan könen fram som en av gemenskapens målsättningar enligt art. 2 i Romfördraget.¹⁴

Art. 7 berättigar rådet att inskränka vissa av medlemsstaternas rättigheter enligt fördragen, om staten i fråga på ett allvarligt och ihållande sätt har brutit mot dessa allmänna rättsprinciper vilka gemenskapen enligt Amsterdamfördraget grundar sig på. Bland de rättigheter som kan dras in på grund av ignorans av aktuella principer, märks statens rösträtt i rådet. Genom Amsterdamfördraget villkoras också tillträdet till gemenskapen av att respekten för mänskliga rättigheter förväntas upprätthållas av sökande stat.¹⁵

Amsterdamfördragets slagkraft har flitigt diskuterats. Vissa anser fördraget vara mer av en förberedelse till ännu en fördragsändring än ett fördrag med nya och genomgripande förändringar på de områden där Maastricht behövde komplettering.¹⁶ Andra ser Amsterdamfördraget som inledandet av en era där en gemensam europeisk konstitution utgör en garanti för gemensamma värden som grundläggande fri- och rättigheter.¹⁷

2.3 Den oskrivna rätten – EG-domstolen och dess praxis

2.3.1 Inledande skepsis

Den inledande bristen på ett explicit skydd för mänskliga rättigheter i traktaten, blev uppenbar då den tyska författningsdomstolen i fallet *Solange I*¹⁸ ansåg att EG-rätten stred mot grundläggande rättigheter i den tyska grundlagen. I detta skede förklarade EG-domstolen att dess uppgift inte var att säkerställa respekten för nationell rätt, där inbegripet konstitutionella bestämmelser rörande grundläggande fri- och rättigheter.¹⁹

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Duvigneau, Johan Ludwig, From Advisory Opinion 2/94 to the Amsterdam Treaty: Human Rights Protection in the European Union, LIEI, 25/2 1998, s. 75.

¹⁶ Ibid, s. 77-78.

¹⁷ Se Sudre, JCP, 1998; I, 100, s. 7: "L'enjeu de la nouvelle architecture européenne dessiné par le traité d'Amsterdam est bien celui de la constitution d'un espace européen où les individus ont l'assurance d'être traité selon "un code commun de valeurs fondamentales", qui sont le patrimoine commun des Etats membres."

¹⁸ Bundesverfassungsgericht, Judgement of 29 of May 1974, 2 BvL 52/71, engelsk översättning 2 CMLR [1974].

¹⁹ Craig, Paul, de Búrca, Gráinne, 1998, s. 299.

I fallet *Stork*²⁰ vägrade EG-domstolen att beakta att ett beslut från Höga myndigheten gällande kolförsäljning stred mot grundläggande konstitutionella principer i tysk grundlag. I målet *Geitling*²¹, som också det gällde ett beslut av Höga myndigheten gällande direktförsäljning av kol, ignorerade domstolen inte bara det faktum att grundläggande rättsprinciper i den tyska författningen skulle ha någon inverkan i EG-rättsliga sammanhang, utan förnekade även att EG-rätten och dess allmänna rättsprinciper innehöll dylika rättigheter: "Community law, as it arises under the ESCS treaty, does not contain any general principles, express or otherwise, guaranteeing the maintenance of vested rights."²²

Domstolen bekräftade utvecklingen i *Stork* och *Geitling* i fallet *Sgarlata*²³ fem år senare, då den förklarade att Romfördraget inte fick överskuggas av andra principer, även om dessa var grundläggande och gemensamma regler för medlemsstaternas grundlagar.

2.3.2 Från skepsis till mottagande – mänskliga rättigheter blir en del av EG-rätten

Utvecklingen av skydd för mänskliga rättigheter i gemenskapsrätten kan sägas ha skett i fyra faser. Den inledande fasen blev vändpunkten gällande de mänskliga rättigheternas plats i EG-rätten och kom med fallet *Stauder*²⁴, där EG-domstolen för första gången slog fast att mänskliga rättigheter var *en del av* de allmänna rättsprinciper som domstolen värnade om. Målet gällde ett beslut om att tillåta medlemsstater att sälja smör till reducerat pris till vissa kategorier behövande personer, detta för att minska det överskott av smör som existerade. För att förhindra att detta privilegium missbrukades genom bedrägeri eller dylikt, var de sökande tvungna att uppvisa vissa dokument, bland annat identitetshandlingar. En av de sökande ansåg att detta krav stred mot grundläggande rättighetsprinciper i tysk konstitutionell rätt. Då saken nådde EG-domstolen, betonade domstolen att det inte var fråga om brott mot mänskliga rättigheter, men fastslog för första gången att de medborgerliga rättigheterna hörde till den del av EG-rätten som är de allmänna rättsprinciperna och som skyddas av domstolen: "the fundamental human rights enshrined in the general principles of Community law and protected by the Court"²⁵.

Ett år senare utvecklade domstolen, i en andra fas, sin praxis ytterligare i fallet *Internationale Handelsgesellschaft*²⁶. Saken gällde en mer direkt konflikt mellan en gemenskapsrättsåtgärd och en av en medlemsstat skyddad

²⁰ Case 1/58, *Stork v. High Authority*, [1959], ECR 17.

²¹ Cases 36,38 and 40/59, *Geitling v. High Authority*, [1960], ECR 423.

²² *Ibid*, p. 438.

²³ Case 40/64, *Sgarlata and Others v. Commission*, [1965], ECR 215.

²⁴ Case 29/69, *Stauder v. City of Ulm*, [1969], ECR 419.

²⁵ *Ibid*, p.7.

²⁶ Case 11/70, *Internationale Handelsgesellschaft*, [1970], ECR, 1125, (CMLR 255, [1972])

rättighet, något som inte kunde lösas enbart genom tolkning, vilket var fallet i Stauder. Klaganden i målet önskade sammanfattningsvis att den tyska författningsdomstolen skulle ogiltigförklara en gemenskapsrättslig åtgärd.

Ett tyskt bolag bestred inför tysk domstol det import- och exportlicenssystem som var föreskrivet av den gemensamma organisationen på spannmålsmarknaden. Beviljandet av licensen var beroende av en deposition, vilken förverkades om licensen inte helt blev använd under giltighetsperioden. Den nationella domstolen ansåg att depositionssystemet stred mot nationella konstitutionella principer, inklusive handlingsfrihet och dispositionsfrihet, ekonomisk frihet samt proportionalitet. Frågan om systemets giltighet hänfördes till EG-domstolen, som avvisade möjligheten att en garanti innefattad i den tyska konstitutionen kunde bli avgörande. Domstolen bekräftade domen i Staudermålet, då respekten för grundläggande rättigheter ansågs utgöra en integrerad del i de EG-rättsliga allmänna rättsprinciper som domstolen värnar om och skyddar. I Internationale Handelsgesellschaft betonade domstolen att respekten för allmänna grundläggande rättigheter utgjorde en integrerad del av de allmänna rättsprinciper (*principes généraux de droit*) som den upprätthöll. Domstolen förklarade vidare att den gällande rättigheternas innehåll hämtade inspiration från det gemensamma i medlemsstaternas konstitutionella traditioner samt att användningen av denna oskrivna rätt skulle tryggas i ljuset av EG-rättens syften och mål. Domstolen ville betona EG-rättens oskrivna rätts suveränitet i förhållande till nationell rätts allmänna grundläggande principer. Respekten för dessa principer var beroende av att deras användning var i linje med gemenskapsrättens mål och syften.²⁷

Inledningsvis var utvecklingen präglad av spänning mellan nationella domstolar och EG-domstolen. I just målet Internationale Handelsgesellschaft stod domstolen under visst tryck från främst den tyska författningsdomstolen, Bundesverfassungsgericht. Det aktuella målet var ett förhandsavgörande, men den tyska frågande domstolen var inte tillfreds med EG-domstolens besked, utan hänsköt frågan om EG-förordningens förenlighet med tyska fri- och rättigheter till tyska författningsdomstolen. Denna uttalade att gemenskapen var i avsaknad av ett direktvalt parlament inför vilket gemenskapens normgivande institutioner ansvarade och att gemenskapen dessutom saknade en kodifierad rättighetskatalog. Slutsatsen blev att så länge som gemenskapen saknade ett rättighetskydd motsvarande den tyska konstitutionens, så kunde den tyska domstolen bedöma EG-rättsliga reglers giltighet i Tyskland utifrån det tyska rättighetskyddet.²⁸

²⁷ Ibid. p. 3 och 4.

²⁸ Melin, Mats och Schäder, Göran, EU:s konstitution – maktfördelningen mellan den europeiska unionen, medlemsländerna och medborgarna, 4 uppl., Norstedts, Stockholm, 1999, s.114.

Målet gjorde sig känt som *Solange I*²⁹ och var en utmaning mot själva grunden för gemenskapens rättsordning och dess supranationella identitet. Om nationella domstolar ansåg sig kompetenta att underkänna gemenskapens regler med hänvisning till enskilda medlemsstaters författningar, skulle principen om uniform och enhetlig rättstillämpning inom EG riskera att rubbas.³⁰

Fas tre i utvecklingen av grundläggande fri- och rättigheter i EG-rätten rörde själva införlivandet av rättigheterna i gemenskapens regelsystem. I målet *Stauder* klargjorde EG-domstolen existensen av allmänna rättsprinciper i gemenskapsrätten och i *Internationale Handelsgesellschaft* identifierades källan till dessa principer som medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner. I fallet *Nold*³¹ klagade käranden över att gemenskapsrätten enligt Romfördraget kränkte dennes professionella frihet jämte hans rätt att besitta egendom. Domstolen godtog inte, i likhet med i *Internationale Handelsgesellschaft*, att EG-rätten skulle vara beroende av nationell rätt, men utvecklade ändå gemenskapsrättens skydd för mänskliga rättigheter.

För det första bekräftade domstolen att den hade att beakta gemensam, konstitutionell tradition i medlemsstaterna och att den på grund av detta inte kunde upprätthålla gemenskapsrättsliga åtgärder som var oförenliga med dessa staters konstitutionella principer och allmänna rättsgrundsatser. För det andra förklarade domstolen att den hade som *vägledning* att beakta skyddet för mänskliga rättigheter i *internationella instrument, till vilka medlemsstaterna medverkat eller anslutit sig*, vilket är en indirekt hänvisning till Europakonventionen som källa. Det skall erinras om att Frankrike som enda land i gemenskapen inte hade godkänt individuell klagorätt till Europadomstolen då EG-domstolen började utveckla sin praxis gällande mänskliga rättigheter. Detta kan ha lett till att EG-domstolen avstod från en explicit hänvisning till Europakonventionen. För det tredje förklarade domstolen att rättigheterna (i detta fall äganderätten) inte framstod som några absoluta prerogativ, utan att de skulle betraktas i ljuset av den skyddade egendomens eller yrkesutövningens sociala funktion. I analogi med detta var det därför berättigat att tillämpa vissa begränsningar, under förutsättning att dessa inte skadade rättigheternas materiella innehåll.³²

Av fallet framgår att EG-domstolen avsåg att nå en hög skyddsnivå och att konflikt med Europakonventionen på detta sätt kunde undvikas, men att rättigheterna kunde begränsas med hänsyn till gemenskapens allmänna målsättningar.

²⁹ Bundesverfassungsgericht, Judgement of 29 of May 1974, 2 BvL 52/71, engelsk översättning 2 CMLR [1974]

³⁰ Melin, Mats och Schäder, Göran, 1999, s.115.

³¹ Case 4/73, *Nold v. Commission*, [1974], ECR 491.

³² Lysén, Göran, Europas grundlag – Europakonventionen om mänskliga rättigheter, 2 uppl., Iustus förlag, Göteborg, 1994, s. 107, 114-115.

Den betydelse som domstolen i Internationale Handelsgesellschaft för första gången tillmätte rättighetsskyddet i nationella konstitutioner tydliggjordes i målet *Hauer*³³. Fallet gällde giltigheten av en förordning vilken förbjöd viss nyplantering av vin. Frågan gällde om förordningen stred mot äganderätten i den tyska författningen. Domstolen citerade då, för första gången, relevanta stadganden i de tyska, irländska och italienska författningarna samt bestämmelser i Europakonventionen, för att motivera att äganderätten kunde begränsas med hänsyn till allmänna intressen. I den internationella doktrinen antogs sedan att varje fri- och rättighet som skyddas i nationell grundlag också skyddades av EG-domstolen. Av fallet *Hoechst*³⁴ framgår dock att varje rättighet som skyddas i någon medlemsstat inte nödvändigtvis accepteras av EG-rätten. Kommissionens beslut om husrannsakan i Hoechst AB:s lokaler stred mot den tyska författningens grundrättsliga regler, men inte mot gemenskapsrättens fri- och rättighetsskydd.³⁵

Två år efter *Nold* hänvisade domstolen i en fjärde fas direkt till Europakonventionen i fallet *Rutili*³⁶, där en italiensk medborgare, arbetande i Frankrike, förbjöds av myndigheterna att vistas i vissa delar av landet. *Rutili* åberopade art. 48 i Romfördraget (nuvarande art. 39) och hävdade att detta förbud hade sin grund i dennes fackliga aktivitet, varför förbudet därmed stred mot regeln om fri rörlighet för arbetskraft. Då målet genom förhandsbesked hade hänskjutits till EG-domstolen stödde domstolen sitt beslut på *direkta* hänvisningar till Europakonventionen, främst art. 8-11 om möjligheterna att begränsa vissa rättigheter (begränsningarna får inte gå längre än vad som är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle). Domstolen fann med direkt hänvisning till principer i Europakonventionen att arbetskraftens fria rörlighet inte fick inskränkas på grund av facklig verksamhet på så sätt att den nationella åtgärden var oförenlig med EG-fördragets begrepp.³⁷

Utvecklingen i *Rutili* ledde till frågan huruvida Europakonventionen nu var inkorporerad i EG-rätten som en formell och direkt källa. I målet *Watson and Belmann*³⁸, rörande rätten till privatliv garanterad i art. 8 i Europakonventionen, avfärdade generaladvokat Trabucchi sådana förslag. Europakonventionen var inte en direkt källa i det regelverk som utgjorde gemenskapens grundläggande rättsprinciper, men skulle däremot respekteras i sin egenskap av grundprinciper i medlemsstaternas grundlagar. Europakonventionen var ett uttryck för de gemensamma värden staterna i Europa värnade om, vilken fungerade som en utmärkt indikator för gemenskapens fri- och rättighetsregler.³⁹

³³ Case 44/79 *Hauer v. Land Rheinland-Pfalz*, [1979] ECR 3727.

³⁴ Case 46/87 and 227/88, *Hoechst v. Commission*, [1989] ECR 2859, p. 17.

³⁵ Melin, Mats och Schäder, Göran, 1999, s.115-116.

³⁶ Case 36/75, *Rutili v. Minister of Interior*, [1975] ECR 1219.

³⁷ Craig, Paul and de Búrca, Gráinne, 1998, s. 304.

³⁸ Case 118/75, *Watson and Belmann* [1976] ECR 1185, 1207.

³⁹ Craig, Paul and de Búrca, Gráinne, 1998, s. 304-305.

Då gemenskapsrätten inte innehåller några direkta hänvisningar till mänskliga rättigheter som EG-domstolen kan stödja sig på, utgör de allmänna rättsgrundsatser som domstolen upprätthåller den rättsliga grunden för att införliva mänskliga rättigheter i EG-rätten. Detta innebär att rättigheternas giltighet härleds från EG-rätten, men det bör noteras att själva Europakonventionen inte utgör en integrerad del av EG-rätten, vilket skulle ha varit fallet om den band gemenskapen. Europakonventionen är i stället en källa ur vilken domstolen hämtar ledning vid utformandet av oskriven EG-rätt och domstolen är inte skyldig att följa Europadomstolens avgöranden.⁴⁰

Den tyska författningsdomstolen som utmanat EG-domstolens suveränitet i målet *Solange I*, erkände 1986 i fallet *Solange II*⁴¹ grundläggande fri- och rättigheter som en del av gemenskapsrätten. Under förutsättning att gemenskapens fri- och rättighetsprinciper motsvarar tysk standard slog den tyska författningsdomstolen fast att den skulle avstå från att pröva gemenskapsreglernas förenlighet med den tyska författningen. Den tyska författningsdomstolen erkände alltså inte rent ut EG-rättens företräde framför grundlagen, utan avsåg endast att avstå från kontroll så länge som den allmänna EG-nivån var tillfredsställande ur grundlagens synvinkel.⁴²

Förhållandet ändrades dock 1993 genom fallet *Brunner et al. v. The European Union Treaty*⁴³. I målet framförde fem personer (en före detta kommissionär och fyra medlemmar i Europaparlamentet såsom privatpersoner) en klagan vid tyska författningsdomstolen gentemot det tyska parlamentets godtagande av Maastrichtfördraget och de tillägg till den tyska grundlagen detta förde med sig. För att främja den europeiska integrationen krävdes ändringar för att överföra suverän kompetens till gemenskapen på områden såsom rätt för EU-medborgare att delta i lokala val samt överförande av den tyska federala bankens befogenheter till den europeiska centralbanken. Maastrichtfördraget ansågs skada den konstitutionella balansen i Tyskland samtidigt som den nationella suveräniteten hos det tyska parlamentet hotades. Ur denna synvinkel var överföring enligt Maastrichtfördraget av nationell kompetens en kränkning av demokratin och klagandena gjorde gällande att deras grundläggande rättigheter enligt grundlagen kränktes. Den tyska författningsdomstolens uppgift var att utreda huruvida det förhållandet att det tyska parlamentets kompetens överfördes till ett organ inom EU eller EG utan parlamentariska egenskaper, stred mot demokratisk standard i Tyskland.⁴⁴

⁴⁰ Lysén, Göran, 1994, s. 107-108.

⁴¹ Bundesverfassungsgericht, Judgement of 22 October 1986, 2 BvR, 197/83, engelsk översättning 3 CMLR [1987].

⁴² Lysén, Göran, 1994, s. 121.

⁴³ Bundesverfassungsgericht, Judgement of 12 October 1993, 2 BvR 2134/92 och 2159/92, engelsk översättning 1 CMLR [1994], s. 57.

⁴⁴ Se B.1 a i målet.

Domstolen ogillade talan, men det intressanta i sammanhanget var domstolens motivering och förklaring avseende dels den tyska författningsdomstolens uppfattning av dess förhållande till EG-domstolen vad gällde skydd för grundläggande rättigheter, dels domstolens uppfattning av gemenskapen som sådan i förhållande till medlemsstaterna.

Enligt Solangefallen skulle den tyska författningsdomstolen avstå från att ingripa så länge gemenskapens skydd för grundläggande rättigheter ansågs vara tillfredsställande enligt den tyska grundlagen. Genom Brunnermålet vidgade den tyska domstolen sin praxis till att även gälla direkt klagan gentemot gemenskapsåtgärder som strider mot en individs fri –och rättigheter, vilket inte varit tillåtligt dessförinnan. För tillfället avsåg den tyska domstolen att ogilla dylik talan som ett uttryck av storsinnet genom att domstolen förklarade dess ”samarbetsförhållande” till EG-domstolen. Enligt detta förhållande skulle EG-domstolen garantera skyddet av grundläggande rättigheter inom ramen för EG-rätten, medan den tyska författningsdomstolen skulle handha en allmän kontroll av respekten av grundläggande, konstitutionella värden.⁴⁵

Förklaringen vittnar om förnekandet av gemenskapsrättens absoluta suveränitet och av EG-domstolen som suverän domstol på området. Att domstolarna enligt den tyska författningsdomstolen präglas av ett samarbetsförhållande och inte av ett hierarkiskt, vertikalt förhållande visar också uppfattningen av gemenskapen som en organisation eller sammankomst av stater. Gemenskapen bedöms inte som en supranationell enhet med egenskaper motsvarande en federation eller stat. Enligt den tyska författningsdomstolen ligger kompetensen fortfarande hos medlemsstaterna, varifrån gemenskapens kompetens kan härledas. Tillsammans med de andra medlemsstaterna utgör Tyskland en av ”the masters of the Treaty”. Gemenskapens kompetens och befogenheter härrör från medlemsstaternas folk och är inte grundad på en europeisk stat med ett europeiskt folk.

Domen banade väg för Tysklands ratificering av Maastrichtfördraget men innebär också en rad begränsningar avseende den framtida utvecklingen av Unionen och den integration detta innebär. Huvudkomponenter i fallet är integrationsprocessen på grundval av begränsad överföring av kompetens till Unionen samt betoningen på värnandet av demokratin representerat av det nationella parlamentet. Mest uppseendeväckande är ändå den tyska författningsdomstolens förmaning till EG-domstolen och dess kontroll av gemenskapens åtgärder avseende grundläggande rättigheter.

⁴⁵ Se B.2 b i målet.

2.3.3 Gemenskapen som garant för de mänskliga rättigheterna

På de mänskliga rättigheternas område har förhållandet mellan EG-rätten och medlemsstaternas författningar kommit att ställas på sin spets. De flesta nationella grundlagar i medlemsstaterna innehåller en fri- och rättighetskatalog för att framför allt ange gränser för statsmakternas befogenheter. De konstitutionellt förankrade rättigheterna ger därutöver en anvisning till domstolar och andra rättstillämpande myndigheter om hur lagregler skall tolkas och vilka materiella regler som domstolen skall vägra att tillämpa.⁴⁶

Gemenskapen saknar ett sådant kodifierat fri- och rättighetsskydd. EG-domstolen menar dessutom att EG-regler gäller framför nationell rätt oavsett deras konstitutionella valör, alltså även framför nationell grundlag. En sådan regel kan inte angripas utifrån det rättighetsskydd som garanteras i nationell grundlag. I detta konfliktfält mellan nationella domstolar, med uppgift att värna om de egna medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter å ena sidan, och EG-domstolen, med uppgift att värna om en enhetlig tillämpning av gemenskapsrätten å den andra, utvidgar EG-domstolen sin jurisdiktion och börjar därmed att kontrollera medlemsstaternas rättskydd. Från att inledningsvis vara något skeptisk mot mänskliga rättigheter och deras inverkan på EG-rätten utvecklas EG-domstolen till att själv bli en garant för de mänskliga rättigheterna inom Unionen.⁴⁷

Tidigare praxis hade ägnats åt att undersöka förenligheten eller tolkningen av gemenskapsrättsliga åtgärder i förhållande till skyddet för mänskliga rättigheter. Den vidare utvecklingen kom att röra sättet på vilket gemenskapsrätten var implementerad i medlemsstaterna. Frågan blev på detta stadium av utvecklingen huruvida de allmänna rättsgrundsatserna i EG-rätten samt mänskliga rättigheter ur en gemenskapsrättslig synvinkel, var bindande för medlemsstaterna. Problemet var att det inte fanns några skrivna regler på vilka domstolen kunde stödja sin praxis och att det var generella, gemensamma värden som skulle binda medlemsstaterna i förhållande till gemenskapsrätten. Det skulle visa sig vara svårt att tillämpa samlingen av oskrivna rättigheter och principer på medlemsstaternas handlingar, även inom EG-rätten.⁴⁸

Fallet *Rutili* tillsammans med fallet *Johnston*⁴⁹ hade hänförs till EG-domstolen medelst art. 234 i Unionsfördraget, och det hörde till den nationella domstolens uppgifter att lösa frågan om förenligheten mellan en

⁴⁶ Melin, Mats och Schäder, Göran, 1999, s.112-113.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Craig, Paul and de Búrca, Gráinne, 1998, s.317-318.

⁴⁹ Case 222/84, *Johnston, v. Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, [1986] ECR 1651.

medlemsstats åtagande och en specifik, av gemenskapen skyddad, rättighet. Efter Rutili och domstolens direkta hänvisning till Europakonventionen tog utvecklingen en ny vändning genom att frågan nu var huruvida det var en skyldighet för en medlemsstat att tolka och implementera en gemenskapsåtgärd i ljuset av mänskliga rättigheter som en del av EG-rätten. I enlighet med denna synpunkt skall medlemsstaterna i dessa sammanhang handla i enlighet med respekten för mänskliga rättigheter, eftersom staterna agerar som gemenskapens agenter eller uppdragstagare och tillika har till uppgift att verkställa gemenskapens målsättningar. En annan situation är den där medlemsstaterna skapar ett undantag från gemenskapsrätten. I båda fallen är det nödvändigt för åtgärdernas giltighet enligt EG-rätten att de är i överensstämmelse med grundläggande fri- och rättigheter.⁵⁰

Avgörandet *Cinéthèque*⁵¹ gällde frågan om en medlemsstat agerade inom området för gemenskapsrätten och med anledning härav var bunden att respektera vissa principer då den skapade ett nationellt undantag från EG-rättsliga regler.

En fransk lag stadgade att filmer visade på biografer inte fick säljas eller hyras ut på video förrän efter 12 månader. Klaganden, Cinéthèque, hade fått tillåtelse genom en licens att sälja och hyra filmen på video redan innan denna period hade förlöpt. Efter att Cinéthèque börjat utnyttja licensen fattade Fédération Nationale des Cinémas Français ett interimistiskt beslut innebärande beslagtagande av alla videoinspelningar som sålts eller hyrts ut. Cinéthèque förde saken till domstol, yrkande att åtgärderna stod i strid med EG-rättens regel om fri rörlighet av varor. EG-domstolen fastställde gällande sin kompetens i en dylik situation, att *det inte låg inom domstolens kompetens* att undersöka förenligheten mellan Europakonventionen och en nationell bestämmelse då det gäller ett område som faller *inom den nationale lagstiftarens behörighet*.⁵²

Domstolen förtydligade sig i målet *Demirel*⁵³ rörande en turkisk kvinna som kommit till Tyskland och som var beordrad att lämna landet då hennes visum gick ut. EG-domstolen fastställde att *den inte hade kompetens* att utreda förenligheten mellan Europakonventionen och en nationell bestämmelse om det rörde *ett område utanför EG-rätten*.⁵⁴

Genom *Demirel* indikerade EG-domstolen att den anser sig kunna bedöma förenligheten av alla åtgärder, vilka de än må vara, om de påträffas *inom EG-rättens sfär*. På detta indirekta sätt kan således det gemenskapsrättsliga fri- och rättighetsskyddet få betydelse för tolkningen, eller i förlängningen

⁵⁰ Craig, Paul and de Búrca, Gráinne, 1998, s. 320.

⁵¹ Cases 60 and 61/84, *Cinéthèque v. Fédération Nationale des Cinémas Français*, [1985] ECR 2605.

⁵² *Ibid*, p. 26.

⁵³ Case 12/86, *Demirel v. Stadt Schwäbisch Gmünd*, [1987], ECR 3719.

⁵⁴ *Ibid*, p. 28.

till och med giltigheten, av nationella lagar.⁵⁵ Gällande de områden där medlemsstaterna och gemenskapen har delad kompetens, kom de förstnämnda genom detta rättsfall att förlora kompetens till gemenskapen då denna ser sig kompetent att pröva nationella åtgärder.

I fallen *Wachauf*⁵⁶ och *Klensch*⁵⁷ utvidgade EG-domstolen sin kompetens ytterligare. Det blev uppenbart att medlemsstaterna, då de implementerar EG-rätt, är bundna av de principer och rättigheter som binder gemenskapen i dess åtgärder. I målen *Rutili* och *Johnston* gällde det förenligheten av nationell rätt i förhållande till gemenskapsrätt, vilket rörde vissa speciella rättsprinciper skyddade av Europakonventionen. *Klensch* och *Wachauf* rörde en medlemsstats implementering av gemenskapsrätten och statens roll som agent för gemenskapens räkning. I det sammanhanget är nämnda principer bindande för medlemsstaten då den implementerar EG-rätt. I *Wachauf* tolkade EG-domstolen sekundär EG-rätt på visst sätt, i enlighet med mänskliga rättigheter och här gällande äganderätt, vilket fick till följd att den tyska lagen beträffande verkställighetslagstiftning befanns vara ogiltig av tysk domstol.⁵⁸

Utgången i *Wachauf* innebär att EG-domstolen inte bara kontrollerar gemenskapens åtgärder och deras förenlighet med Europakonventionen, utan även åtgärder som vidtas av medlemsstaterna.⁵⁹

I målet *ERT*⁶⁰ uttalade domstolen med hänvisning till *Cinéthèque* och *Demirel* att en aktuell, nationell lagstiftning endast kan dra nytta av föreskrivna undantag från fördragsregler om detta är i överensstämmelse med mänskliga rättigheter. Fallet rörde giltigheten av det grekiska TV-monopolet. Grekland åberopade art. 46 i Unionsfördraget om allmän ordning och säkerhet till stöd för den begränsning av det fria tjänsteutbytet som TV-monopolet innebar. EG-domstolen fastslog att begränsningen måste ställas i relation till gemenskapens grundläggande fri- och rättigheter, här inkluderande mänskliga rättigheter och i detta fall art. 10 i Europakonventionen om yttrandefrihet. För att en medlemsstat skall kunna använda sig av en undantagsregel måste förhållandena vara i överensstämmelse med grundläggande rättigheter.⁶¹

Genom ytterligare införlivande av gemenskapens allmänna rättsprinciper ges det område som hör till EG-rättens sfär i *ERT* en vidare mening än vad som

⁵⁵ Case C- 2/92, *Bostock* [1994] ECR I-995, där EG-domstolen uttalade att det är medlemsstaternas skyldighet att tillämpa gemenskapsreglerna så att de krav som gemenskapens fri- och rättighetsskydd ställer uppfylls.

⁵⁶ Case 5/88, *Wachauf v. Germany*, [1989] ECR 2609.

⁵⁷ Cases 201 and 202/85, *Klensch v. Secrétariat d'Etat à l'Agriculture et à la Viticulture*, [1986], ECR 3477.

⁵⁸ Lysén, Göran, 1994, s.110.

⁵⁹ Se fallet *Wachauf* 5/88, [1989], ECR 2609, p. 19 och 22.

⁶⁰ Case C- 260/89, *ERT*, [1991], ECR I-2925.

⁶¹ *Ibid.* p 42-43.

var fallet i Cinéthèque, på så sätt att området där mänskliga rättigheter är tvingande för medlemsstaterna blir större.⁶²

I fallet *Grogan*⁶³ klargjorde domstolen att ett irländskt förbud mot att sprida information om abort inte kunde begränsas med stöd av EG-rätten på grund av att alla rekvisit i art. 49 i Unionsfördraget om hinder i friheten att tillhandahålla tjänster, inte var uppfyllda. Förbudet stod enligt domstolen inte i strid med art. 49 och inte heller art. 10 i Europakonventionen om yttrande- och informationsfrihet var tillämplig eftersom det inte fanns någon relevant regel i EG-rätten som kunde aktivera Europakonventionen. Saken låg helt enkelt utanför EG-rättens sfär och förbudet mot att sprida information om abort kunde därför behållas. I detta fall fick medlemslandet Irland stort spelrum och området där EG-rätten kräver att ett medlemsland ska respektera de mänskliga rättigheterna blev plötsligt väldigt litet och detta på grund av att EG-rätten brast. Europakonventionens tillsynes torftiga betydelse för domstolens domslut är också slående eftersom domstolen i tidigare praxis uttryckligen klargjort att Europakonventionen är en del av EG-rättens allmänna rättsprinciper.

⁶² Se även fallet *Familiapress*, C-368/95, [1997] ECR I-3689 p. 24-25, där EG-domstolen slog fast att undantag från art. 30 i EG-fördraget (nuvarande art. 28) måste vara i överensstämmelse med gemenskapens mänskliga rättigheter och därmed med art. 10 Europakonventionen, vilken tillåter undantag från huvudregeln endast om detta står skrivet i lag samt att det är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle.

⁶³ Case C-159/90. För utförligare analys se kap 3.3.2.1 nedan.

3 EG-domstolens utveckling

3.1 Allmänt

Trots den ökade status som mänskliga rättigheter har erhållit inom EG-rätten, främst tack vare EG-domstolens rika praxis, har utvecklingen av Unionens oskrivna rättighetskatalog och dess användning blivit föremål för åtskillig kritik. För det första har det framförts att domstolen genom sin utveckling inom området mänskliga rättigheter endast försöker utvidga sin jurisdiktion till områden som tidigare hört till medlemsstaternas kompetensområde. För det andra menar vissa att domstolen utnyttjat rättighetspråket, såtillvida att det egentligen är marknadsrättigheter som privilegieras, och att planen är att främja den ekonomiska integrationen snarare än att värna om människorättsvärden. För det tredje finns misstanken att EG-domstolen ämnar uppträda som ännu en Europadomstol, trots att den ursprungligen hade en helt annan funktion, samtidigt som det redan finns en domstol utrustad av medlemsstaterna och Europarådet med de specifika kvaliteter som krävs. Sammanfattningsvis är det kvaliteten i EG-rättens skydd för de mänskliga rättigheterna som diskuteras.

I följande kapitel kommer några av de kritiska påståenden som uppmärksammas gällande gemenskapens skydd för grundläggande fri- och rättigheter att presenteras och kommenteras.

3.2 EG-domstolen har försökt utvidga sin jurisdiktion på medlemsstaternas bekostnad

3.2.1 EG-rättens företräde framför nationell rätt

Den första synpunkten rör gemenskapens autonoma natur i förhållandet mellan gemenskapen och medlemsstaterna. I fallet *Van Gend en Loos*⁶⁴ fastslogs principen om EG-rättens suveränitet i förhållande till nationell rätt. Året efter förklarade EG-domstolen i målet *Costa v. ENEL*⁶⁵ att en medlemsstat inte kan göra gällande en nationell bestämmelse, inte ens av konstitutionell natur, om den strider mot gällande gemenskapsrätt. Principen om gemenskapsrättens företräde framför nationell rätt preciserades senare i fallet *Simmenthal*⁶⁶ där den nationelle domarens roll som gemenskapsrättens försvarare fördes fram. De nationella domstolarna har till uppgift att underlätta EG-rättens integration i nationell rätt, genom

⁶⁴ Case 26/62, *Van Gend en Loos v. Administratie der Belastingen* [1963] ECR 3 (vol I s. 161.)

⁶⁵ Case 6/64, *Costa v. ENEL*, [1964] ECR 1141(vol I s. 211.)

⁶⁶ Case 70/77, *Simmenthal*, [1978] ECR 1453.

att åsidosätta en befintlig nationell bestämmelse som strider mot en gemenskapsrättslig regel. EG-domstolen har ingen befogenhet att ogiltigförklara nationella rättsregler då domstolen endast tillämpar EG-rätt, utan detta är den nationelle lagstiftarens uppgift.⁶⁷

3.2.2 EG-domstolens jurisdiktion – en fråga om gränsdragning

Genom EG-rättens allt större genomslagskraft på allt fler områden än det ekonomiska, blir EG-rättens inflytande också allt mer betydelsefullt. Då det gäller grundläggande rättsprinciper och mänskliga rättigheter var detta ursprungligen medlemsstaternas angelägenheter, eftersom gemenskapen inledningsvis varken genom den skrivna rätten eller medelst praxis från EG-domstolen visade intresse för dessa rättigheter. Till en början var domstolen sysselsatt med att tolka gemenskapsåtgärder i förhållande till skyddet för de mänskliga rättigheterna och andra rättsprinciper. Senare vände utvecklingen av rättspraxis till att behandla förenligheten av medlemsstaternas implementering av gemenskapsrätt avseende skyddet för mänskliga rättigheter på nationell nivå. Att medlemsstaternas åtgärder kunde bli ifrågasatta av EG-domstolen på grundval av inkorporering av oskrivna och ofullständiga rättigheter ”genom bakhörren”⁶⁸ var inte något medlemsstaterna hade väntat sig. Man anade oråd och drog paralleller till den amerikanska Supreme Court och dess federala karaktär.⁶⁹

Inledningsvis var det medlemsstaterna som var Europas individuella garantier för grundläggande fri- och rättigheter nedskrivna i respektive konstitution och grundlag. Nu blev gemenskapen den ledande beskyddaren av dessa värden på grundval av en oskriven rättighetskatalog, tolkad i ljuset av EG-rättens mål och mening.⁷⁰

Många författare har menat att inlemmandet av mänskliga rättigheter i EG-rätten i första hand avsåg att tjäna försvaret av främst EG-rättens företrädare framför nationell rätt, det vill säga en slags defensiv användning av mänskliga rättigheter.⁷¹ Vissa författare menar dock att EG-domstolen numera ägnar sig åt en offensiv eller aggressiv användning av mänskliga rättigheter, nämligen för att utöka sin jurisdiktion till områden som tidigare hörde till medlemsstaterna och för att ytterligare förstärka EG-rättens inflytande över medlemsstaternas aktioner.⁷²

⁶⁷ Simon, Denys, *Le système juridique communautaire*, Paris, 1998, s. 288-289.

⁶⁸ Duvigneau, Johan Ludwig, *LIEI*, 25/2, 1998, s.74.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ Craig, Paul and de Búrca, Gráinne, 1998, s. 317.

⁷¹ Weiler, J.H.H & Lockhart, Nicolas J.S, ”Taking rights seriously” seriously: The European Court and its Fundamental Rights Jurisprudence, 32 *CMLRev.*, 1995, s.52.

⁷² Coppel & O’Neill, *The European Court of Justice: Taking rights seriously?*, 29 *CMLRev.*, 1992, s. 669f

Det som EG-domstolen har gjort är att den tolkat gemenskapsrätt med hjälp av allmänna rättsgrundsatser, där mänskliga rättigheter ingår, samtidigt som den har utgått ifrån att nationella lagstiftare, domstolar och myndigheter är bundna av dessa EG-rättens allmänna rättsgrundsatser. Eftersom EG-rätten utgör en integrerad del av nationell rätt, får domstolens tolkning av EG-rätten betydelse för den enskilde, i de fall då EG-rätten faller inom ramen för en enskilds rättsförhållanden på nationell nivå. Eftersom medlemsstaterna är skyldiga att ge full verkning åt EG-rätten, vilken skall tolkas med hänsyn till mänskliga rättigheter, måste de nationella myndigheter som verkställer EG-rätt beakta denna aspekt. Aspekten mänskliga rättigheter ställer alltså krav på medlemsstaterna, samtidigt som EG-domstolen upprätthåller den etablerade principen att EG-rätten inte till någon del är beroende av nationell rätt för sin giltighet och verkan. Denna användning kan eventuellt kallas för aggressiv, men EG-domstolen har i grund och botten bara fullföljt sin doktrin fastlagd i Van Gend en Loos, Costa v. ENEL och Simmenthal. Ett mer aktivt bruk av mänskliga rättigheter från domstolens sida främjar givetvis integrationen av gemenskapsrätt i nationell rätt, men är också nödvändigt för att förbättra den enskildes rättighetsskydd i en Union som är betydligt mer integrerad än för trettio år sedan.⁷³

3.3 EG-domstolen har utnyttjat rättighetsspråket för att nå ekonomiska mål

3.3.1 Allmänt

En annan form av kritik riktar sig mot gemenskapens trovärdighet som beskyddare av de mänskliga rättigheterna och rör framför allt förhållandet mellan gemenskapen och individer inom gemenskapen. Förespråkarna för denna kritik hävdar att gemenskapens användande av rättighetsspråket egentligen är ett led i strävandet att förverkliga den ekonomiska integrationen och att EG-domstolen inte ser det som huvudprioritering att skydda de mänskliga rättigheterna som universella rättigheter.

3.3.2 Rättighetsspråket – en fråga om definitioner

3.3.2.1 Doktrinen och EG-domstolens praxis

Rättighetsspråket i ljuset av Europakonventionen erbjuder ett sätt att introducera andra rättigheter i gemenskapens regelverk och i dess policy; andra än de som främst relateras till marknaden. Det innebär också ett sätt att utveckla en moralisk och etisk grund för gemenskapen i framarbetandet av en europeisk identitet, vilket skulle främja den politiska integrationen. Det viktiga är att individen snarare än juridiska personer och företag gynnas.

⁷³ Lysén, Göran, 1994, s. 112-114.

Svepande generaliseringar såsom 'mänskliga rättigheter erhåller fullt skydd i EG-rätten' jämfört med 'de grundläggande fri- och rättigheterna som skyddas inom EG-rätten är uteslutande marknadsrättigheter' ställer mer frågor än de ger svar. Osäkerhet råder om vad som menas med 'grundläggande fri- och rättigheter' i EG-rätten, eftersom uttrycket återfinns i skiftande kontext från gång till gång.⁷⁴

Coppel och O'Neill har här framfört kritik, genom att ifrågasätta huruvida EG-domstolens skydd för grundläggande fri- och rättigheter egentligen är seriöst och allvarligt menat. Enligt författarna har domstolen prioriterat gemenskapens ekonomiska mål i stället för att betona beivrandet av kränkningar av mänskliga rättigheter, då den utövar sin jurisdiktion på området. Samtidigt som EG-domstolen framhållit mänskliga rättigheter som en högre ordning än den nationella i dess praxis om medlemsstatliga åtgärder, har samma rättigheter på gemenskapsnivå underordnats den ekonomiska integrationen, som är gemenskapens huvudsakliga syfte. I alla de mål som behandlat mänskliga rättigheter har gemenskapens 'vilja' överskuggat de mänskliga rättigheternas syfte, och detta är enligt Coppel och O'Neill ingen tillfällighet.⁷⁵

Författarna Weiler och Lockart intar en mindre skeptisk position och klandrar inte EG-domstolen i dess ställningstaganden gällande mänskliga rättigheter. De kritiserar inte domstolen för att sätta marknadsrättigheter före mänskliga rättigheter, utan för att domstolen skiftat för mycket från ståndpunkt till ståndpunkt, i det att den överlätit på medlemsstaterna, som den gjorde i *Cinéthèque*, att säkra rättighetsskyddet på ett gemenskapsområde.⁷⁶

Frågan är om domstolen i dess tolkningar av fördragen applicerat reglerna på individer som delar av produktionen eller på individer i egenskap av människor. I detta sammanhang bör fallet *Grogan*⁷⁷ nämnas. Irländska studentorganisationer hade i sina publikationer uppgivit namn och adresser till ett antal engelska abortkliniker. Ett antal funktionärer i studentorganisationen stämdes av "The Society for Protection of Unborn Children Ireland Ltd" (SPUC), med åberopande av att publicering och distribution av information om abortklinikerna var olaglig enligt den irländska konstitutionen. SPUC hemställde om en "injunction" beträffande spridningen av informationen. High Court ställde ett antal frågor till EG-domstolen enligt art. 234 i Unionsfördraget. Frågan var om den tjänst som abortklinikerna tillhandahöll var att anse som tjänst enligt art. 50 i Unionsfördraget. Domstolen svarade ja på denna fråga och utredde sedan art. 49 och förbudet mot hinder i friheten att tillhandahålla tjänster.

⁷⁴ de Búrca, Gráinne, *The Language of Rights and European Integration*, in Shaw, J and G. More, (eds.), *New Legal Dynamics of the European Union*, Oxford University Press, 1995, s. 52.

⁷⁵ Coppel & O'Neill, 29 *CMLRev.*, 1992, s. 682 ff.

⁷⁶ Weiler J.H.H & Lockhart, Nicolas J.S, 32 *CMLRev.*, 1995, s. 51 och 579.

⁷⁷ Case C-159/90, *SPUC v. Grogan* [1991] ECR I-4685.

Domstolen ansåg dock att förbindelsen mellan studentorganisationerna och abortklinikerna var för tunn för att abortklinikernas ekonomiska förehavanden skulle kunna begränsas i strid med art. 49 genom förbjudande av studentorganisationernas informationsverksamhet. Svaranden hade även åberopat yttrande- och informationsfriheten och hänvisat till art. 10 i Europakonventionen. Då det nationella förbudet inte utgjorde en begränsning enligt art. 49 eftersom förbudet låg utanför EG-rättens ram, fanns det inte någon relevant EG-regel som kunde tolkas med hjälp av art. 10 Europakonventionen som en allmän rättsgrundsats i gemenskapsrätten. Därför kunde förbudet upprätthållas.⁷⁸

Generaladvokaten i Grogan argumenterade för att de mänskliga rättigheterna skulle tolkas som suveräna i förhållande till nationell lagstiftning och 'public interest' och att den irländska lagstiftningens förenlighet med universella rättigheter såsom informationsfrihet och yttrandefrihet borde undersökas. Enligt generaladvokaten i Grogan föll det irländska förbudet mot abortinformationen inom EG-rättens område och Europakonventionens värden är ju enligt EG-domstolens praxis en integrerad del av EG-rätten.⁷⁹

Samtidigt som fallet behandlar frågan om EG-domstolens ökade jurisdiktion avseende medlemsstatliga åtgärder rör det också frågan om EG-domstolen som seriös garant för de mänskliga rättigheterna. Om domstolen värvat om de mänskliga rättigheterna i Europakonventionens mening och inte i ljuset av EG-fördraget, hade då utgången blivit den samma? Rör målet den oreda och förvirring som enligt kritiker råder mellan marknadsrättigheter och mänskliga rättigheter? Om domstolen följt generaladvokatens yttrande och ogiltigförklarat det irländska förbudet i enlighet med art. 10 i Europakonventionen, så hade det inneburit att EG-rättens jurisdiktion hade utökats till att omfatta den aktuella frågan. EG-domstolen hänvisade till EG-fördraget och därmed var det irländska förbudet mot att distribuera information om abortmöjligheter förenligt med EG-rätten. Medlemsstatens suveränitet på området var intakt, samtidigt som den mänskliga rättigheten om yttrande- och informationsfrihet inte erhöll skydd i gemenskapsrätten.⁸⁰

Synpunkter liknande de generaladvokaten yttrade i Grogan kan också skönjas i generaladvokaternas yttranden i fallen *P v. S and Cornwall County Council*⁸¹ och *Grant v. Southwest Trains Ltd*⁸² rörande diskriminering av transsexuella och homosexuella, där individens rätt till värdig och lika

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ de Búrca, Gráinne, *Fundamental Human Rights and the Reach of EC Law*, OJLS, Vol. 13, No. 3, (1993), s. 289 ff.

⁸⁰ I ett avgörande från Europadomstolen ansågs det irländska informationsförbudet om abort kränka art. 10 Europakonventionen på grund av att förbudet inte var i proportion med det eftersökta syftet, se *Open Door v. Ireland*, 1992, Series A, No. 246, Motiv 80.

⁸¹ Case C-13/94, [1996], ECR I-2143.

⁸² Case C-249/96, [1998], ECR I-621, Domstolen anammade inte generaladvokatens yttrande.

behandling som en mänsklig rättighet fördes fram i stället för ekonomiska mål och ursprunget till regeln om förbud mot könsdiskriminering i arbetet.

Enligt art. 13 i Unionsfördraget har gemenskapen i uppgift att bekämpa olika former av diskriminering, bland annat diskriminering på grund av sexuell läggning. Generaladvokaten i målet P v. S menade att förbudet mot diskriminering även innefattade transsexualitet och att detta täcktes av EG-rättens allmänna rättsprinciper. Domstolen dömde i enlighet med detta, men resultatet blev det motsatta i fallet Grant där en kvinna anställd vid South West Trains Ltd inte erhöll den rabatt som tillkom par i allmänhet, eftersom hon och hennes partner hade ett homosexuellt förhållande. Trots generaladvokat Elmers starka motstånd övergav domstolen sin tidigare hållning och förklarade att EG-rätten inte per automatik täcker diskriminering på grund av sexuell läggning. Sammanfattningsvis tillkännagav domstolen i P v. S att principen om förbud mot diskriminering förbjuder diskriminering på grund av att en person bytt kön, medan domstolen i Grant klargjorde att samma princip *inte* är tillämplig då diskrimineringen grundar sig på sexuell läggning.⁸³

3.3.2.2 Civis europeus sum – brist på universalitet

En av de största svagheterna med gemenskapens rättighetskydd är enligt vissa författare att EG-rätten bara kan skydda individer gentemot medlemsstater om dessa använder sig av mänskliga rättigheter vid utövandet av rättigheter i EG-fördraget. Eftersom de flesta rättigheterna enligt EG-fördraget endast gäller för EU-medborgare, skyddas individen endast av EG-rätten i egenskap av marknadsaktör och inte som människa. Utestängandet av icke-EU-medborgare från gemenskapsrättens skydd för mänskliga rättigheter illustrerades i fallet Demirel⁸⁴. I fallet kunde inte en turkisk kvinna, gift med en turkisk man som lagligen bodde och arbetade i Tyskland, stödja sig på art. 8 i Europakonventionen för att undvika utvisning från landet. Detta eftersom det inte fanns någon EG-regel som tillät turkiska arbetare att återförenas med sina familjer. Kvinnans fall föll utanför EG-rättens tillämpningsområde.⁸⁵

I fallet *Konstantinidis*⁸⁶ uttryckte generaladvokat Jacobs att en EU-medborgare som flyttar till en annan medlemsstat för att arbeta skall kunna förvänta sig att bli behandlad överallt i Unionen enligt gemensamma, grundläggande värden motsvarande Europakonventionens rättigheter. En sådan person skall kunna säga "civis europeus sum", och i kraft av denna sin status åberopa EG-rätten för att beivra varje kränkning av hans grundläggande fri- och rättigheter. Denna åsikt kan kritiseras såtillvida att

⁸³ Case C-13/94 och Case C-249/96.

⁸⁴ Case 12/86, [1987], ECR 3719.

⁸⁵ Toth, A.G, The European Union and Human Rights: The Way Forward, 34 CMLRev., 1997, s. 497.

⁸⁶ Case C-168/91, [1993], ECR I-1191, p. 46.

dessa gemensamma, grundläggande värden endast kan tillämpas av en individ utrustad med status motsvarande "civis europeus", vilket innebär att de grundläggande fri- och rättigheterna endast tillkommer personer för att de är en del av marknadssamarbetet och inte för att de helt enkelt är människor med *mänskliga* rättigheter.⁸⁷

Motargumentet att grundläggande rättigheter är medborgerliga rättigheter som tillkommer alla EU-medborgare kan bemötas med att skillnaden mellan EU-medborgare och Europamedborgare i det avseendet inte är hållbar. Mänskliga rättigheter har karaktär av universalitet, vilket innebär att rättigheterna tillkommer alla, oberoende av medborgarskap. Rättigheter som inte har denna egenskap kan inte kallas mänskliga rättigheter.

3.4 EG-domstolen vill ta Europadomstolens plats

3.4.1 Allmänt

Den tredje aspekten rörande ifrågasättandet av gemenskapens skydd för de mänskliga rättigheterna, rör EG-domstolen och dess lämplighet som en domstol för mänskliga rättigheter vid sidan av Europadomstolen. Saken rör dels relationen mellan EG-domstolen och Europadomstolen, dels relationen mellan individen och de båda domstolarna. Medlemsstaternas medborgare befinner sig både under EG-domstolens och Europadomstolens egid. Med två garantier för de grundläggande fri- och rättigheterna, med Europa som gemensamt jurisdiktionsområde eftersom alla medlemsländer i EU ratificerat Europakonventionen och med praktiskt taget samma källa, nämligen denna konvention, uppstår lätt konkurrens. Hur ser individens rättighetsskydd ut i ett Europa med två olikartade garantier för de grundläggande fri- och rättigheterna?

I jämförelsen mellan Europadomstolen och EG-domstolen är det två huvudfrågor som bör utredas: Jurisdiktion samt tolkningsmotsättningar. Avseende jurisdiktionen är det framför allt överlappning som kan bli fallet då två domstolar får jurisdiktion över ett och samma område, nämligen Europa. Rörande tolkningsmotsättningar, bör det betonas att domstolarna instiftades med olika syften. EG-domstolen var ursprungligen den gemensamma marknadens domstol och Europadomstolen de mänskliga rättigheternas.

EG-domstolen har successivt utvecklat sin praxis till att omfatta grundläggande rättigheter i allt högre grad, men det ekonomiska arvet kvarstår som en avgörande aspekt eftersom domstolens skydd för grundläggande rättigheter alltid betraktas i ljuset av Unionens traditionella

⁸⁷ Toth, A.G, 34 CMLRev., 1997, s. 498.

mål och syften. Europadomstolen har vidhållit sin inriktning mot mänskliga rättigheter i sedvanlig bemärkelse och dessutom omstrukturerats⁸⁸ i syfte att mer effektivt handlägga de mål som ständigt kommer upp.

3.4.2 Jurisdiktion

3.4.2.1 Överlappningsproblemet

Skillnaden mellan de båda domstolarna är att Europadomstolen inte, som EG-domstolen, direkt kan sanktionera sina tolkningar gällande mänskliga rättigheter. Emellertid instiftades Europadomstolen med det precisa syftet att värna om de mänskliga rättigheterna i efterkrigstidens Europa. Alla gemenskapens medlemsstater var parter i Europakonventionen då de blev medlemmar i EG. I förening med att EG-domstolen utökade sin jurisdiktion till att gälla mänskliga rättigheter, har problemet överlappning uppkommit. Europadomstolen har inte längre gemensam kontroll över medlemsstaternas åtgärder, eftersom staterna överlämnat kompetens till Unionen och i olika sammanhang utfärdar regler på uppdrag av gemenskapen. Bestämmelsen art. 35 § 2 b i Europakonventionen gällande principen *ne bis in idem*, det vill säga att samma sak inte kan dömas två gånger, är ytterligare en komplikation i sammanhanget.⁸⁹

Fram till november 1998 övervakades Europakonventionens tillämpning av två organ: Kommissionen för mänskliga rättigheter och Europadomstolen. Kommissionen var instansen för beviljande av prövningstillstånd. Många mål gentemot gemenskapen förklarades icke godtagbara *rationae personae*, då Strasbourgorganen inte hade kompetens att ta upp fall gentemot Unionens organ, eftersom gemenskapen inte är part i Europakonventionen.⁹⁰ Frågan huruvida medlemsstater kunde hållas ansvariga för gemenskapsåtgärder var en svårare fråga. Samtidigt som medlemsstaterna i Unionen hölls ansvariga för brott mot de mänskliga rättigheterna enligt Europakonventionen, var Kommissionen noga med att respektera det supranationella regelverket.⁹¹

I fallet *Melcher*⁹² uttalade Europakommissionen att medlemsstaterna enligt art. 1 i Europakonventionen var ansvariga för kränkningar av de mänskliga rättigheterna medelst nationell lag, oberoende av om den kränkande åtgärden skedde som konsekvens av nationell lag eller i enlighet med internationella förpliktelser. Överlämnandet av kompetens friar inte en stat från dess förpliktelser enligt Europakonventionen, gällande verkställandet av den överlämnade kompetensen. I annat fall skulle Europakonventionen få

⁸⁸ En permanent domstol för de mänskliga rättigheterna infördes i november 1998.

⁸⁹ Craig, Paul, de Búrca, Gráinne, 1998, s. 342.

⁹⁰ Appl. No. 8030/77, *CFDT v. European Communities*, 13 D.R. 231 (1978).

⁹¹ Schermers, Henry G., Case law, European Court of Human Rights, 36 CMLRev., 1999, s. 674.

⁹² Appl. No. 13258/87, *Melcher v. Germany*, 64 D.R. 138 (1990).

begränsad effekt och berövas sin absoluta karaktär. Kontentan av Europakommissionens beslut var att medlemsstaterna kunde göras subsidiärt ansvariga för gemenskapens normgivning och riktlinjer.⁹³

Slutligen förklarade dock kommissionen att medlemsstaterna inte kunde hållas ansvariga för aktiviteter beslutade av en internationell organisation till vilka de överlämnat kompetens, under förutsättning att staterna sett till att nödvändigt juridiskt skydd för de mänskliga rättigheterna fanns inom organisationen. Eftersom EG-domstolen ansågs ge ett jämförligt skydd för de mänskliga rättigheterna, beslutade kommissionen att fall gentemot medlemsstater avseende gemenskapsåtgärder inte var godtagbara.⁹⁴

Europadomstolen hade aldrig möjlighet att döma i fall gentemot antingen gemenskapen eller medlemsstaterna gällande EG-rättsliga mått och steg, eftersom dessa fall inte förklarades godtagbara av kommissionen. I ett fall rörande klagomål gentemot grekiska domstolar enligt art. 6 i Europakonventionen fick Europadomstolen döma i ett mål som gällde medlemsstatens ansvar för en gemenskapsåtgärd. Processen inför de grekiska domstolarna hade tagit mycket lång tid, varav två år och åtta månader ägnats åt förhandsavgörande vid EG-domstolen enligt art. 234 i Unionsfördraget. Frågan var om Grekland kunde hållas ansvarig för denna enligt art. 6 orimligt långa process på två år och åtta månader. Europadomstolen valde att inte räkna med de två åren och de åtta månaderna eftersom detta skulle kunna hota art. 234 och förhandsförfarandet enligt EG-rätten. Liksom kommissionen för de mänskliga rättigheterna var Europadomstolen försiktig med att inkräkta på gemenskapens område.⁹⁵

De båda domstolarna på supranationell och internationell nivå verkade ha proklamerat vapenvila och ansåg sig under rådande omständigheter vara jämlika. EG-domstolen vägrade att låta sig underordnas Europadomstolen⁹⁶ samtidigt som den senare accepterade att erkänna EG-domstolens jurisdiktion så länge mänskliga rättigheter erhöll ett med Europakonventionen jämförligt skydd.

I november 1998 ersattes kommissionen för de mänskliga rättigheterna och Europadomstolen med en ny, permanent domstol för de mänskliga rättigheterna, vilken tog över de båda tidigare organens uppgifter. I detta sammanhang av ömsesidigt accepterande av jurisdiktion som kan sägas ha präglats av ett horisontellt förhållande, konfronterades den nya Europadomstolen med EG-rätten i fallet *Matthews*⁹⁷. Normalt sett opererar den nya domstolen i kamrar med sju domare. I exceptionella fall behandlas

⁹³ Duvigneau, Johan Ludwig, LIEI, 25/2 (1998), s. 64.

⁹⁴ Decision of the Commission as to the admissibility of Appl. No. 13258/87 by M & Co. v. Germany, 9 February, 1990.

⁹⁵ Pafitis and Others v. Greece, Judgement of the European Court of Human Rights, 26 February 1998, Appl. No. 20323/92.

⁹⁶ Yttrande 2/94 [1996] ECR I-1759.

⁹⁷ Matthews v. United Kingdom, Judgement of 18 February 1999, Appl. No. 24833/94.

särskilt viktiga fall i ”a grand chamber” med 17 domare. Målet Matthews dömdes av ”The Grand Chamber”.⁹⁸

Mrs Matthews var en brittisk medborgare boende i Gibraltar. Brittiska medborgare som bor i Gibraltar har inte rätt att rösta vid val till Europaparlamentet enligt ett annex till 1976 års bestämmelse om direkta val, eftersom Gibraltar hade för få invånare. Landet är uteslutet från särskilda delar av EG-fördraget; Gibraltar hör exempelvis inte till Unionens tullområde eller fri rörlighet för varor, samtidigt som reglerna om fri rörlighet för personer, tjänster och kapital är tillämpliga. Mrs Matthews klagade till Europadomstolen och åberopade art. 3 första protokollet i Europakonventionen om fria val i varje stat. Domstolen hade tre frågor att besvara: Var Storbritannien ansvarig enligt konventionen för avsaknaden av val till Europaparlamentet i Gibraltar? Var art. 3 tillämplig på parlamentet som en legislativ institution? Var bristen på val i Gibraltar ett brott mot art. 3? Europadomstolen svarade ja på alla frågor. Storbritannien hölls ansvarig enligt art. 1 i Europakonventionen för att art. 3 första protokollet inte följts, oberoende av om valen var nationella eller europeiska. Storbritannien framhöll att landet inte kunde bli ansvarigt gällande val till ett parlament under en supranationell organisation, men domstolen menade att art. 3 var tillämplig oberoende av om parlamentet var av nationell eller supranationell sort. Storbritannien var *rationae materiae* ansvarig för EG-fördragets konsekvenser i dessa avseenden. Europaparlamentet ansågs vidare av Europadomstolen vara en legislativ institution i den mening som avses i art. 3, då institutionen ansågs ha tillräcklig inblandning i den legislativa processen. Slutligen ansåg domstolen att kränkning av art. 3 var för handen.⁹⁹

Följande gäller enligt fallet Matthews: Klagan gentemot gemenskapen är inte godtagbar eftersom gemenskapen inte är part till Europakonventionen. Medlemsstaterna kan inte hållas ansvariga för eventuell kränkning av mänskliga rättigheter av gemenskapen, då sådana handlingar härrör från en separat juridisk person, detta även om medlemsstaten haft visst inflytande. En medlemsstat kan däremot hållas ansvarig om den implementerar eller på annat sätt verkställer EG-rätt som kränker de mänskliga rättigheterna. Europadomstolen ser Europaparlamentet som en lagstiftande institution. EG-rätt skall vara i överensstämmelse med Europakonventionen och det är Europadomstolens uppgift att se till att gemenskapen tillämpar konventionen på ett tillfredsställande sätt.¹⁰⁰

Europadomstolen demonstrerade genom Matthews att debatten mellan domstolarna i framtiden enbart skall handla om när EG-domstolen borde

⁹⁸ Rowe, N. and Schelette, U., The Protection of Human Rights in Europe after the Eleventh Protocol to the ECHR, 23 ELRev. 1998, HR/9.

⁹⁹ Press release issued by the Registrar, Judgement in the case of Matthews v. The United Kingdom at <http://www.echr.coe.int/eng/PRESS/New%20Court/matthews.eng%20rev.html>

¹⁰⁰ Schermers, Henry G., Case Law, European Court of Human Rights, 36 CMLRev., 1999, s. 681.

överlämna eller dela med sig av sin jurisdiktion till medlemsstaterna. Frågan är också när gemenskapen bör begränsa sin jurisdiktion till förmån för internationellt skydd för de mänskliga rättigheterna. Genom att visa att EG-rätt, och speciellt primär EG-rätt, är föremål för Europadomstolens prövning, har domstolen visat att det tidigare horisontella förhållandet mellan EG-domstolen och Europadomstolen i jurisdiktionsfrågan, nu har fått närmast vertikal karaktär.¹⁰¹

Att Europadomstolen numera anser sig kompetent att kontrollera att Unionen och dess institutioner är i överensstämmelse med Europakonventionen framgår av målet *Senator Lines*¹⁰². Bolaget Senator Lines hade fått besked om att kommissionen beslutat att en bot på 13,75 miljoner euro skulle utgå, till följd av att Senator Lines gjort sig skyldig till brott mot konkurrensregeln i art. 82 i Unionsfördraget om dominerande ställning på marknaden. Senator Lines protesterade dels mot kommissionens beslut, dels mot boten i sig genom att klaga till CFI. Dyliga mål har i EG-rätten inte effekten att boten kan ogiltigförklaras. Enligt EG-praxis gäller i stället att böter utfärdade av kommissionen i konkurrensärenden inte behöver betalas medan att domstolsprövningen pågår, under förutsättning att en bankgaranti som täcker botens belopp presenteras. Senator Lines ansträngda finansiella situation innebar dels att man inte hade möjlighet att presentera en sådan bankgaranti, dels att bolaget skulle försättas i konkurs om kommissionens beslut om bot skulle komma att verkställas. Bolaget hade heller ingen rätt att kräva aktieägarna. CFI och sedan också EG-domstolen, hävdade att det inte var tillräckligt att Senator Lines' aktieägare inte ville undsätta bolaget, utan att det av Senator Lines krävdes att man visade att aktieägarna *inte hade möjlighet* att göra detta.¹⁰³

Tvisten fördes till Europadomstolen och fråga om målet kunde prövas av Europadomstolen uppkom. Domstolen gjorde tydligt att den mot bakgrund av sin tidigare praxis¹⁰⁴ var kompetent att pröva förenligheten av en EG-åtgärd med Europakonventionen. Det faktum att medlemsländerna har överfört behörighet till gemenskapen innebär inte, enligt Europadomstolen, att gemenskapen, som representant för medlemsländerna, kan undgå ansvar. Även i fall av överförd kompetens till gemenskapen blir de 15 medlemsstaterna ansvariga om gemenskapen kränker Europakonventionen. Detta gäller enligt art. 1 i Europakonventionen, enligt vilken parterna i konventionen ansvarar för att aktuella rättigheter respekteras. Om inte Europadomstolen skulle ha kompetens att kontrollera åtgärder som utförs av organ vilka medlemsländerna överfört behörighet till, skulle inte kontrollen gällande konventionens efterlevnad vara varken effektiv eller verkningsfull.

¹⁰¹ Canor, Iris, *Primus inter pares*. Who is the ultimate guardian of fundamental rights in Europe?, ELRev., Vol. 25, February, 2000, s. 4.

¹⁰² *Senator Lines v. The 15 Member States of the European Union*, decision of 4 July 2000, Appl. No. 56672/00.

¹⁰³ *Ibid* i HRLJ Vol. 21, No.1-3, s. 112.

¹⁰⁴ *M & Co.*, Appl. No. 13258/87, *Matthews*, Appl. No. 24833/94, *Waite and Kennedy*, Judgement of 18 February 1999, Appl. No. 26083/94, mfl.

Det faktum att det i Senator Lines gällde åtgärder från Unionens institutioner och inte som i Matthews, ett avtal signerat av medlemsländerna, leder enligt Europadomstolen inte till någon annan slutsats.¹⁰⁵

EG-domstolarnas krav att Senator Lines skulle presentera bankgarantin för att inte boten om 13,75 miljoner euro skulle infordras, ansågs av Europadomstolen var oskäligt. Då Senator Lines inte hade möjlighet att infria de ställda kraven skulle bolaget gå i konkurs om boten krävdes. I det läget skulle inte Senator Lines finnas till vid tiden för de muntliga förhandlingarna och skulle på detta sätt berövas sin rätt till domstolsprövning. Kravet att visa att aktieägarna var oförmögna och inte endast utan vilja att bistå Senator Lines ansågs vidare vara uttryck för ett brott mot oskyldighetspresumtionen. Det borde räcka att Senator Lines visade att bolaget gjort vad det kunnat för att lösa situationen och presentera garantin. Sammanfattningsvis hölls de 15 medlemsstaterna ansvariga för brott mot art. 6 i Europakonventionen om rätten till en rättvis rättegång.¹⁰⁶

Det följer av Matthews och Senator Lines att Europadomstolen helt klart ser sig som kontrollerande instans i förhållande till EG-domstolen. Europakonventionen fungerar i detta avseende som minimistandard och Europadomstolen övervakar att inte Unionens regelverk och dess domstolar underskrider denna. Jämfört med EG-domstolens yttrande 2/94 om domstolens suveräna karaktär samt farorna med extern kontroll av densamma, är utvecklingen genom Europadomstolens praxis en helt annan. EG-domstolen får se sig näpst av en annan domstol och tvingad att följa dennas praxis på området för att inte riskera juridiska konsekvenser. Förhållandet mellan de båda domstolarna är utan tvivel av vertikal karaktär, där Europadomstolen fungerar som kontrollerande och prejudicerande instans och EG-domstolen verkar som underinstans på området mänskliga rättigheter.

3.4.2.2 Den enskildes rätt inför domstol

Den enskildes rättsskydd är i hög grad beroende av om han har någon reell möjlighet att göra sina rättigheter gällande inför myndigheter och domstolar. Det finns två sätt att gå tillväga för att EG-domstolen skall få tillfälle att pröva om en rättsligt bindande åtgärd som vidtagits av en institution är förenlig med EG-fördragen, inklusive reglerna om mänskliga rättigheter. Den enskildes rätt till *direkt talan* i form av ogiltighetstalan mot en normativ rättsakt enligt art. 230 i Unionsfördraget är praktiskt taget obefintlig. Beslut riktade till honom eller till annan där han utgör en *de facto*-adressat kan angripas med stöd av lagrummet. Tillgången till domstolsprövning enligt detta lagrum är för individen mycket begränsad. En utvidgad tolkning med hänsyn till mänskliga rättigheter har efterlysts i doktrinen gång efter annan.

¹⁰⁵ Senator Lines v. The 15 Member States, Appl. No. 56672/00, p. 46-47.

¹⁰⁶ Ibid, p. 79, 81 och 103.

En sådan vid tolkning av artikeln skulle inte nödvändigtvis behöva ske via en fördragsändring. Domstolen skulle helt enkelt kunna anta en mer liberal tolkning av kravet på att beslutet eller rättsakten "direkt och personligen" berör individen i fråga. På detta sätt skulle en individ tillåtas att klaga på varje akt från institutioner vars åtgärder får juridisk effekt och som direkt angår en specifik rättighet för individen, oberoende av dess natur och beteckning. Domstolen skulle sedan kunna utveckla en presumtion, enligt vilken en regel eller åtgärd som *prima facie* kan väntas kränka en grundläggande fri- och rättighet skyddad enligt Europakonventionen, automatiskt uppfyller kraven för prövningstillstånd, eftersom åtgärden direkt angår en enskilds rättigheter. Några förändringar på området har dock inte skett.¹⁰⁷

Möjlighet för individen till *indirekt talan* är betydligt större. EG-rätten verkställs som bekant huvudsakligen av nationella myndigheter och domstolar. Detta innebär bland annat att en individ kan klaga vid nationell domstol för beslut fattade av nationell myndighet med stöd av EG-lagstiftning. Om den enskilde påstår att beslutet är ogiltigt på grund av att EG-rättsakten på vilken beslutet vilar är ogiltig, måste ibland domstolen hänvisa frågan enligt art. 234 i Unionsfördraget till EG-domstolen. Denna kan finna att EG-rättsakten strider mot oskrivna regler om mänskliga rättigheter, och förklara akten ogiltig.¹⁰⁸

Avseende art. 234, är regeln mindre restriktiv än art. 230, samtidigt som den gör tillträde till domstolen beroende av den nationella domstolens beslut. Enligt art. 234 är domstolen i medlemsstaten förpliktad att hänskjuta saken till EG-domstolen om det är den högsta domstolen i medlemsstaten som beslutar. Art. 234 erbjuder inte alltid gottgörelse för att en rättighet kränkts, vilket är ett av de mest markanta undantagen från principen *ubi ius ubi remedium*, det vill säga där det finns en rättighet, där finns det rätt till domstolsprövning.¹⁰⁹

Genom Amsterdamfördraget ställdes nästan hela Titel III a gällande frihet, säkerhet och rättsfrågor under EG-domstolens jurisdiktion, vilket skulle kunna stärka skyddet för de mänskliga rättigheterna inom detta område. Problemet är att jurisdiktionen modifieras på olika sätt vilket leder till att rätten att föra talan inte blir fullt tillgodosedd. Enligt art. 46 i Unionsfördraget har EG-domstolen formell befogenhet att se till att institutionerna efterlever de grundläggande fri- och rättigheterna som garanteras i art. 6. Genom diverse restriktioner gällande domstolens jurisdiktion blir denna garanti dock ineffektiv. För det första tillåter art. 73 p (1) frågor till EG-domstolen endast om den frågande, nationella domstolen är sista instans, det vill säga de domstolar som art. 234 vänder sig till. För det andra utesluter art. 73 p (2) rätten att döma varje åtgärd eller beslut som

¹⁰⁷ Duvigneau, Johan Ludwig, LIEI, (1998), 25/2, s. 66, samt Toth, 34 CMLRev. (1997), s. 517.

¹⁰⁸ Lysén, Göran, 1994, s. 122.

¹⁰⁹ Duvigneau, Johan Ludwig, LIEI, (1998), 25/2, s. 66.

gäller upprätthållande av lag och ordning och värnandet av intern säkerhet.¹¹⁰

3.4.3 Tolkningsmotsättningar

Eftersom Europakonventionen enligt EG-domstolens egen praxis och enligt Unionsfördragets art. 6 a, utgör en av EG-rättens grundläggande principer i den oskrivna rätten, skall konventionen appliceras då domstolen använder sin jurisdiktionsrätt. Rättigheterna i Europakonventionen är dock, bortsett från rätten till liv (art. 2), förbudet mot tortyr (art. 3) och förbudet mot slaveri (art. 4), inte absoluta. De kan bli föremål för tolkning. EG-domstolen tolkar förenligheten av olika regler med grundläggande fri- och rättigheter och ansvarar för EG-rättens system. Avseende Europadomstolen, utgör den inte en högsta domstol i ett operativt system, vilket påverkar det sätt på vilket domstolen bestämmer standarder för implementering av principerna i Europakonventionen. Europadomstolen tolkar Europakonventionen enligt konventionens syften och mål, medan EG-domstolen tolkar texten i enlighet med gemenskapens syften och mål. Europakonventionens syfte är att skydda individen såsom en mänsklig varelse, medan gemenskapen traditionellt syftat till att gynna den ekonomiska och sociala integrationen. Denna skillnad i tillämpningen av grundläggande fri- och rättighet ger upphov till tolkningsmotsättningar.¹¹¹

Öppen konflikt mellan de två domstolarna kan konstateras i fall som rör art. 6 och art. 8 i Europakonventionen. I fallet *Hoechst*¹¹² som gällde en utredning av kommissionen av flera företag, där företagen vägrade att samarbeta, menade EG-domstolen att art. 8 i Europakonventionen, enligt vilken individen garanteras respekt för privat- och familjeliv, hem och korrespondens, inte var tillämplig gällande företagslokaler. Hoechst hade åberopat hemmets okränkbarhet, och argumenterat för att kommissionens undersökning nödvändiggjorde ett domstolsbeslut från EG-domstolen för att vara lagenlig. Domstolen förklarade dock att art. 8 handlar om utvecklandet av en persons personliga frihet och den därför inte kan utvidgas till att gälla företagslokaler.¹¹³

Europadomstolen delade inte EG-domstolens åsikt och uttryckte i målet *Niemietz*¹¹⁴, som gällde genomsökning av ett advokatkontor, att begreppet 'privatliv' och 'hem' inkluderar företagslokaler. Domstolen menade att utan skydd enligt art. 8, enbart för att saken gällde företagslokaler eller arbetsaktiviteter, kunde ojämlig behandling uppstå då skydd enligt art. 8 inte skulle komma den person till del, vars arbetssysslor och fritidssysslor var så

¹¹⁰ Ibid, s. 74 -76, 78.

¹¹¹ Editorial Comments, Fundamental Rights and Common European Values, 33 CMLRev. 1996, s. 218-219.

¹¹² Joined cases 46/87 and 227/88, *Hoechst v. Commission*, [1989], ECR 2859.

¹¹³ Ibid., 2924.

¹¹⁴ *Niemietz v. Germany*, (1992) Series A, No. 251.

sammansvetsade att det skulle vara omöjligt att särskilja dem. Motiveringen sammanfattningsvis, var att en tolkning av 'privatliv' och 'hem' såsom inkluderande vissa yrkes- eller företagsaktiviteter var i överensstämmelse med huvudsyftet enligt art. 8, vilket är att skydda individen gentemot godtyckligt intrång av offentliga myndigheter. Europadomstolen fann att genomsökningen av advokatkontoret var oproportionell, eftersom husrannsakan var löst definierad och på grund av att undersökningen verkställdes utan oberoende observatör.¹¹⁵

Fallet *Orkem*¹¹⁶ handlade om rätten att inte vittna mot sig själv, enligt art. 6 i Europakonventionen om rätten till en rättvis rättegång. EG-domstolen kom till slutsatsen att rätten att inte behöva föra fram bevis mot sig själv, *inte* föll inom ramen för art. 6. Europadomstolen förklarade motsatsvis i fallet *Funke*¹¹⁷, att Europakonventionens art. 6 garanterade rätten för den som är anklagad för ett brott, att förbli tyst och inte bidra till att rikta misstankarna mot sig själv.

I fallet *Open Door*¹¹⁸ behandlade Europadomstolen samma förbud mot spridande av abortinformation på Irland, som EG-domstolen behandlat i fallet *Grogan*¹¹⁹. EG-domstolen hade kommit fram till att det var förenligt med gemenskapsrätten att förbjuda studentorganisationerna att sprida information om abort. I målet *Open Door* var det två företag som var verksamma med att lämna upplysningar till gravida kvinnor om möjligheterna till att göra abort i Storbritannien, som förde talan. Europadomstolen hänvisade till yttrandefriheten och bedömde det irländska förbudet stå i strid med art. 10 i Europakonventionen med motiveringen att förbudet var oproportionellt.¹²⁰

De motsättningar som redogjorts för ovan är enligt vissa författare oundvikliga i ett system där gemenskapen enligt egen utsago är bunden till Europakonventionen, samtidigt som den inte har tillgång till förhandsavgöranden eller dylikt från Europadomstolen innan EG-domstolen dömer i en fråga som Europadomstolen inte tidigare behandlat. Tolkningsmotsättningar är det säkraste sättet att undergräva rättslig säkerhet och förtroende för systemet och risken är stor då två av varandra oberoende domstolar fritt tolkar en och samma text.¹²¹

¹¹⁵ Ibid, samt Spielmann, Dean, Human Rights Case Law in the Strasbourg and Luxembourg Courts: Conflicts, Inconsistencies and Complementarities, in Alston, Philip (ed.), The EU and Human Rights, Oxford University Press, 1999, s. 768.

¹¹⁶ Case 374/87, *Orkem v. Commission* [1989] ECR 3283.

¹¹⁷ *Funke v. France*, (1993), Series A, No. 256-A, p. 44.

¹¹⁸ *Open Door counselling Ltd. And Dublin well Woman Centre v. Ireland*. (1992), Series A, No. 246.

¹¹⁹ Case C-159/90, *SPUC v. Grogan*, [1991] ECR I-4685.

¹²⁰ *Open Door counselling Ltd. And Dublin well Woman Centre v. Ireland* (1992), Series A, No. 246, p 80.

¹²¹ Toth, A.G, 24 CMLRev., 1997, s. 499-500.

Andra författare framför synpunkten att EG-domstolen skulle ha beaktat Europadomstolens praxis om den kunnat. I fallen ovan tog EG-domstolen för givet att det inte fanns några prejudicerande fall från Europadomstolen. Att inte ta hänsyn till Europadomstolens praxis för att det inte fanns någon, eller för att EG-domstolen av misstag inte trodde att det fanns någon, kan inte leda till en överskattning av motsättningarna. Det är inte troligt att EG-domstolen skulle ha dömt i strid med ett avgörande från Europadomstolen, om det funnits relevant praxis på området. Det är att märka att skyddsnivån kan variera då det gäller speciella områden, såsom konkurrensrätt (Orkem), beroende på gemenskapens policy på området. Framtida praxis får avgöra om EG-domstolen fortsätter att anamma sin devis *in dubio pro integrationem*.¹²²

Aktuell i sammanhanget är EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna som antogs vid EU-toppmötet i Nice 7-10 december 2000. Den har ännu karaktär av ett icke-bindande dokument och frågan om dess eventuellt bindande status är föremål för debatt och diskussion. Skulle stadgan integreras i fördragen och på så sätt bli bindande, uppkommer bland annat frågan om EG-domstolens förhållande till Europadomstolen och dess praxis på området. Eventuella tolkningskonflikter gällande grundläggande rättigheter är en risk eftersom EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna skyddar i stort sett samma rättigheter som Europakonventionen. Ett nära samarbete domstolarna emellan kommer att bli nödvändigt för att Europa ska få ett enhetligt rättighetsskydd.

¹²² Spielmann, Dean, in Alston, Philip, (ed.), 1999, s. 770.

4 EG-domstolens relation till Europakonventionen

4.1 Allmänt

Frågan om en inkorporering av Europakonventionen i EG-rätten initierades 1979 av kommissionen i ett memorandum¹²³ varpå rådet fördröjde diskussionen fram till april 1986¹²⁴ då frågan lämnades därhän. Kommissionen gjorde förnyade försök genom en kommuniké 19 november 1990¹²⁵. Tre år senare tog rådet beslut om att rådfråga EG-domstolen, enligt art. 300 i Unionsfördraget, huruvida inkorporering av Europakonventionen i EG-rätten var förenlig med fördragen. I sitt svar förklarade domstolen att en sådan åtgärd inte var i enlighet med gällande fördrag och att företaget nödvändiggjorde en fördragsändring¹²⁶.

4.2 Yttrande 2/94¹²⁷

4.2.1 Godtagbarheten av en förfrågan enligt art. 228(6) i Romfördraget

Art. 228 (6) i Romfördraget lyder: ”Rådet, kommissionen eller medlemsstaterna får inhämta domstolens yttrande över huruvida ett tilltänkt avtal är förenligt med bestämmelserna i detta fördrag.” När rådet ställde frågan¹²⁸ till EG-domstolen fanns det problemet att överläggningar ännu inte hade börjat och det var inte heller säkert att de någonsin skulle göra det. Enligt art. 228 (6) och dess lydelse krävs att avtalet är ”tilltänkt”, det vill säga åtminstone till viss del definierat och inte endast hypotetiskt. För att rådets förfrågan till domstolen skulle vara godtagbar var begreppet ett ”tilltänkt” avtal för gemenskapen, nödvändigt att tolkas i vid mening.¹²⁹

EG-domstolen förklarade att den inte kunde avge ett yttrande över huruvida anslutning var förenlig med fördragsbestämmelserna, eftersom närmare uppgifter om anslutningens genomförande saknades. Domstolen menade också att nödvändig information om de planerade lösningarna gällande det

¹²³ Bull. EC, Suppl. 2/79.

¹²⁴ Doc. SEC (90) 2087.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Yttrande 2/94, Europeiska gemenskapernas anslutning till Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna [1996] ECR I-1759.

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Frågan lydde: “ Would the accession of the European Community to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 4 November 1950 be compatible with the Treaty establishing the European Community?”.

¹²⁹ Gaja, 33 CMLRev., 1996, s. 975.

konkreta sätt på vilket gemenskapen skulle underkasta sig domstolsprövning av en internationell domstol enligt art. 164 (nuvarande art. 220) och art. 219 (nuvarande art. 292) saknades. Utan dessa uppgifter ansåg sig EG-domstolen inte kunna ge något svar beträffande förenligheten av en anslutning med gemenskapsrätten.¹³⁰

Den centrala frågan i fallet var om en ändring i fördragen var nödvändig för att rådet skulle kunna ingå ett anslutningsavtal. Behovet av en fördragsändring skulle kunna uppkomma efter det att avtalet slutits utan att tvivel skulle uppkomma om gemenskapens goda vilja. Man kan argumentera att det ligger i alla parter intresse att föra fram alla eventuella hinder för en överenskommelse så snart som möjligt. Det vore exempelvis meningslöst att försöka komma runt problem gällande förenlighet med fördraget om EG-domstolen ansåg att de var omöjliga att lösa. Ur denna synvinkel är det rätt att en fråga löses av domstolen när helst den dyker upp, skulle det vara i början eller strax före av förhandlingarna. I detta perspektiv skulle avtalet vara "tilltänkt".¹³¹

4.2.2 Gemenskapens kompetens att inkorporera Europakonventionen

För att undvika luckor och motsägelser i gemenskapsarbetet finns möjligheten att utvidga gemenskapens kompetens utan att för den skull revidera fördragen. Om det är nödvändigt för gemenskapen att förverkliga ett av dess syften eller mål och fördraget inte uttryckligen fördelar kompetens på området, ger art. 235 (nuvarande art. 308) gemenskapen kompetens att agera. Artikelns en fördragsutfyllnad som under vissa förutsättningar kan ge ytterligare kompetens till gemenskapen utöver den kompetens som direkt eller indirekt framgår av fördragen. Om en gemenskapsåtgärd är nödvändig för att ett av gemenskapens mål skall kunna förverkligas och fördraget inte innehåller de befogenheter som krävs, kan rådet på förslag av kommissionen och efter att ha hört parlamentet vidta de åtgärder som behövs. Förutom enhällighet i rådet krävs att åtgärden skall vara nödvändig i ett gemenskapsrättsligt perspektiv. I avsaknad av explicita och implicita bestämmelser rörande gemenskapsinstitutionernas kompetens att anta regler eller sluta internationella avtal gällande mänskliga rättigheter, förklarade domstolen sig nödgad att undersöka huruvida art. 235 i EG-fördraget kunde ligga till grund för anslutning till Europakonventionen.¹³²

Domstolen underströk inledningsvis vikten av mänskliga rättigheter i gemenskapsrätten med hänvisning till medlemsstaternas och gemenskapsinstitutionernas ställningstaganden på området, Enhetsaktens preambel, Maastrichtfördragets artiklar samt EG-domstolens egen praxis på området. Gällande skydd för grundläggande fri- och rättigheter i

¹³⁰ Yttrande 2/94, p. 20-22.

¹³¹ Gaja, 33 CMLRev., 1996, s. 979.

¹³² Yttrande 2/94, p. 27 och 28 samt Dutheil de la Rochère, Jacqueline, Paris, 1998, s. 36.

gemenskapen har Europakonventionen speciell betydelse. En anslutning till konventionen skulle emellertid innebära en förändring i grunden av gemenskapens aktuella system, genom att gemenskapen skulle inlemmas i ett internationellt regelverk där Europakonventionens regler skulle integreras i EG-rätten. En sådan förändring, menade EG-domstolen, skulle leda till konstitutionella modifieringar i gemenskapen och i medlemsstaterna på sådant sätt och i sådan grad att det skulle gå utöver art. 235. Av detta följer att gemenskapen, enligt domstolen, inte hade kompetens att tillträda Europakonventionen.¹³³

I detta sammanhang var Maastrichtfördragets art. F (2) (nuvarande art. 6) relevant. Artikeln klargjorde att Unionen skall respektera grundläggande fri- och rättigheter såsom de framställs i Europakonventionen. I Enhetsaktens preambel¹³⁴ stadgas att medlemsstaterna skall arbeta tillsammans för att främja demokrati baserad på grundläggande fri- och rättigheter erkända av medlemsstaterna i deras konstitutioner, Europakonventionen samt 'European Social Charter'. Relevant är även art. 2 i Romfördraget som stadgar att en av gemenskapens uppgifter är att främja en högre levnadsstandard och livskvalitet samt art. 8 E, som främjar åtgärder vilka stärker rättigheterna för Unionens medborgare. I motsats till EG-domstolens resonemang, kan hävdas att kravet på 'nödvändighet' i art. 235 verkligen förelåg för att genomföra ett av gemenskapens mål, eftersom gemenskapen i ett otal fall framfört att värnandet av grundläggande fri- och rättigheter är av yttersta vikt. Frågan är om domstolens yttrande blivit ett annat om Amsterdamfördragets art. 6 (1) hade trätt i kraft vid tiden för utlåandet.¹³⁵

EG-domstolen fann att användningen av art. 235 skulle innebära fundamentala svårigheter, eftersom en anslutning till Europakonventionen skulle innebära en påtaglig förändring av gällande skyddssystem för grundläggande fri- och rättigheter. Domstolen syftade kanske på de rättigheter i konventionen som integreras i EG-rätten trots att de inte har rent gemenskapsrättsliga syften, som exempelvis rättigheter i straffrättsliga sammanhang. Frågan är om inkorporering skulle förändra det faktum att gemenskapen berörs i de fall som rör EG-rätten och dess sfär, medan det som faller utanför överlämnas till medlemsstaterna.¹³⁶

Inkorporering av Europakonventionen i EG-rätten skulle göra gemenskapen juridiskt bunden till ett internationellt instrument. Frågan är om inte konventionen redan utgör en bindande standard för gemenskapen. Med tanke på att domstolen hänvisat till Europakonventionen som en riktlinje snarare än som en bindande standard, är konventionen dock inte juridiskt bindande ur EG-domstolens synvinkel. Maastrichtavtalets dåvarande art. F(2) hade dock kunna tolkats annorlunda, och nuvarande art. 6 (1) helt

¹³³ Ibid. p. 29-36.

¹³⁴ Bull. EC, Suppl. 2/86.

¹³⁵ Gaja, 33 CMLRev., 1996, s. 984.

¹³⁶ Ibid, s. 985.

säkert. Den senare faller också inom domstolens jurisdiktionsområde, vilket ger denna bestämmelse än mer tyngd.¹³⁷

Anslutning till Europakonventionen enligt EG-domstolens perspektiv gällde huvudsakligen problemet huruvida en extern granskning av gemenskapsåtgärder, och framför allt kontrollen av dess domar, var förenlig med den roll som givits domstolen enligt art. 164 och art. 219 i Romfördraget. Domstolen kunde ha uttalat antingen att extern kontroll av gemenskapen var helt oförenlig med fördraget, eller att en dylik kontroll var godtagbar under vissa förutsättningar. Trots att EG-domstolen inte uttryckte sig klart gällande den eventuella kontroll som Europadomstolen skulle kunna utöva om EU integrerade konventionen i EG-rätten, framstår det tydligt att EG-domstolen värjer sig mot en sådan lösning.

Den påtagliga förändring som EG-domstolen egentligen syftade på i p. 34 i yttrandet måste röra den externa kontroll genom Europadomstolen som anslutning av gemenskapen till Europakonventionen skulle innebära. Europadomstolen beslutar inte generellt i dispyter rörande tolkning och tillämpning av Europakonventionen, men domstolen gör något liknande genom att tolka och tillämpa konventionen i anslutning till mål där en individs rättigheter i konventionen blivit kränkta. För gemenskapen skulle detta innebära att individen i fråga skulle få en möjlighet att överklaga EG-domstolens beslut till Europadomstolen. Europadomstolen skulle i ett sådant fall granska gemenskapsinstitutionernas tillämpning av Europakonventionen, både politiskt och juridiskt. EG-domstolens domslut skulle inte sättas åt sidan, men domstolen skulle bli tvungen att ta till juridiska åtgärder för att eliminera konsekvenserna av domslutet. Utan tvekan skulle accepterandet av Europadomstolens jurisdiktion över gemenskapen vara av konstitutionell vikt, i den förändring av gemenskapens system för skydd för grundläggande fri- och rättigheter en anslutning till konventionen skulle innebära.¹³⁸

Det som bör vägas emot vartannat är EG-domstolens suveräna funktion inom Unionen och strävan efter ett förbättrat, individuellt rättighetsskydd i gemenskapen. Domstolen undersöker inte huruvida en möjlighet till överklagande för individen är av godo för dennes rättighetsskydd utan fokuserar på domstolens hotade ställning som autonom institution. Traditionellt har domstolen understrukt denna sin position.

¹³⁷ Ibid, s. 986.

¹³⁸ Ibid, s. 988.

4.3 Analys av alternativet att inkorporera Europakonventionen i EG-rätten

Inkorporering väcker både politiska och juridiska frågor. Dels skall gemenskapen tillträda Europakonventionen dels måste gemenskapen erkänna Europadomstolens jurisdiktion. Utan ett sådant erkännande skulle inte ett tillträdande få någon praktisk och juridisk genomslagskraft. Analysen behandlar för- och motargument gällande båda aspekterna. Det bör uppmärksammas att argumenten för och mot inkorporering har olika intressenter, det kan vara gemenskapen, medlemsstaterna, Europadomstolen eller individen, alla med olika perspektiv. Det är viktigt att vara medveten om vem som gynnas på vems bekostnad och vad som syftar till att gynna vem.

4.3.1 Anslutning till Europakonventionen

4.3.1.1 Argument för anslutning

Politiska argument för inkorporering är *de politiska institutionernas ställningstaganden*, där framför allt rådets deklaration om de mänskliga rättigheterna den 29 juni 1992 är av vikt. Rådet hänvisar till Europakonventionen som ett effektivt skyddsinstrument samt som en viktig referens för andra delar av världen. I kommissionens memorandum från 1979 beskrivs inkorporering som en nödvändig faktor för att förbättra bilden av Europa som ett område präglad av frihet och demokrati. Samtidigt hävdas att gemenskapens personlighet skulle komma att understrykas då möjligheten skulle finnas att inte endast hänvisa till EG-domstolens praxis utan även till Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna. Kommissionens huvudargument handlar sålunda mycket om att visa omvärlden och även medlemsstaterna att gemenskapen tar de grundläggande fri- och rättigheterna på allvar, ett ställningstagande som av vissa ansetts vara helt igenom kosmetiskt och mer av en förhoppning än en realistisk utgångspunkt.¹³⁹ De politiska argumenten för en inkorporering handlar dock mycket om att skapa ett positivt intryck externt sett.¹⁴⁰

Det juridiska argument som huvudsakligen framförts för inkorporering är att gemenskapen skulle utrustas med *klara regler* gällande grundläggande fri- och rättigheter i stället för 'riktlinjer' och att rättigheterna skulle komma på pränt i stället för att garanteras praktiskt taget uteslutande genom EG-domstolens flytande praxis. Det skulle då inte längre vara något tvivel om att gemenskapen ställer sig bakom universella rättigheter och inte endast sådana med EG-rättsliga förtecken.¹⁴¹

¹³⁹ Duvigneau, J L, (1998), 25/2, s.84.

¹⁴⁰ Bull. EC, Suppl. 2/79, Part Two, p. 14 och p.16.

¹⁴¹ Ibid, p.15.

4.3.1.2 Argument mot anslutning

Många av de rättigheter som finns nedtecknade i Europakonventionen är inte relevanta ur gemenskapens synvinkel då de rör de traditionella rättigheterna, det vill säga de civila och politiska rättigheterna och inte *de sociala och ekonomiska rättigheterna*. Dessutom kan hävdas att en inkorporering egentligen är en skenmanöver för att dölja oförmögenheten att lösa det verkliga problemet: beredandet och antagandet av *en gemenskapens egen rättighetskatalog*.¹⁴²

Vidare finns en del tekniska problem, eftersom olika medlemsstater har framlagt reservationer gällande olika protokoll i konventionen. Detta medför att de inte har samma förpliktelser. Vid en anslutning till Europakonventionen skulle det bli nödvändigt att definiera vilka förpliktelser gemenskapen skulle binda sig till. Dilemmat väcker också debatten om inkorporering ”*by the back door*” till liv. Om gemenskapen skulle inkorporera konventionen skulle denna bli del av EG-rätten, vilken är tillämplig i de nationella rättssystemen. Detta blir relevant för de länder som genom utvidgningen inom kort kommer att tillhöra Unionen, men som inte fullt ut är parter i Europakonventionen.¹⁴³

4.3.2 Extern kontroll – lösning på jurisdiktionsproblem och tolkningsmotsättningar?

4.3.2.1 Argument för extern kontroll

Då gemenskapens inflytande fortsätter att öka, vidgas samtidigt en klyfta i det europeiska systemet för skydd för mänskliga rättigheter. Åtgärder beträffande mänskliga rättigheter som tidigare vidtagits av medlemsstaterna, såsom underställda Europadomstolen, ligger numera inom gemenskapens ansvarsområde och därmed utanför domstolens kontroll.

Gemenskapsrättens praktiska förverkligande är huvudsakligen decentraliserat, i enlighet med subsidiaritetsprincipen. Det är medlemsstaterna som ansvarar för implementeringen av EG-rätten och att denna sker i överensstämmelse med gemenskapens syften och mål. Frågan är om medlemsstaterna är ansvariga inför Europadomstolen, vars jurisdiktion de accepterat, då de implementerar EG-rätt i nationell rätt, trots att gemenskapen själv inte är part i Europakonventionen eller har godtagit Europadomstolens jurisdiktion. Svaret kommer att bero på om medlemsstaten har viss bestämmanderätt eller om saken är helt och hållet delegerad.

¹⁴² Ibid, p.17 och 18.

¹⁴³ Editorial comments, CMLRev., 1996, s. 217.

Fallet *Melcher*¹⁴⁴ kan i viss mån agera guide i frågan. I målet förklarade kommissionen för mänskliga rättigheter att den inte hade kompetens att undersöka huruvida medlemsstaten Tysklands verkställande av ett beslut från EG-domstolen stred mot art. 6 i Europakonventionen. Kommissionen ansåg att den aktuella förflyttningen av kompetens var förenlig med konventionen, förutsatt att de grundläggande fri- och rättigheterna fick ett jämförbart skydd, varpå kommissionen hänvisade till EG-domstolens rika praxis på området. Det bör noteras att medlemsstaten i målet inte hade någon bestämmanderätt i verkställandet av gemenskapsbeslutet; under andra omständigheter hade möjligen motiveringen blivit en annan.¹⁴⁵

Genom inkorporering av Europakonventionen i EG-rätten skulle gemenskapen ställas under *extern kontroll*, vilket skulle gynna rättighetsskyddet. De problem som gemenskapens immunitet i förhållande till Europadomstolen skapar skulle då finna sin lösning.

Ett för individen direkt avgörande argument till förmån för inkorporering av konventionen i EG-rätten är att individen genom en sådan åtgärd skulle erhålla ett ökat rättsskydd. Om gemenskapens institutioner skulle kränka de grundläggande fri- och rättigheterna, skulle klagomål kunna inges direkt gentemot en viss handling eller åtgärd under de förutsättningar som finns enligt Europakonventionen. Ett villkor i sammanhanget vore att gemenskapen erkände Europadomstolens jurisdiktion med den innebörden att EG-domstolen inte skulle bli sista instans gällande lagenlighet av Unionens ageranden. Politiskt skulle ett dylikt godkännande stärka omvärldens förtroende för gemenskapens intentioner att värna om de grundläggande fri- och rättigheterna och deras egentliga förmånstagare; individen, samtidigt som det skulle innebära en juridisk förpliktelse att säkerställa individens rätt på området.¹⁴⁶

Genom en anslutning till Europakonventionen blir gemenskapen juridiskt skyldig att följa konventionen. Det är viktigt att framhålla att denna är subsidiär och utgör en minimistandard gällande skydd för mänskliga rättigheter. Det är inget som säger att gemenskapen inte kan hålla en högre standard baserad på en mer långtgående tolkning av Europakonventionen, nationella grundläggande fri- och rättigheter eller av andra internationella instrument. Inkorporering kan leda till en mer djupgående praxis från EG-domstolen för ett bättre skydd för mänskliga rättigheter och behöver inte nödvändigtvis fokusera på extern kontroll som ett hot mot gemenskapens autonomi.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Decision of the Commission of Human Rights of 9 February 1990, Appl. No. 13258/87, published in Decisions and reports No. 64.

¹⁴⁵ Jacobs, Francis.G, European Community Law and the European Convention on Human Rights, in Curtin and Heukels (eds.), Institutional Dynamics of European Integration, Essays in Honour of Henry G. Schermers, Vol. II, Kluwer, 1994, s. 565.

¹⁴⁶ Bull. EC, Suppl. 2/79, p. 26 och 27.

¹⁴⁷ Jacobs, Francis, G, European Community Law and the European Convention on Human Rights, s. 570-571.

Avgörande i sammanhanget är målet *Senator Lines*¹⁴⁸ som en del av Europadomstolens nya utvecklande praxis på området. Genom fallet visar domstolen tydligt att den har för avsikt att i framtiden kontrollera att Unionen och dess institutioner följer Europakonventionen. Det är utan tvivel en form av extern kontroll som Europadomstolen utövar i förhållande till EG-domstolen. Det är de 15 medlemsstaterna som i gemenskapens ställe hålls ansvariga, eftersom de överfört kompetens till denna. Unionen fungerar som en kollektiv representant för medlemsländerna som alla är parter i konventionen med skyldighet att respektera dess rättigheter.¹⁴⁹

Om Europakonventionen skulle inkorporeras i EG-rätten skulle Unionens institutioner bli direkt ansvariga inför Europadomstolen och Unionen skulle i egenskap av sig själv bli part i en eventuell process med rätt till försvar. Europadomstolens kontroll av EG-rätten och EG-domstolen skulle bli konstant och ännu bättre värna om rättighetsskyddets enhetlighet och samarbetet domstolarna emellan.

4.3.2.2 Argument mot extern kontroll

Ett av de huvudsakliga problemen med inkorporering i ett folkrättsligt perspektiv är gemenskapens *rättssubjektivitet*. Enligt art. 34 i Wienkonventionen är en traktat bindande endast för de folkrättssubjekt som tillträtt traktaten på så sätt att en tredje part inte kan bli bunden utan dess samtycke. För att en stat eller ett annat folkrättssubjekt skall kunna tillträda en traktat krävs också att traktaten ifråga är öppen för det aktuella subjektet. Enligt art. 59 § 1 i Europakonventionen är denna öppen för Europarådets medlemmar. Av Europarådets stadga framgår att europeiska stater kan bli medlemmar. Då EU inte är en stat¹⁵⁰ kan alltså inte EU tillträda Europakonventionen. För att inkorporering skall vara möjlig är ett tillägg till Europakonventionen nödvändigt så att även gemenskapen *mutatis mutandis* kommer ifråga vid appliceringen av konventionens artiklar.¹⁵¹

Ur en gemenskapsrättslig synvinkel innebär ett accepterande av Europadomstolens jurisdiktion att EG-domstolen underställs Europadomstolen och därmed blir föremål för *extern kontroll*. Denna konsekvens av inkorporering av Europakonventionen är avgörande för EG-domstolen. Den yttre kontroll inkorporering innebär är oförenligt med art. 220 och art. 292 i Unionsfördraget. Enligt art. 220 skall domstolen fastställa att lag och rätt följs vid tolkning och tillämpning av fördragen vilket innebär att EG-domstolen är den slutgiltiga instansen att tolka gemenskapsrätten.

¹⁴⁸ *Senator Lines v. The 15 Member States*, Appl. No. 56672/00.

¹⁴⁹ *Ibid.*, p. 48.

¹⁵⁰ Så länge medlemsstaterna är suveräna stater kan inte EU sägas ha egenskap av stat eftersom EU inte är en federation. Se; Lysén, Göran, *The European Community as a self-contained regime, contribution to the EU Network in Sweden Conference on Friday the 16th of January 1998 in Uppsala*, publicerad i *Europarättslig tidskrift I-II*, s. 132.

¹⁵¹ Bull, EC, Suppl. 2/79, p. 19 och 20 samt Lysén, Göran, 1994, s. 97.

Detta understryks i art. 292 vilken förbjuder medlemsstaterna att lösa tvister gällande tolkning eller tillämpning av fördraget på annat sätt än vad som gäller enligt genom fördraget. Vid en anslutning till Europakonventionen kommer Europadomstolen involveras i tolkningen av gemenskapsrätt för att uttröna dess förenlighet med konventionen. I en sådan situation kommer Europadomstolen att tolka gemenskapsrätten enligt Europakonventionens syften, vilka inte nödvändigtvis är identiska med gemenskapens.¹⁵²

Enligt yttrande 1/91¹⁵³ accepterade dock EG-domstolen att ett internationellt avtal vilket underställde gemenskapen i förhållande till en annan domstol skapad av det avtalet, var förenligt med gemenskapsrätten. EG-domstolen tillade dock att detta var fallet endast då den andra domstolen uteslutande tolkar och tillämpar avtalet utan att hota gemenskapens autonoma rättsliga ställning genom att även tolka och tillämpa gemenskapsrätt.¹⁵⁴

EG-domstolen har mycket bestämt förklarat dess suveränitet gentemot de nationella domstolarna i fallen *Van Gend en Loos*¹⁵⁵, *Costa v. ENEL*¹⁵⁶ och *Simmenthal*¹⁵⁷, där motiveringen bland annat var att gemenskapens autonoma och suveräna ställning är en existentiell förutsättning för gemenskapen. Samma resonemang som traditionellt förts gentemot medlemsstaterna, framförs nu som ett motargument mot juridisk underkastelse i inkorporeringsfrågan.¹⁵⁸

Beträffande *individens klagorätt* gäller att ett mål gentemot gemenskapen måste ha behandlats av samtliga instanser innan den kan tas upp av Europadomstolen. Klagande individ blir därmed tvungen att först föra saken till CFI, för att sedan överklaga till EG-domstolen, innan saken slutligen kan behandlas av Europadomstolen. Om målet skulle röra en klagan gentemot en medlemsstat eller validiteten av en gemenskapsåtgärd skulle processen involvera förhandsförfarande enligt art. 234 till EG-domstolen. En extra instans skulle därmed inbegripas i proceduren och med hänsyn till de utdragna processer som är för handen i CFI och EG-domstolen, skulle processen bli oändligt lång. Som en konsekvens skulle en anslutning till Europakonventionen leda till att individen motsatsvis skulle berövas sin rätt till effektivt rättsligt skydd.¹⁵⁹

Art. 6 i Europakonventionen stadgar rätten till en rättvis rättegång. Ett av kriterierna för en rättvis rättegång är att en domstolsprocess skall löpa under rimlig tid och att inte domslutet dröjer alltför länge. Genom att komplicera rättegångsproceduren med än fler instanser, riskerar enligt denna synvinkel

¹⁵² Toth, A.G, 34 CMLRev., 1997, s. 503.

¹⁵³ Yttrande 1/91, [1991] ECR I-6079.

¹⁵⁴ Ibid, p. 39-46.

¹⁵⁵ Case 26/62, *Van Gend en Loos v. Administratie der Belastingen*, [1963], ECR 3.

¹⁵⁶ Case 6/64, *Costa v. ENEL*, [1964], ECR 1141.

¹⁵⁷ Case 70/77, *Simmenthal*, [1978], ECR 1453.

¹⁵⁸ Simon, Denys, Paris, s. 282 ff.

¹⁵⁹ Toth, A.G, 34 CMLRev., 1997, s. 505.

individens rätt till en rättvis rättegång härmed att kränkas, eftersom sakens lösning skulle dröja ytterligare. Europadomstolens roll i sammanhanget skulle inte förbättra individens rättssäkerhet i Unionen, utan snarare försämra den av tekniska och formella skäl. Involverandet av Europadomstolen skulle leda till ineffektivitet i den EG-rättsliga domstolsprocessen, vilket är motsatsen till en rättvis rättegång.

5 Stadgan om de grundläggande rättigheterna

5.1 Presentation

5.1.1 Syfte

Beslutet att aktualisera idén om en gemenskapens rättighetskatalog, och att presentera den vid EU-toppmötet i Nice i december 2000, togs av EU-rådet, med Tyskland som ordförandeland, vid dess möte i Köln den tredje till fjärde juni 1999. Mer utförliga bestämmelser om proceduren gällande skapandet av stadgan om de grundläggande rättigheterna skulle tas upp vid ett möte i finska Tammerfors den 15 till 16 oktober samma år. I ett annex till slutsatserna av mötet i Köln beskrivs närmare de syften som låg bakom initierandet i Köln.¹⁶⁰

Enligt motiven till beslutet i Köln är skyddandet av grundläggande rättigheter en basprincip i EG-rätten och därutöver en nödvändig förutsättning för Unionens legitimitet. Detta har fastslagits och definierats av EG-domstolen i dess praxis. Vidare motiveras rättighetskatalogen på följande sätt: ”There appears to be a need, at the present stage of the Union’s development, to establish a Charter of fundamental rights in order to make their overriding importance and relevance more visible to the Union’s citizens.”¹⁶¹

Parlamentet argumenterar vid ett senare skede på följande sätt för en kodifiering av grundläggande rättigheter, genom den för rättighetsstadgan ansvarige Iñigo Méndez de Vigo: ”To bring Europe closer to its citizens and respond to their demands is the main task of the institutions that represent them” och ”The representatives of the European Parliament have taken on this responsibility, with great enthusiasm: fundamental rights are a key component of the EU’s identity, and the preparation of such a charter implies the recognition of the Union’s political nature. Above all, a catalogue of fundamental rights is a supplementary guarantee for the citizens of our member states, since it is intimately linked to European citizenship.”¹⁶²

Grundläggande är strävan efter att konkretisera och sprida ljus över det rättighetsskydd som garanteras i art. 6 i Unionsfördraget och som måste

¹⁶⁰ Se http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/unit/charte/en/mandates.html

¹⁶¹ Presidency conclusions, Cologne European Council 3 and 4 June 1999, Annex IV – European Council decision of drawing up of a Charter of fundamental rights of the European Union.

¹⁶² Se http://www.europaparl.eu.int/charter/default_en.htm

utgöra grunden för en Union vars kompetensområden går utöver de ursprungligen ekonomiska. Genom att göra rättigheterna mer synliga ämnar gemenskapen närma sig sina medborgare.¹⁶³

5.1.2 Konventet

5.1.2.1 Komposition

Vid mötet i Tammerfors den 15 och den 16 oktober 1999 preciserades arbetet med att sammanställa en stadga om de grundläggande rättigheterna. I Köln hade beslut tagits om att installera en *ad hoc*-instans komponerad av representanter från olika institutioner och organ i syfte att utarbeta en rättighetstext för Unionen. I Tammerfors beslutades att denna instans, senare kallad konventet, avsåg att komponeras på följande sätt: Medlemmarna i konventet ska bestå av 15 företrädare för medlemsstaternas stats- och regeringschefer, en företrädare för kommissionens ordförande, 16 ledamöter från Europaparlamentet samt 30 ledamöter (två från varje parlament) för de nationella parlamenten. Kompositionen syftar till att integrera de nationella parlamenten i den konstitutionella proceduren innan ratificeringen av stadgan äger rum, för att på ett senare stadium undvika eventuellt motstånd.¹⁶⁴

Konventet påbörjade sitt arbete i november 1999 då Roman Herzog valdes till ordförande. Konventet assisterades av ett så kallat presidium bestående av konventets ordförande och viceordförande som representerade medlemmar från Europaparlamentet, medlemmar från de nationella parlamenten samt ledamöter i rådet.

Avseende observatörer fastslogs att dessa ska utgöras av två representanter för EG-domstolen samt två representanter för Europarådet, varav en från Europadomstolen för mänskliga rättigheter. Vidare stadgades att ekonomiska- och sociala kommittén, regionkommittén samt europeiska ombudsmannen ska bjudas in för att ge synpunkter på arbetet.¹⁶⁵

5.1.2.2 Arbetsmetod

Enligt vad som stadgades i Tammerfors är det konventets ordförande som har till uppgift att föreslå en arbetsplan och att bistå med andra

¹⁶³ Dutheil de la Rochère, Jacqueline, La Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne: Quelle valeur ajoutée, quel avenir?, Revue du Marché commun et de l'Union européenne, numéro 443, décembre 2000, p. 674.

¹⁶⁴ Presidency Conclusions, Tampere European Council 15 and 16 October 1999, Annex – Composition, Method of work and Practical arrangements for the body to elaborate a draft EU charter of fundamental rights, as set out in the Cologne conclusions samt Weber, Albrecht, The European Charter of Fundamental Rights, Europarättslig tidskrift, nummer 3, 2000, s. 448.

¹⁶⁵ Ibid.

förberedelser. Arbetsgrupperna ska vara av karaktären *ad hoc* och öppna att delta i för alla konventets medlemmar. Det är att märka att konventets arbetssätt präglas av insyn i förfarandena, både gällande debatter och dokument som är offentliga. Ett hundratal bidrag och förslag till stadgans innehåll och karaktär har strömmat in från icke-statliga intresseorganisationer, företag, fackföreningar och andra fora som representerar en mängd olika opinioner i samhället.

5.1.2.3 Tidsschema

Konventets första möte hölls den 17 december 1999 och enligt tidsschemat skulle ett utkast vara utarbetat i tid till Europamötet i Biarritz den 13-14 oktober 2000 för att möjliggöra en första diskussion. Den slutgiltiga versionen av stadgan för de grundläggande rättigheterna skulle vara färdig i tid till Europamötet i Nice 7-10 december 2000 då stadgan skulle proklamerats och enligt planerna antas. Beslut huruvida rättighetskatalogen ska föras in i EU-fördraget skulle tas vid detta senare skede. Konventet slutförde sitt arbete den andra oktober 2000 efter det att konsensus fastställts gällande stadgan, och förslaget sändes till rådet.¹⁶⁶

5.1.3 Innehåll

5.1.3.1 Inspirationskällor

”These sources only inspired the Charter. The Charter of fundamental rights of the European Union has its own, specific legal value and is completely autonomous from its sources. This means that the interpretation and jurisprudence based on the Charter will have their own dynamic development.”¹⁶⁷

Urvalet beträffande källor till Unionens rättighetsstadga är anmärkningsvärt stort. Jämte EG-domstolens praxis som i sig grundats på ett urval av rättigheter, finns Europadomstolens för de mänskliga rättigheterna och dess praxis som en nödvändig komponent. Vidare utgör Europaparlamentets deklaration om grundläggande fri- och rättigheter daterad den 12 april 1989 ett viktigt underlag samt likaså resolutionen från samma institution gällande en europeisk konstitution från 1994, integrationen för sociala rättigheter, det internationella avtalet gällande ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter den 19 december 1966, den europeiska sociala charter från 1961 som signerades av 22 medlemsstater i rådet jämte gemenskapens stadga om grundläggande sociala rättigheter för arbetstagare 9 december 1989.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Se http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/unit/charte/en/charter02.html

¹⁶⁸ Weber, Albrecht, Europarättslig tidskrift, Nr. 3, 2000, s.449-450.

Det varierande innehållet i de instrument och den praxis som använts för att arbeta fram rättighetskatalogen visar hur komplicerad uppgiften att utarbeta en homogen stadga för grundläggande rättigheter är. En ”blandad kompot”, det vill säga en kombination av de grundläggande rättigheter som garanteras i Europakonventionen, de medborgerliga rättigheterna i EU-fördraget samt en varietet av sociala rättigheter från diverse dokument, blir fallet. Blandningen är en naturlig väg att gå för konventet i skapandet av rättighetskatalogen, vilken representerar en rad olika kulturer där medborgerliga och politiska rättigheter får samsas med de sociala och ekonomiska. I detta arbete fungerar Europakonventionen som en sorts rättighetsstandard för mänskliga rättigheter i Europa och är oundvikligen den viktigaste inspirationskällan vid valet av rättigheter till rättighetskatalogen. Samtidigt innebär praxis från nationella domstolar gällande rättigheter kopplade till informationssamhället och den moderna forskningen ett avgörande bidrag.¹⁶⁹

5.1.3.2 ”Value added”

Stadgan om de grundläggande rättigheterna innehåller inledningsvis en preambel och följs av sju kapitel: Kapitel I ”Dignity”, kapitel II Freedoms, kapitel III Equality, kapitel IV Solidarity, kapitel V Citizenship, kapitel VI Justice, kapitel VII General provisions. Utan att inkludera preambeln innehåller stadgan 53 artiklar totalt.

Konventet har arbetat på basis av tre teman, så kallade tre korgar. Rättighetsstadgan innehåller tre huvudsakliga typer av rättigheter: medborgerliga och politiska rättigheter, rättigheter för EU-medborgare samt sociala och ekonomiska rättigheter. Kombinationen av de traditionella medborgerliga och politiska, de så kallade första generationens rättigheter, och de sociala och ekonomiska rättigheterna tillhörande kategorin andra generationsrättigheter, bidrar enligt förespråkarna med ”a genuine value added” i förhållande till existerande dokument på området som traditionellt skiljer dessa rättigheter åt.¹⁷⁰

Uppgiften att integrera sociala rättigheter bland traditionella mänskliga rättigheter är inte helt lätt med anledning av svårigheterna att definiera dessa rättigheter. Det finns minst tre olika attityder gällande sociala rättigheter: liberal, moderat och sydeuropeisk. Sociala rättigheter är delvis formulerade som subjektiva rättigheter, riktlinjer och mål i staters politik, programdeklarationer eller som förordnanden till lagstiftaren. Sociala rättigheter representerar grundläggande rättigheter som defensiva, *status negativus*, till skillnad från de medborgerliga rättigheterna, *status activus*. I det första fallet är medborgaren inte aktiv utan har en rättighet som beror på huruvida staten agerar eller inte i viss sak. I det andra fallet är medborgaren

¹⁶⁹ Ibid, s. 450.

¹⁷⁰ Se <http://www.europaparl.eu.int/charter/activities/calend3.en.htm> samt http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/unit/charte/en/media02.html

aktiv och har en rättighet som förverkligas genom att medborgaren själv agerar i viss sak.¹⁷¹

De sociala rättigheterna kan inte, enligt förespråkarna för rättighetsstadgan, helt skiljas från de traditionella, positiva rättigheterna, vilket exempelvis är fallet vad gäller Europakonventionen. Varje försök att uttryckligen erkänna grundläggande fri- och rättigheter måste omfatta såväl medborgerliga som sociala fri- och rättigheter. I händelse av åtskillnad äventyras skyddet för dessa rättigheter varför *principen om odelbarhet* hävdats om och om igen. Att man historiskt sett skilt de olika kategorierna åt förklaras av det faktum att de sociala rättigheterna upptäcktes eller uppmärksammades senare än de medborgerliga och politiska fri- och rättigheterna. Strävan efter odelbarhet syftar till att motverka distinktion och därmed verka för att sociala rättigheter ska erhålla lika hög rang som de medborgerliga rättigheterna. Genom att anpassa och komplettera medborgerliga och politiska fri- och rättigheter samt även att ge utrymme åt så kallade kollektiva rättigheter såsom rätten att använda kollektiva åtgärder, skall sociala rättigheter som rätt till ett arbete, rätt att strejka, rätt att gå i grundskola och så vidare, få upprättelse.¹⁷²

En annan del av begreppet ”value added” är de innovativa rättigheter som presenteras i rättighetskatalogen. De 50 artiklar i gemenskapens katalog, vilka rör individens fri- och rättigheter, har funnit inspiration i redan befintliga texter på området. Vissa rättigheter relaterade till bioteknik och skydd för personuppgifter är dock nya i den bemärkelsen att de reagerar på ny teknologi och forskning. Faktum är att det redan finns konventioner presenterade av Europarådet gällande dels skydd för individen relaterat till bioteknik dels personuppgifter. Dessa texter fungerar som källa för aktuella artiklar i stadgan. Rättighetsstadgan syftar till att uppmärksamma dessa rättigheter och ge dem status av grundläggande fri- och rättigheter. Exempel är art. 3 om individens rätt till integritet vilken grundar sig på konventionen om biomedicin samt art. 8 om individens skydd för personuppgifter där konventionen för skydd för individen mot ”automatic processing of personal data” från 1981 använts.¹⁷³

Genom att integrera sociala och ekonomiska fri- och rättigheter tillsammans med de medborgerliga och politiska rättigheterna i ett och samma dokument samt att dessutom uppmärksamma en rad rättigheter kopplade till den moderna forskningen, anses rättighetskatalogen vara ett innovativt och berikande inslag i det redan befintliga skyddet för mänskliga rättigheter i Europa och i världen.

¹⁷¹ Sudre, Frédéric, *Droit international et européen des droits de l’homme*, 4 édition, Presses Universitaires de France, Paris, 1999, s. 48-49 samt Weber, Albrecht, *Europarättslig tidskrift*, nummer 3, 2000, s. 451.

¹⁷² Rapport från expertgruppen om grundläggande fri- och rättigheter (ordförande Spiros Simitis), *Att befästa de grundläggande fri- och rättigheterna i Europeiska Unionen: Dags att agera*, Europeiska kommissionen, Bryssel i februari 1999, s. 15-16.

¹⁷³ http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/unit/charte/en/faq.html

5.1.3.3 Tillämpningsområde

Som framkommit ovan täcker gemenskapens rättighetsstadga ett vidare område än vad exempelvis Europakonventionen gör, genom att det förstnämnda förutom medborgerliga rättigheter även skyddar sociala rättigheter, i något fall även så kallade tredje generationens rättigheter samt en del nydanande rättigheter. Om man bortser från det objektiva och i stället uppmärksammar den subjektiva delen av begreppet tillämpningsområde, blir frågan vilka individer eller subjekt som rättigheterna i gemenskapens stadga skyddar relevant.

Bärare av rättigheter enligt stadgan är enligt de olika artiklarna ofta samtliga personer, ibland europeiska medborgare eller EU-medborgare men även särskilda kategorier av personer såsom arbetstagare, arbetsgivare, unga samt de personer som vistas eller uppehåller sig lagligen inom Unionen. Om en individ är bärare eller inte av en rättighet i stadgan, står att läsa om i aktuell bestämmelse och beror alltså på just den artikelns tillämpningsområde.¹⁷⁴

Avseende de medborgerliga rättigheterna såsom rätt att rösta, rätt till framställning inför domstol, diplomatiskt skydd och så vidare tillkommer de den europeiska medborgaren. Gällande rättigheter såsom fri rörlighet, frihet gällande yrke, frihet till etablissemang och så vidare tillkommer de endast EU-medborgaren. Alla övriga rättigheter i stadgan är formulerade som mänskliga rättigheter och gäller sålunda för alla, där inkluderat individer som är medborgare i tredje land. Vad gäller fri rörlighet för personer, stadgar rättighetskatalogen att det tillkommer varje europeisk medborgare att röra sig fritt inom medlemsstaternas territorium och att denna rättighet ”eventuellt” kan utvidgas till att även gälla personer med medborgarskap utanför EU.¹⁷⁵

Rörande de som förpliktigas enligt stadgan för de grundläggande rättigheterna preciserar art. 51 (1) i stadgan att dess bestämmelser riktar sig till institutioner och organ i EU. Detta är i linje med art. 6 (2) i EU-fördraget vilken indikerar att gemenskapen grundar sig på grundläggande rättigheter. Innebörden blir att stadgan förpliktar dessa institutioner och organ dels då de agerar inom första pelaren dels då de agerar inom andra och tredje pelarna.¹⁷⁶

Samma artikel tillägger att rättighetskatalogen också förpliktar medlemsländerna då de implementerar EG-rätt, men endast då. Stadgan är

¹⁷⁴ Dutheil de la Rochère, *Revue de la Marché commun et de l'Union européenne*, numéro 443, décembre 2000, p. 678.

¹⁷⁵ Weber, Albrecht, *Europarättslig tidskrift*, nummer 3, 2000, s. 452.

¹⁷⁶ Dutheil de la Rochère, *Revue du Marché commun et de l'Union européenne*, numéro 443, décembre 2000, p. 678.

inte tillämplig då medlemsstaterna handlar inom den nationella sfär där de har full kompetens.¹⁷⁷

Art. 51 (2) medför en annan precisering såtillvida att stadgan för de grundläggande rättigheterna inte medför någon ny kompetens eller ny uppgift för gemenskapen jämfört med den kompetens som definieras i fördragen. Följden blir att ett fullständigt erkännande av de grundläggande rättigheterna inte får den effekten att Unionens kompetensområde utvidgas.¹⁷⁸

5.1.4 Status

5.1.4.1 Juridiskt bindande eller politiskt rekommendabel?

Frågan gällande stadgans rättsliga natur har varit det centrala diskussionsämnet alltsedan rådet i Köln beslöt att utarbeta texten ifråga. Frågan skulle, enligt regeringscheferna, besvaras i två steg. Inledningsvis skulle stadgan högtidligen kungöras av parlamentet, kommissionen och rådet och "it will then have to be considered whether and, if so, how the Charter should be integrated into the treaties."¹⁷⁹

Innebörden av uttalandet eller den så kallade "as if"-doktrinen är att konventet skulle utarbeta en rättighetskatalog *som om* den skulle inkorporeras i fördragen. Det slutgiltiga beslutet ligger sedan hos rådet huruvida stadgan ska inlemmas i fördraget och därmed få bindande status. Om konventets uppgift endast varit att presentera en politisk text om grundläggande fri- och rättigheter, hade stadgans generella bestämmelser, som utgör de viktigaste och kanske svåraste delen, varit överflödiga.¹⁸⁰

Enligt EG-domstolens praxis binder grundläggande fri- och rättigheter inte endast gemenskapens institutioner utan även medlemsstaterna då de implementerar EG-rätt. Denna utvidgning av rättigheternas effekt är enligt en del skribenter i doktrinen att anse som ett förstadium till en federalisering i relationen mellan nationellt och gemenskapligt skydd gällande mänskliga rättigheter. En EU:s rättighetskatalog med bindande, rättslig status skulle vara ännu ett steg i denna riktning genom att Europa skulle erhålla ett dubbelt skydd.¹⁸¹

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Presidency Conclusions, Cologne European Council 3 and 4 June 1999, Annex IV – European Council Decision on the drawing up of a Charter of fundamental rights of the European Union.

¹⁸⁰ Communication from the Commission – On the legal nature of the Charter of fundamental rights of the European Union, Brussels 11/10-2000, COM(2000) 644 Final, s. 3-4.

¹⁸¹ Weber, Albrecht, Europarättslig tidskrift, Nr. 3, 2000, s. 452.

En rad synpunkter har presenterats gällande den ännu olösta frågan om rättighetsstadgans status. Parlamentet har i två resolutioner¹⁸² bestämt understött att stadgan inkorporeras i fördragen för att på så sätt bli bindande, vilket även Ekonomiska och sociala kommittén gjort tillsammans med Regionskommittén.¹⁸³ I sin resolution daterad den 16 mars 2000 villkorar parlamentet sitt framtida erkännande av rättighetsstadgan. Ett av villkoren för att parlamentet ska ge sin välsignelse är att stadgan får fullt bindande rättslig status genom att den inkorporeras i EU-fördraget.¹⁸⁴

Kommissionen anser att rättighetsstadgan kommer att få rättsliga och juridiska effekter, oberoende av dess natur. Med hänsyn till att rådet, kommissionen och Europaparlamentet ska kungöra stadgan, skulle det, enligt kommissionen¹⁸⁵, vara näst intill omöjligt att i framtiden ignorera ett dokument som föranletts av rådets begäran och som flankeras och stöds av Europaparlamentet, kommissionen, de nationella parlamenten samt regeringscheferna i medlemsstaterna. Kommissionen menar vidare att det är "högst troligt" att EG-domstolen kommer att söka inspiration i rättighetsstadgan på samma sätt som domstolen gör gällande andra instrument rörande grundläggande fri- och rättigheter. Det är att vänta att stadgan blir bindande bara genom EG-domstolens tolkning av stadgan såsom tillhörande de allmänna rättsprinciperna i EG-rätten. Avslutningsvis menar kommissionen att rättighetsstadgan med hänsyn till dess innehåll och dess politiska och symboliska värde borde inkorporeras i fördragen förr eller senare. Frågan är inte av teoretisk natur utan måste ställas i termer av rättslig effekt och "common sense". "It is therefore preferable, for the sake of visibility and certainty as to the law, for the Charter to be mandatory in its own right and not just through its judicial interpretation. In practice, the real question is when and how it should be incorporated in the Treaties."¹⁸⁶

Frågan om rättighetsstadgans juridiska valör var planerad att behandlas under EU-toppmötet i Nice 7-10 december 2000, enligt tidsplanen som fastställdes i Köln. Frågan kom dock inte att avgöras vid detta tillfälle utan ska enligt Nicefördraget¹⁸⁷ tas upp i en process som ska följa mötet i Nice. Det svenska och belgiska ordförandeskapet stadgar att en djupare och bredare diskussion om EU:s framtida utveckling ska äga rum med alla berörda parter. En av de frågor som denna process ska behandla är vilken ställning EU:s stadga om grundläggande rättigheter som proklamerades i Nice ska ha, i enlighet med slutsatserna i Köln.

¹⁸² Resolution A5-0064/2000 of the European Parliament on the elaboration of a Charter of Fundamental Rights of the European Union: minutes of the plenary session of 16 March 2000 samt Resolution B5-767/2000, 3 October 2000.

¹⁸³ Economic and Social Committee Resolution 1005/2000, adopted on 20 September 2000.

¹⁸⁴ "A Charter of fundamental rights constituting merely a non-binding declaration and, in addition, doing no more than merely listing existing rights, would disappoint citizens' legitimate expectations", se http://www.europaparl.eu.int/charter/press/b00320_em.htm

¹⁸⁵ COM(2000) 644 Final, s. 5-6.

¹⁸⁶ Ibid, s. 6.

¹⁸⁷ Nicefördraget, bilaga IV, s. 83-84.

Efter att en rapport lagts fram vid ett möte i Göteborg i juni 2001 kommer en förklaring med lämpliga initiativ för den fortsatta diskussionen att ges av europeiska rådet vid sitt möte i Lacken/Bryssel i december 2001. En ny konferens ska sammankallas under 2004 mellan företrädare för medlemsstaternas regeringar för att diskutera de frågor som processen tagit upp.¹⁸⁸

Fram till dess att frågan slutgiltigt har avgjorts är stadgan om de grundläggande rättigheterna att betrakta som ett politiskt dokument med politisk och inte juridisk och rättslig status. I frånvaro av ett beslut i frågan ligger det på EG-domstolen att genom sin praxis ge stadgan bindande karaktär om detta ska bli fallet.

5.1.4.2 Möjlighet till domstolsprövning

Enligt expertkommittén om grundläggande fri- och rättigheter och dess rekommendationer¹⁸⁹ är det inte tillräckligt med tydliga uttalanden som slår fast de grundläggande rättigheterna för att fri- och rättigheter ska få ett effektivt tryggnad samt ett verkligt genomslag. Den som försöker hävda sina rättigheter enligt rättighetskatalogen inför Europeiska unionen måste ha kunskap om vad stadgan omfattar och om en av de garanterade rättigheterna kan prövas inför domstol. Viktiga områden såsom exempelvis förbudet mot diskriminering samt även sociala rättigheter som innefattas i gemenskapens politiska målsättningar såsom förbättrad arbetsmiljö för arbetstagaren, information till och samråd med arbetstagare och så vidare, kräver konkreta åtgärder för att få effekt. Abstrakta politiska mål måste omvandlas till konkreta åtaganden för lagstiftaren. Det faktum att en rättighet kan försvaras inför domstol och som medför något ytterligare än en passiv skyldighet att inte överträda den är avgörande. Möjligheten till domstolsprövning bör säkerställas genom en rad lagstiftningsåtgärder.¹⁹⁰

Även den Europeiske ombudsmannen efterfrågar möjlighet att hävda stadgans rättigheter inför gemenskapens domstolar: "I do hope that the Charter will be drafted and adopted in a form which enables the citizen to apply to the Community Courts if his or her fundamental rights are infringed by the activities of a Union institution or body."¹⁹¹

Frågan om möjligheten till domstolsprövning för att göra gällande en rättighet enligt stadgan om grundläggande rättigheter inför EG-domstolen, är ännu inte avgjord. Individerna har rätt att hävda rättigheter i stadgan gentemot en åtgärd av en gemenskapsinstitution eller en medlemsstat som

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Rapport från expertgruppen om grundläggande fri- och rättigheter (ordförande Spiros Simitis), Bryssel i februari 1999, s. 12.

¹⁹⁰ Ibid, s. 13.

¹⁹¹ Public hearing on the draft Charter of Fundamental Rights of the European Union, Brussels, 2 February 2000, Preliminary remarks, The European Ombudsman Speech, se <http://www.europaparl.eu.int/ombudsman/SPEECHES/en/charter1.htm>

implementerar EG-rätt, men detta inför nationell domstol. Om fallet är oklart kan den nationelle domaren ställa tolkningsfrågor till EG-domstolen. Stadgan tillåter kommissionen att ställa ett medlemsland till svars om en grundläggande rättighet har blivit kränkt. Dessa åtgärder har dock, med anledning av EG-domstolens praxis och oskrivna principer på området varit möjliga innan rättighetsstadgan antogs, men dokumentet kommer att få betydelse genom att göra dessa rättigheter synligare.¹⁹²

5.1.5 Kontext

5.1.5.1 Reaktion efter Amsterdam

Genom Amsterdamfördraget och artiklarna 6, 7, 46 och 49 i Unionsfördraget skulle de grundläggande fri- och rättigheterna få ett kodifierat skydd. De i förhållande till Maastrichtfördraget i och för sig betydelsefulla ändringarna medförde dock inte något varaktigt och tillfredsställande skydd. Det som förväntades av Amsterdam rörande grundläggande fri- och rättigheter, var att fördraget skulle komma att utgöra ett komplement till EG-domstolens abstrakta hänvisningssystem som gjorde det möjligt att urskilja och avgränsa vilka rättigheter som skyddas av EG-domstolen.

I mars 1996 lade De vises kommitté, tillsatt av kommissionen, fram en rapport om behovet att erkänna en rad grundläggande medborgerliga och sociala rättigheter och att införa dem i Amsterdamfördraget i form av en stadga. Kommittén föreslog medelst allmänna målsättningar och 26 olika rekommendationer att medborgerliga, politiska, sociala och ekonomiska rättigheter skulle nedtecknas som en komplettering till vissa specifika kärnrättigheter för Europeiska unionen. Förslaget diskuterades under 1997 och tillstyrktes av en klar majoritet. Även Europeiska universitetsinstitutet har lagt fram dokument¹⁹³ som talar om betydelsen av att gemenskapen tydligt och uttryckligen erkänner dessa rättigheter. Trots dessa texters uppmaning innehåller inte Amsterdamfördraget någon stadga eller kodifiering av grundläggande fri- och rättigheter.¹⁹⁴

Genom att frågor rörande rättsligt samarbete gällande straffrätt och polissamarbete i syfte att beivra internationell, ekonomisk och organiserad brottslighet samt en gemensam politik rörande invandring och medborgare från tredje land blivit allt mer aktuella, koncentreras debatten kring grundläggande fri- och rättigheter. Vissa strukturella förändringar på arbetsmarknaden jämte strävan efter en gemensam verksamhet har gjort att uppmärksamheten riktats mot de sociala fri- och rättigheterna. Även

¹⁹² http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/unit/charte/en/charter03.html

¹⁹³ ”Projekt om Europeiska unionen och de mänskliga rättigheterna” samt ”Tidsplan för de mänskliga rättigheterna för Europeiska unionen fram till år 2000”.

¹⁹⁴ Rapport från expertgruppen om grundläggande fri- och rättigheter (ordförande Spiros Simitis), Bryssel i februari 1999, s. 5.

förbindelser med tredje land till följd av ekonomins globalisering har understrukit behovet av att specificera vilka grundläggande värderingar Europeiska unionen står för. Mot bakgrund av detta tillsatte kommissionen ännu en expertgrupp med uppgift att granska möjligheterna till ett uttryckligt erkännande av aktuella rättigheter. En rad frågor ansågs speciellt viktiga att behandla: utvärdering av Amsterdamfördragets bestämmelser, analys av odelbarhetsprincipens konsekvenser, granskning av eventuella nya rättigheter till följd av utvecklingen inom informationsteknologin, studerande av möjligheterna till domstolsprövning samt utforskande av förhållandet till Europarådets skydd för grundläggande fri- och rättigheter.¹⁹⁵

5.1.5.2 Andra bakomliggande orsaker

Andra faktorer som fungerat som en ram i förhållande till utarbetandet av rättighetskatalogen är projektet gällande utvidgning av nya medlemsländer. Konceptet utgjorde huvudfråga vid EU-toppmötet i Nice. Att i en rättighetsstadga uttryckligt markera vilka värderingar gemenskapen står för, fungerar som en slags gemensam värderingsgrund och signal till ansökarländerna. När allt fler av Europas stater sluter sig till Unionen, måste potpourri av kulturer enas under en egid av gemensam, europeisk identitet med gemensamma, europeiska värderingar. Den politiska situationen i Österrike har varit en stark bidragande orsak till att gemenskapens enhetliga principer katalogiserats och att Unionens ställning preciserats.¹⁹⁶

Samtidigt växer kravet på att Unionen ska baseras på någon form av politiskt dokument och inte endast vara grundat på ekonomiska värderingar med målsättningar uteslutande förknippade med den gemensamma marknaden. Många är av uppfattningen att stadgan för grundläggande rättigheter är själva preambeln till en framtida konstitution för EU¹⁹⁷.

Några medlemsstater fungerar i detta avseende som en kärngrupp som önskar föra ett högre tempo i utvecklingen än de övriga länderna. Alla medlemsstater har inte samma inställning dels beträffande innehållet i stadgan dels beträffande frågan om dess eventuella bindande natur. Somliga medlemsländer är exempelvis mot ett införande av sociala och ekonomiska rättigheter.¹⁹⁸

Under det att stadgan för grundläggande rättigheter utarbetats har en rad icke-statliga intresseorganisationer gett sina synpunkter. Dessa organisationer har praktiskt taget unisont ställt sig bakom rättighetsstadgan i dess bindande form. Motsatsvis, har en rad ansökarländer visat skepsis;

¹⁹⁵ Ibid, s. 5-6.

¹⁹⁶ Doc. 8846, 28 September 2000, Political Affairs Committee, Council of Europe, Charter of Fundamental Rights of the European Union., s. 3.

¹⁹⁷ Se Working Paper from European Parliament, What form of a Constitution for the European Union, abridged edition, December, 1999, s. 15.

¹⁹⁸ Ibid, s. 4.

länder såsom Lettland, Malta, Slovenien, Turkiet och Tjeckien anser Europakonventionen vara effektiv och ser en risk i att de båda dokumenten kommer att överlappa varandra. Andra (Estland och Ungern) accepterar stadgan som ett icke-bindande politiskt dokument. De flesta av ansökarländerna är dock positiva till tanken att rättigheterna ska bli mer synliga för medborgarna, men de föredrar en stegvis utveckling framför en snabb och för dem omtumlande.¹⁹⁹

5.2 Analys av stadgan om de grundläggande rättigheterna

5.2.1 Allmänt

Diskussionen kring stadgan om de grundläggande rättigheterna och dess framarbetande har varit intensiv. Ett av de mest frapperande diskussionsämnena har varit och är den gällande stadgans nödvändighet. Mot bakgrund av det faktum att den mycket väl fungerande Europakonventionen fungerar som grund till skyddet för mänskliga rättigheter i Europa med Europadomstolen som expertinstans på området och att dessutom samtliga medlemsländer i EU ratificerat konventionen, uppkommer en rad frågor. Vilka behov uppfyller EU:s stadga för de grundläggande rättigheterna? Varför uppfinna hjulet på nytt, handlar det bara om kejsarens nya kläder och vad ska vi egentligen ha EU till?

Stadgan om de grundläggande rättigheterna kan rättfärdigas genom ett antal argument. Inledningsvis gör stadgan rättigheterna tydliga och färglägger på så sätt art 6 i EU-fördraget och dess proklamerande om respekten för mänskliga rättigheter. Stadgan stärker också gemenskapens legitimitet då respekten för grundläggande rättigheter är en förutsättning för själva egenskapen legitimitet. I takt med att EU får inflytande över fler och fler områden än de enbart ekonomiska och marknadsbetonade, ställs krav på utvidgat rättighetsskydd för individen.²⁰⁰

Samtidigt medför stadgan att medlemsstaterna i större mån respekterar EG-rättens företräde framför nationell rätt. Fallet *Solange I*²⁰¹ erinrar om den epok i EG-rättens historia då skyddet och engagemanget för grundläggande rättigheter var obefintligt, varför den tyska författningsdomstolen, i brist på EG-rättsliga bestämmelser på området, fann sig nödgad att ogiltigförklara en EG-rättslig bestämmelse eftersom den stod i strid med en grundläggande rättighet i den tyska grundlagen. Stadgan om de grundläggande rättigheterna

¹⁹⁹ Ibid.

²⁰⁰ Sola, Natavidad Fernández, À quelle nécessité juridique répond la négociation d'une Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne?, *Revue du Marché commun et de l'Union Européenne*, numéro 442, octobre-novembre, 2000, p. 596.

²⁰¹ Bundesverfassungsgericht, Judgment of 29 May 1974 I, 2 BvL 52/71, engelsk översättning 2 CMLR [1974].

kommer dock att garantera att EG-rättens suveränitet i förhållande till nationell rätt upprätthålls eftersom det nu finns ett skriftligt bevis på Unionens åtaganden på området.²⁰²

En intressant fråga är hur en bindande stadga påverkar förhållandet mellan EG-domstolen och medlemsstaterna med hänsyn till fallet *Brunner*²⁰³ som kom efter Solangefallen. En bindande stadga skulle i detta avseende vara ett hot mot medlemsstaternas suveränitet genom att EG-domstolens jurisdiktion på området mänskliga rättigheter i detta perspektiv utvidgas. Den tyska författningsdomstolen visade i fallet *Brunner* att förhållandet mellan de båda domstolarna var av typen samarbete och därmed horisontellt och den tyska grundlagen var suverän och tolkades enbart av den tyska författningsdomstolen. Stadgan om de grundläggande rättigheterna är eventuellt ännu ett spänningsmoment domstolarna emellan.

Stadgan är hur som helst ett naturligt sätt att kompensera det faktum att EG-domstolen i yttrande 2/94 förhindrade att Europakonventionen inkorporerades i EG-rätten. Ur domstolens perspektiv är det förmodligen en mer föredömlig lösning att författa en egen katalog av rättigheter anpassade till Unionens behov och med EG-domstolen som högsta juridiska instans.²⁰⁴

Slutligen går stadgan längre än Europakonventionen genom att till de traditionella mänskliga rättigheterna lägga till ett antal rättigheter ”i tiden” samtidigt som andra och tredje generationens rättigheter får upprättelse i förhållande till första generationens medborgerliga och politiska rättigheter.²⁰⁵

5.2.2 Kritik gällande stadgans innehåll

Mycket av den kritik som mött stadgan om de grundläggande rättigheterna behandlar ämnet sociala och ekonomiska rättigheter. I exempelvis Storbritannien är man helt emot att dessa rättigheter införs i stadgan och på så sätt ger EG-domstolen än mer kompetens och tolkningsutrymme. Andra medlemsländer är av uppfattningen att en alltför strikt tolkning av de sociala och ekonomiska rättigheterna kommer att undergräva Unionens ekonomiska och marknadsrelaterade konkurrenskraft. Det faktum att endast tre medlemsstater²⁰⁶ har ratificerat ”EG-stadgan om sociala rättigheter” i dess reviderade version från 1999, åskådliggör medlemsstaternas tvekande inställning avseende utvecklandet av sociala rättigheter på det gemenskapsrättsliga planet. Samtidigt är Unionens kompetens på området inte exklusiv, utan merparten av åtgärderna måste antas av medlemsstaterna.

²⁰² Sola, Natavidad Fernández, 2000, p. 596.

²⁰³ *Brunner et al. v. The European Union Treaty*, Bundesverfassungsgericht, Judgement of 12 October 1993, 2 BvR 2134/92 och 2159/92, engelsk översättning 1 CMLR [1994], s. 57.

²⁰⁴ Sola, Natavidad Fernández, 2000, s. 596.

²⁰⁵ *Ibid.*

²⁰⁶ Frankrike, Italien och Sverige.

Mot bakgrund av detta blir det svårt att se hur ett gemenskapens erkännande av sociala och ekonomiska rättigheter kommer att kunna förplikta medlemsstaterna eftersom flertalet är mot nya åligganden. Det innebär ett problem att i ett och samma dokument integrera rättigheter vilka är förpliktande gentemot medlemsstaterna och sådana rättigheter som inte är förpliktande enligt nationell lag, som till exempel rätten till ett arbete.²⁰⁷

Frågan är känslig. Utan sociala och ekonomiska rättigheter tillfogar inte stadgan något nytt och får därmed ingen politisk betydelse. Samtidigt gör inkludandet av dessa rättigheter det svårt att göra stadgan till ett bindande instrument, vilket i sin tur är en förutsättning för att stadgan ska tas på allvar. Andra generationens rättigheter är inte bindande till sin karaktär och förknippas oftast med rekommendationer eller utstakade mål. Författarna till stadgan om de grundläggande rättigheterna har sökt lösa problemet genom att göra en distinktion mellan ”rättigheter” och ”principer”; förpliktande bestämmelser och bestämmelser utformade som allmänna målsättningar. Samtidigt är inte distinktionen mellan dessa båda kategorier absolut, utan de principer som ligger mycket nära rättigheterna är inte helt utan tvingande karaktär. Om stadgan ska inlemmas i fördragen och därmed erhålla bindande status, ställs höga krav på de som ska tolka texten, nämligen domare på gemenskaplig och nationell nivå.²⁰⁸

Tanken att ”ge upprättelse åt” sociala och ekonomiska rättigheter genom att ställa dem sida vid sida med medborgerliga och politiska rättigheter har också kritiserats. Exempelvis har de sociala och ekonomiska rättigheterna fått väldigt generöst med plats i stadgan till korta för de medborgerliga rättigheterna såsom rätt till liv, oskyldighetspresumtionen och rätt till försvar som jämförelsevis behandlas relativt kort. Det faktum att vissa sociala och ekonomiska rättigheter såsom ”right to free placement services” och ”right to services of general economic interest” står sida vid sida med universella medborgerliga och politiska rättigheter som rätten att skyddas mot tortyr och yttrandefrihet, ifrågasätts av vissa kritiker då dessa båda kategorier av rättigheter inte anses ha lika stor betydelse.²⁰⁹

Ett problem med stadgan är vidare dess lista över grundläggande rättigheter som endast kommer EU-medborgare till del. Europakonventionen är tillämplig i förhållande till alla människor som befinner sig inom Europadomstolens jurisdiktionsområde oberoende av nationalitet eller hemvist. Gemenskapens stadga innebär en risk att människor från tredje länder diskrimineras på grund av uteblivet medborgarskap i något EU-land.

²⁰⁷ Sola, Natavidad Fernández, *Revue du Marché commun et de l'Union européenne*, numéro 442, octobre-novembre 2000, p. 597.

²⁰⁸ Dutheil de la Rochère, Jacqueline, *Revue du Marché commun et de l'Union européenne*, numéro 443, décembre 2000, p. 676-677 samt Doc. 8846, 28 September 2000, Political Affairs Committee, Council of Europe, Charter of Fundamental Rights of the European Union, s. 5.

²⁰⁹ Doc. 8819 revised, 27 September 2000, Committee on Legal Affairs and Human Rights, Council of Europe, Charter of Fundamental Rights of the European Union, s. 7.

I förhållande till Europakonventionens mänskliga rättigheter är stadgans grundläggande rättigheter inte universella och slutsatsen måste bli att EU:s grundläggande rättigheter inte alls är det samma som mänskliga rättigheter.²¹⁰

”Det är givetvis lovvärt om de mänskliga rättigheterna lyfts fram bättre inom EU:s organ och institutioner, men det måste ske som en del av en global etik, baserad på universella värderingar, inte ”europeiska”. Och värderingarna får sin styrka först när de omsätts i handling.”²¹¹

Frågan vad ”europeiska värderingar” är gör sig här gällande. Stadgan om de grundläggande rättigheterna är ett försök att skapa en europeisk identitet för EU, varvid tanken är att dess lista över ”europeiska” rättigheter ska skapa något av en konstitution för Unionen. Är då denna stadga utpräglat europeisk och var finns omvärlden?²¹²

Europarådet har uttryckt sin oro gällande den del av stadgan om de grundläggande rättigheterna som får följder för människor från tredje länder. De personer som slagit sig ner inom EU men som inte är medborgare har endast rätten till asyl att förlita sig på, vilket inte är särskilt mycket. Stadgans utformning ger intryck av att EU bygger ett fort som omsorgsfullt hålls stängt för övriga Europa. Denna farhåga förstärks då stadgan av många förespråkare ses som ett första led eller en preambel till en EU-konstitution. Stadgan representerar i detta perspektiv ett steg i riktning mot en federal stormakt eller ett embryo till en sådan superstat.²¹³

Fram till nu har grundläggande rättigheter garanterats antingen av stater eller av internationella konventioner. I EU kommer rättigheterna att utövas i en politisk och juridisk aspekt som inte finner sin motsvarighet någon annanstans i världen. Maktbalansen mellan Unionen och dess medlemsstater kommer att ställas på sin spets och risken finns att staterna kommer att kontrolleras genom att subsidiaritetsprincipen överträds. I och med stadgan blir tillämpningen av grundläggande rättigheter mer enhetlig och omfattande vilket kan få till effekt att subsidiaritetsprincipen hotas.²¹⁴

Ett annat problem med stadgan om de grundläggande rättigheterna och dess innehåll är bristen på uttryckliga bestämmelser gällande minoritetsrättigheter. Rättigheter för personer tillhörande etnisk, religiös eller språklig minoritet skyddas inte direkt av stadgan. Vidare kritiseras

²¹⁰ Editorial, Human rights: a millennium issue, 25 ELRev., 2000, s. 2.

²¹¹ Nilsson, Nils Gunnar, Vad är egentligen europeiska värderingar?, Sydsvenskan, A 4, 14/11-2000.

²¹² Ibid.

²¹³ Doc. 8846, 28 September 2000, Political Affairs Committee, Council of Europe, Charter of Fundamental Rights of the European Union, s. 5 samt James, Barry, EU Charter on Rights Heightens Fear of 'Super-State', Herald Tribune, 7 Juin 2000.

²¹⁴ Doc. 8846, 28 September 2000, Political Affairs Committee, Council of Europe, Charter of Fundamental Rights of the European Union, s. 5.

stadgans förenlighet med dess syfte att rättigheter inom EU ska lyftas fram och göras mer tydliga och förståeliga. Stadgans språk är i mångt och mycket detsamma som i traditionella deklamationer och konstitutioner som exempelvis uttrycket ”Människans värdighet är okränkbar” i stadgans art. 1 om människans värdighet. Klarhet och tydlighet är inte den främsta egenskapen hos dessa dokument och otydligheten i några av stadgans uttryck spås leda till problem. Första artikeln i stadgan lyder i sin fullständighet: ”Människans värdighet är okränkbar. Den skall respekteras och skyddas.” Om EU-medborgarna skulle få rätt att gå till domstol, skulle Europa löpa risk att drabbas av striden gällande rätten till abort som USA:s Supreme Court tampas med.²¹⁵

5.2.3 Kritik gällande stadgans status

Om stadgan förblir ett icke-bindande dokument, det vill säga en Unionens deklamation om de grundläggande rättigheterna utan förpliktelser eller juridiskt skydd, innebär det att gemenskapens engagemang för dessa rättigheter ifrågasätts. Stadgan är mångt och mycket en symbol för Unionens identitet som en representant för Europa och ett belägg för att EU är mer än en marknadssammanslutning med enbart ekonomiska syften. Mot bakgrund av att frågan om stadgans bindande karaktär inte fick något svar vid mötet i Nice och att det ännu inte konkret beslutats om eller när detta ska ske, finns en risk att stadgan kommer att representera ett misslyckande istället för en succé. Som alternativ till ett obetydligt och kritiserat engagemang för de grundläggande rättigheterna innebär en stadga utan tänder att bilden av EU som ekonomins och marknadens välgörare blir besvärande klar. Utan bindande karaktär blir stadgan med dess karaktär av deklamation inget mer än ett program och ordnas in i kategorin ”soft law” utan att dess tillämpning kan prövas av EG-domstolen. För närvarande är endast en tredjedel av medlemsländerna för att stadgan utrustas med bindande status.²¹⁶

Utän effektiva möjligheter att pröva eventuella kränkningar inför domstol, är stadgans grundläggande rättigheter helt utan udd. Rätten att gå till EG-domstolen existerar inte så länge stadgan inte förts in i fördragen och därmed gjorts bindande. Rätten till individuell prövning inför domstolen måste dessutom reformeras eftersom det i nuläget är mycket svårt.²¹⁷

Det att skapa en icke-bindande katalog av rättigheter som innefattar ”nya rättigheter” utöver de som återfinns i rättspraxis kan innebära en rad problem. För det första kan det bli förvirrande om en del av de rättigheter

²¹⁵ Ibid samt Barry, James, EU Charter on Rights Heightens Fear of 'Super State', Herald Tribune, 7 Jun 2000, Weiler, J.H.H., Editorial: Does the European Union Truly Need a Charter of Rights?, ELJ, Vol. 6, No. 2, June 2000, p. 95-96.

²¹⁶ Weiler, J. H.H., 6 ELJ, Vol. 6, No.2, June 2000, p. 95-96 samt Sola, Natavidad Fernández, Revue du Marché commun et de l'Union européenne, numéro 442, octobre-novembre 2000, p. 559.

²¹⁷ Se kap. 3.4.2.2.

som inte är bindande enligt praxis faktiskt är bindande. För det andra gäller att skyddsnivån måste vara densamma och helst i enlighet med stadgan om den enskilde ska veta vad som gäller. Det är inte troligt att EG-domstolen skulle sänka skyddsnivån på sin praxis i förhållande till en icke-bindande rättighetsstadga. För det tredje kan man vänta sig att om EG-domstolens skyddsnivå går utöver stadgans, domstolen ändå anpassar sig till och låter sig inspireras av rättighetsstadgan.²¹⁸

5.3 Inkorporering av Europakonventionen i EG-rätten – ett aktuellt alternativ

Det faktum att skyddet för grundläggande rättigheter eller mänskliga rättigheter om man så vill, utvecklats genom EG-domstolens praxis, innebär vissa problem. Rättspraxis är enligt nuvarande system begränsad till de mål som kommer upp varför praxis endast täcker vissa slumpvis valda delar av rättighetsskyddet. På grund av detta är det svårt att få ett helhetsintryck av skyddets omfattning och vilka rättigheter det är som *de facto* skyddas. Samtidigt är det inte omöjligt att EG-domstolen kommer till andra slutsatser än Europadomstolen och det vore olyckligt om EU:s skyddsnivå skulle ligga lägre än övriga Europas. Om det tvärtom vore så att EG-domstolen höll en högre nivå på skyddet för grundläggande rättigheter skulle det få till konsekvens att individen måste välja den väg som innebär det bästa rättighetsskyddet. Dessutom ligger det, för de nationella domstolarna, en svårighet i att uppfylla kraven både enligt gemenskapsrätten och enligt Europakonventionen samt därtill ta nödvändig hänsyn till andra bindande internationella instrument.²¹⁹

Vid tillfället då mötet i Nice just antagit stadgan om de grundläggande rättigheterna, tillkännagav Europarådets ordförande den sjunde december 2000 att nästa logiska steg för att förbättra skyddet för de mänskliga rättigheterna inom EU vore att inkorporera Europakonventionen. Detta skulle innebära att gemenskapens institutioner underställdes samma förpliktelser gällande skyddet för mänskliga rättigheter som de 41 medlemmarna i Europarådet och dess regeringar är. Samtidigt skulle risken att ha två parallella och eventuellt konkurrerande system för skyddandet av grundläggande rättigheter i Europa elimineras.²²⁰

I resolutionen 1210 (2000)²²¹ uppmanar Europarådets parlament EU att inkorporera rättigheterna garanterade i Europakonventionen samt dess protokoll i stadgan om de grundläggande rättigheterna samt i mesta möjliga mån undvika tolkningsmotsättningar gällande rättigheterna, att visa sig vara för ett tillträde till Europakonventionen och därmed göra de nödvändiga

²¹⁸ Sevón, Leif, De mänskliga rättigheterna i EU, Europarättslig tidskrift, Nr. 3, 2000, s. 403-404.

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ Se <http://stars.coe.fr/act/compress/cp00/883a%282000%29.htm>

²²¹ Om stadgan om de grundläggande rättigheterna, p. 10.

tilläggen till fördragen och att säkerställa att Europarådets europeiska stadga om sociala rättigheter observeras när hänvisningar till sociala rättigheter görs. Europarådets åsikt delas som framkommit ovan av bland andra både parlamentet²²² och kommissionen²²³ och argumenten för detta alternativ är många.

I ett demokratiskt samhälle är det väsentligt med ett system där ”checks & balances” råder. Alla medlemsstater i EU har låtit underkasta sig extern kontroll i form av Europadomstolen utan att deras nationella suveränitet eller subsidiaritetsprincipen varit i fara. Detta följer av demokratiska principer. Det finns inget hållbart argument till varför åtgärder som utförs av Unionens organ och institutioner inte ska underställas denna grundläggande yttre kontroll och på så sätt låta personer som berörs av sådana åtgärder erhålla Europakonventionens skydd. Det att stadgan om de grundläggande rättigheterna antagits hindrar inte, vilket kommissionen också påpekar, att EU tillträder Europakonventionen.²²⁴

Det faktum att stadgan om de grundläggande rättigheterna kopierar många av Europakonventionens rättigheter utesluter inte det faktum att dessa båda texter kommer att tolkas och tillämpas av två olika domstolar. Det är oundvikligt att de båda domstolarnas tydningar av respektive dokument gällande grundläggande- och mänskliga rättigheter kommer att skilja sig åt, hur vaksamma de än är. Den komplexitet som kan följa av detta scenario riskerar att föra med sig ett annat slut än vad som åsyftades med stadgan om de grundläggande rättigheterna: Att EU:s medborgare med full visshet ska känna till och kunna tillämpa de rättigheter som de har på grund av dessa rättigheters klarhet och tydlighet. Varför instifta en ny instans när det redan existerar en med expertkompetens på området?²²⁵

Genom en inkorporering av Europakonventionen i gemenskapsrätten skulle skyddet för mänskliga rättigheter i Europa bli enhetligt utan att stadgan om de grundläggande rättigheterna skulle förlora sin betydelse. Stadgan skulle bli ett komplement snarare än ett alternativ till Europakonventionen och mänskliga rättigheters karaktär av universalitet skulle vara ohotad. Europadomstolen skulle vidare ha möjlighet att övervaka tolkningen av de båda texterna så att samstämmighet råder till fördel för Europas invånare. Slutligen skulle en inkorporering möjliggöra för gemenskapens institutioner

²²² Europaparlamentets resolution, 16/3-2000: Parlamentet uppmanar EU-toppmötet i Nice att ta upp frågan på sin agenda, att etablera nära kontakt med Europarådet för att undvika tolkningsmotsättningar och överlappningar mellan EG-domstolen och Europadomstolen samt att göra diverse referenser från Europakonventionen och andra internationella dokument på området gällande sociala rättigheter i art. 6 i Unionsfördraget.

²²³ COM (2000) 559 Final: Stadgan om de grundläggande rättigheterna varken kräver eller utesluter att Europakonventionen inkorporeras i gemenskapsrätten.

²²⁴ Doc. 8819, 27 September 2000, Committee on legal Affairs and Human Rights, Council of Europe, Charter of Fundamental Rights of the European Union, rapporteur: Göran Magnusson. Sweden, Socialist Group, s. 3.

²²⁵ Badinter, Robert, Une Charte oui, mais laquelle?, Le Monde, 20/6-2000.

att bli parter i förhandlingar inför Europadomstolen vilka rör implementeringen av EG-rätt i medlemsländerna. EG-domstolens yttrande 2/94 kan inte fortsätta att vara enda argumentet mot ett tillträde till Europakonventionen.²²⁶

Enligt rättsfallet *Matthews*²²⁷ är det medlemslandet som är ansvarigt då en åtgärd eller bestämmelse härrörande från EU innebär att mänskliga rättigheter skyddade av Europakonventionen kränks. Detta för att Europadomstolen inte kunnat förhålla sig till EU på annat sätt på grund av att EU inte har inkorporerat konventionen i gemenskapsrätten. Enligt målet *Senator Lines*²²⁸ är medlemsstaterna ansvariga i Unionens ställe, även då det är gemenskapens institutioner som felar. Det är allt annat än i överensstämmelse med demokratiska principer att EU och dess institutioner och organ inte själva ansvarar inför Europadomstolen för sina handlingar även om medlemsstaterna själva skapat EU. Frånvaro av inkorporering av Europakonventionen i EG-rätten innebär dock *inte*, vilket fallen ovan visar, att Europadomstolen avstår från att kontrollera att Unionen och dess förehavanden inte bryter mot konventionens rättsregler.

I ett meddelande till representanterna för EU-toppmötet i Nice framhöll Finland den 22 september 2000 med anledning av en europeisk konferens i Bryssel den 25 september 2000, att EU borde tillträda Europakonventionen. Stadgan om de grundläggande rättigheterna utesluter inte detta faktum, lika lite som nationella konstitutioner och dess grundläggande rättigheter gör det onödigt för medlemsstaterna att tillträda Europakonventionen. Problemet angående medlemsstaternas ansvar vad gäller åtgärder som vidtagits i EU:s regi har fortfarande inte fått sin lösning. Ett tillträde till konventionen skulle lösa dels ansvarsproblematiken dels faran med ett avgränsat Europa vad gäller skyddet för mänskliga rättigheter.²²⁹

Enligt nuvarande lydelse av Europakonventionen kan bara medlemsstater i Europarådet tillträda konventionen. Ett tillägg måste därför göras i EU-fördraget så att gemenskapen får kompetens att inkorporera Europakonventionen och därmed bli medlem i Europarådet. Med anledning av detta måste förhandlingar inledas mellan gemenskapen och Europarådet. Enligt Finlands förslag skulle ett tillägg till EU-fördraget lyda som följer:

²²⁶ Doc 8819, 27 September 2000, Committee on Legal Affairs and Human Rights, Council of Europe, Charter of Fundamental Rights of the European Union, s. 8-9.

²²⁷ *Matthews v. United Kingdom*, Judgement of 18 February 1999, Appl. No. 24833/94.

²²⁸ *Senator Lines v. The 15 Member States of the European Union*, decision of 4 July 2000, Appl. No. 56672/00.

²²⁹ Transmission note concerning the competence to accede to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, signed in Rome on 4 November 1950, from the delegation of Finland to the Representatives of the Member States at the Intergovernmental Conference, Confer 4775/00, Brussels, 22 September, 2000.

EC Treaty, Article 303

The Community shall establish all appropriate forms of cooperation with the Council of Europe.

The Community shall have the competence to accede to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, signed in Rome on 4 November 1950.

Förslaget vittnar om hur enkelt det egentligen vore att inkorporera Europakonventionen i EG-rätten, gemenskapens rättssubjektivitet till trots. Om viljan att göra tillägg till fördragen funnits då Maastrichtfördraget eller senare Amsterdamfördraget arbetades fram, hade formaliteterna varit ett litet problem i sammanhanget. Intressant är huruvida gemenskapens vilja till förändring på området mänskliga rättigheter påverkas av den starka opinion som förespråkar en inkorporering av Europakonventionen i EG-rätten.

6 Rättighetsskyddets framtid

6.1 Allmänt

Enligt art. 6 (2) i Unionsfördraget är mänskliga rättigheter en del av EG-rättens grundläggande principer och genom EG-domstolens praxis har detta skydd för grundläggande rättigheter utvecklats från att vara grundat på motvillig acceptans till att genom nämnda art. 6 (2) präglas av EG-rättslig garanti. Utvecklingen till trots har EG-rättens skydd för mänskliga rättigheter kritiserats på olika sätt. Framför allt är det EG-domstolens roll som garant för de mänskliga rättigheterna i gemenskapen som analyserats.

Domstolens engagemang förde med sig en utvidgad jurisdiktion som kom att omfatta även medlemsstaternas åtgärder och överensstämmelse med gemenskapens nyfunna rättigheter. Ett område som tidigare legat på medlemsstaternas bord, där den tyska författningsdomstolen representerat övriga medlemsstaters värnande om nationell suveränitet och grundlag, erövrades plötsligt av gemenskapen. Medlemsstaterna var kontrollerade från att ha varit kontrollanter. Gemenskapen var garant från att varit syndabock. Men vad var det egentligen för rättigheter det EG-rättsliga skyddet avsåg och vad kom i första hand, värnandet av grundläggande rättigheter eller det ekonomiska integrationssamarbetet? Den tyska författningsdomstolen förklarade i målet *Brunner et al. v. The Treaty of the European Union* att gemenskapen varken var suverän eller kompetent nog att garantera de grundläggande rättigheterna såsom de hade kodifierats i den tyska grundlagen.

Även relationen till Europadomstolen och Europakonventionen ställdes allt mer på sin spets i takt med att EG-domstolen utvidgade sin jurisdiktion. Skulle de båda domstolarna bli samarbetspartners nu när EG-domstolen gav prov på nya talanger eller var det läge för Europadomstolen att fastställa för alla och en var att mänskliga rättigheter var en sak och EG-rättsliga grundläggande rättigheter en annan och att det var Europadomstolen och ingen annan som var den rättmätiga uttolkaren av Europakonventionen och de mänskliga rättigheterna? Genom målen *Matthews* och *Senator Lines* visade Europadomstolen att den avsåg att kontrollera att mänskliga rättigheter respekterades av medlemsstaterna, och genom dem EU. Ett vertikalt, hierarkiskt förhållande råder mellan de båda domstolarna och det är inte EG-domstolen som är den som är suverän avseende rollen som garant av mänskliga rättigheter i Europa.

Genom stadgan om de grundläggande rättigheterna skulle debatten om huruvida gemenskapen var seriös eller inte avseende skyddet för mänskliga rättigheter kväsa. Kodifieringen av EG-domstolens praxis kombinerat med en rad nydanande rättigheter ”i tiden” skulle visa både Europadomstolen,

medlemsstaterna och EU:s medborgare att EU vid sidan av engagemanget för den gemensamma marknaden och det ekonomiska samarbetet också lyfte fram grundläggande fri- och rättigheter. Identifieringen av EU skulle präglas av en grundlag där grundläggande rättigheter var en huvudsaklig komponent, som ett första led i framarbetandet av och integreringen mot en europeisk federation.

Problemet med stadgan är att den ännu inte gjorts bindande. Utan bindande status är stadgan inget annat än ännu en deklaration och inte mycket värt i debatten om grundläggande rättigheter inom Unionen. En kodifiering som skulle visa engagemang blir i stället ett pinsamt avslöjande av bristen på verklig vilja av Unionen själv att efterleva de grundläggande rättigheterna. Om stadgan om de grundläggande rättigheterna blir av bindande karaktär eller inte för både medlemsstaterna och gemenskapens egna institutioner återstår att se.

Samtidigt som stadgans bindande karaktär är av godo för gemenskapens engagemang gällande mänskliga rättigheter och för rättigheternas relevans i EG-rätten, så kan en bindande stadga innebära att EG-domstolens förhållande till Europadomstolen sätts på prov. Faran för överlappning när två näst intill identiska regelverk (stadgan om de grundläggande rättigheterna och Europakonventionen) skall tolkas av två olika domstolar instiftade med olika syften, kan bli överhängande.

Alternativet att inkorporera Europakonventionen stöds flitigt. Efter EG-domstolens yttrande 2/94 verkar detta dock vara svårt, trots en del realistiska och välgrundade motiveringar²³⁰. Så verkar vara fallet trots de många fördelar detta skulle innebära för skyddet för mänskliga rättigheter, inte bara i EU utan i hela Europa.

Vad återstår, i dagsläget, för att skyddet för mänskliga rättigheter i EU och i Europa skall utvecklas och få nya dimensioner? En del framtidsaspekter är på sin plats.

6.2 Mänskliga rättigheter som en del av EG-rättens allmänna rättsprinciper

Skyddet för mänskliga rättigheter har vuxit fram genom EG-domstolens praxis. Uppsatsens redogörelser och analyser visar att domstolens engagemang för dessa rättigheter varit av grundläggande vikt för gemenskapens rättsskydd. I strävan efter en allt mer integrerad Union, där vissa önskar en Unionsgrundlag där stadgan om de grundläggande

²³⁰ Transmission note concerning the competence to accede to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, signed in Rome on 4 November 1950, from the delegation of Finland to the Representatives of the Member States at the Intergovernmental Conference, Confer 4775/00, Brussels, 22 September, 2000.

rättigheterna representerar preambeln, har skyddet för mänskliga rättigheter blivit en viktig komponent. Trots utvecklingen på området befinner vi oss dock plötsligt i en återvändsgränd. Vad återstår utan en bindande stadga och utan inkorporering av Europakonventionen i EG-rätten om inte mänskliga rättigheter tillämpade och tolkade av EG-domstolen i ljuset av Unionens och EU-medborgarnas intressen. Det som återstår är art. 6 (2) i Unionsfördraget och mänskliga rättigheter såsom de skyddas som en del av EG-rättens oskrivna, allmänna rättsprinciper.

6.2.1 Definitioner och klassifikationer

Allmänna rättsprinciper är liksom mänskliga rättigheter ganska vaga begrepp. Det finns olika definitioner och klassifikationer avseende dessa principer. En uppdelning görs av Schermers²³¹ enligt vilken två typer av allmänna rättsprinciper kan utkristalliseras. De så kallade ”*regulatory principles*” har funktionen att fylla eventuella luckor då ingen annan regel finns att tillgå och de så kallade ”*compulsory principles of law*” fungerar som grundläggande principer som tillämpas oberoende av befintliga regler och som väger tyngre än skriven rätt. Mänskliga rättigheter såsom de är nedtecknade i Europakonventionen är exempel på de senare. Regler i strid med dessa rättighetsbestämmelser kan inte tillämpas.

Frågan är om samtliga av de mänskliga rättigheterna är allmänna rättsprinciper eller om alla allmänna rättsprinciper är mänskliga rättigheter. I EG-rätten betraktas rättigheterna i Europakonventionen som en integrerad del av EG-rättens allmänna rättsprinciper med bindande och prioriterande verkan i förhållande till andra regler.²³² Även andra rättigheter har av EG-domstolen ansetts vara en del av allmänna rättsprinciper såsom proportionalitetsprincipen, principen *non bis in idem*, förbud mot diskriminering och så vidare.²³³

Dessa sistnämnda rättigheter är principer som EG-domstolen anammat från medlemsstaternas konstitutioner. Det är på sin plats att göra en distinktion mellan grundläggande rättigheter som lånats på detta sätt och mänskliga rättigheter såsom de kodifierats i Europakonventionen. Grundläggande rättigheter och mänskliga rättigheter är två olika sidor på ett och samma mynt. En grundläggande rättighet kan vara en motsvarighet till en mänsklig rättighet. Mänskliga rättigheter är universella och är tillämpliga som en slags Europas grundläggande rättigheter. De kan härledas ur medlemsstaternas grundlagar men de representerar en egen övergripande ordning. En annan typ av grundläggande rättigheter är de rättigheter som EG-rätten tillämpar och som kodifierats i stadgan om de grundläggande

²³¹ Schermers, Henry G., Human Rights as General Principles of Law, in General Principles of European Community Law, Bernitz, Ulf, Nergelius, Joakim, (eds.) Kluwer Law International, 2000, s. 61.

²³² Se Case 29/69, Stauder v. City of Ulm, [1969] ECR 419.

²³³ Schermers, Henry, G., Human rights as General Principles, 2000, s. 61-62.

rättigheterna. När mänskliga rättigheter tillämpas såsom tillhörande Europakonventionen och med Europadomstolen som juridisk kontrollant handlar det om just mänskliga rättigheter. När EG-domstolen tillämpar mänskliga rättigheter och därmed tolkar dessa rättigheter ur en gemenskapsrättslig synvinkel handlar det dock om mänskliga rättigheter som stöps i en EG-rättslig passform. Resultatet riskerar att bli skevt och vint ur Europakonventionens perspektiv. Stadgans grundläggande rättigheter är ett sådant resultat. Mänskliga rättigheter är vad de är enligt Europakonventionen och de kan inte moduleras till något annat än de är. Framför allt är mänskliga rättigheter universella till sin natur. Om denna avgörande komponent saknas talar vi inte längre om mänskliga rättigheter utan om grundläggande rättigheter i EG-rätten.

Att mänskliga rättigheter verkligen kan betraktas som en del av EG-rättens allmänna rättsprinciper är något som kan ifrågasättas. Det skydd som EG-domstolen erbjuder de rättigheter som tillhör EG-rättens allmänna rättsprinciper bör också undersökas.

6.2.2 Mänskliga rättigheters status i EG-rätten

Mänskliga rättigheter tillsammans med andra principer som rör begrepp som demokrati och rättssäkerhet är svårdefinierbara värden. I art. 7 i Unionsfördraget sanktioneras en medlemsstat vid kränkning av de rättigheter som avses i art. 6 (2). Dessa värden utgör en standard och det är en självklarhet i ett demokratiskt Europa att värna om dessa rättigheter. Mänskliga rättigheters status i EG-rätten måste fastställas mot bakgrund av att de skyddas i egenskap av tillhörande allmänna rättsprinciper. Den fråga som egentligen är intressant är därför vilken status allmänna rättsprinciper har i EG-rätten. Allmänna rättsprinciper är oskrivna principer som tillämpas av EG-domstolen. De är som en slags autonom källa i EG-rätten varken mer eller mindre. Skrivna rätt har alltid betraktats som viktigare än oskrivna rätt, just därför att den skrivna rätten är just skriven och den oskrivna oskriven. Enligt Schermers klassifikation befinner sig dock mänskliga rättigheter i kategorin principer som är prioriterade i förhållande till skriven rätt och som tillämpas oberoende av andra regler som någon slags evig naturrätt.

EG-rättens betydelse i förhållanden till medlemsstaterna blir relevant i sammanhanget liksom förhållandet mellan EG-rätten och Europakonventionen. Frågan rör också individers möjligheter att göra gällande rättigheterna såsom allmänna rättsprinciper gentemot EG:s institutioner och institutionernas bundenhet av dessa principer.²³⁴

Allmänna rättsprinciper är i EG-rätten överordnade sekundär EG-rätt, vilket följer av EG-domstolens rättspraxis. Principernas status i EG-rätten är dock

²³⁴ Nergelius, Joakim, *General Principles of Community Law in the Future: Some Remarks on their Scope, Applicability and Legitimacy*, in Bernitz, Ulf, Nergelius, Joakim, (eds.), *General Principles of European Community Law*, Kluwer Law International, 2000, s. 229.

helt avgörande av EG-domstolens kompetens på området. Domstolens befogenhet att åberopa principerna är begränsad enligt art. 5 (3 b) i EG-fördraget enligt vilken gemenskapen endast kan handla inom ramen för den kompetens fördraget ger. I sitt yttrande 2/94 motiverar EG-domstolen det omöjliga i att inkorporera Europakonventionen med att institutionerna inte har kompetens att anta reglerna om mänskliga rättigheter eftersom detta skulle gå utöver vad fördraget avser vara gemenskapliga åtaganden.²³⁵ Domstolen själv är en av gemenskapens institutioner och skulle därför också sakna kompetens att skydda mänskliga rättigheter såsom de är nedtecknade i Europakonventionen. Resonemanget leder fram till paradoxen att mänskliga rättigheter faller utanför fördragets räckvidd samtidigt som de utgör en integrerad del av de allmänna rättsprinciperna.²³⁶

EG-domstolen kan bara ingripa gällande en medlemsstats eventuella kränkning av mänskliga rättigheter då detta faller inom ramen för EG-rätten, vilket illustreras i fallet *Grogan*²³⁷. Gemenskapen kan endast skydda en individ gentemot en medlemsstat om den rättighet som individen gör gällande kan aktiveras genom en EG-rättslig regel. Brister EG-rätten kan inte rättigheten skyddas eftersom mänskliga rättigheter inte är kodifierade i EG-rätten. Ett annat problem är att endast EU-medborgare till skillnad från andra individer som vistas inom Unionen skyddas. Det är EU-medborgarna som innefattas eftersom EG-rättens skydd för mänskliga rättigheter avser den fria marknaden som är gemenskapen. Fördragets rättigheter är inte tillgängliga för individer som bor och arbetar i en medlemsstat men som aldrig har utnyttjat rätten till fri rörlighet på marknaden.²³⁸

Allmänna rättsprinciper utgör en rättskälla som domstolen har att uttolka efter eget huvud. Vad de innebär och hur de ska tolkas avgörs av domstolens egen rättspraxis i första hand. Avseende mänskliga rättigheter som en del av de allmänna rättsprinciperna utgör de så kallade inspirationskällor och riktlinjer för domstolen. EG-domstolen har tillkännagivit att den ämnar följa Europadomstolens tolkning av Europakonventionens rättigheter men EG-domstolen nöds att göra egna tolkningar i de fall då Europadomstolen ännu inte prövat en viss fråga. Problemen med två olika rättighetsdomstolar i Europa rör framför allt jurisdiktion och överlappning.

De allmänna rättsprincipernas skyddsnivå beror på den standard som är gemensam för medlemsstaternas grundlagar och deras grundläggande rättsprinciper. Denna gemensamma, europeiska standard följs också av gemenskapens institutioner. Problemet är att utröna om en viss rättighet måste kunna härledas till samtliga av medlemsstaternas grundlagar eller om

²³⁵ Se punkterna 27 och 30 i yttrandet.

²³⁶ Toth, A.G., Human Rights as General Principles of Law, in the Past and in the Future, in Bernitz, Ulf, Nergelius, Joakim, (eds.), General Principles of European Community Law, Kluwer Law International, 2000, s. 80.

²³⁷ Case C-159/90, SPUC v. Grogan, ECR 1991.

²³⁸ Toth, s. 86-87.

det är tillräckligt att rättigheten återfinns i några eller en eventuell majoritet av dem. Frågan har inte fått något uttryckligt svar, men EG-domstolen hänvisar i fallet *Hauer*²³⁹ till ”constitutional rules and practices of the nine Member States”. Fallet är ett annat avseende andra allmänna rättsprinciper vilka domstolen har tillämpat såsom varande del av EG-rätten även om de kunnat härledas till samtliga av medlemsstaternas grundlagar.

Det befintliga skydd för mänskliga rättigheter som en del av EG-rättens allmänna rättsprinciper stöter på många problem. Ett av de mest betänkliga är bristen på en klar, bindande standard. Det är ett generande fenomen som inte kan avhjälpas med deklARATIONER om värnandet av grundläggande rättigheter. En stadga utan bindande status gör mer skada för gemenskapens image än ingen alls. Det enda som återstår i bindande, kodifierad väg är art 6 (2) i Unionsfördraget enligt vilken Unionen skall respektera grundläggande rättigheter. Problemet här är att artikeln inte kan åberopas gentemot en medlemsstat utan bara gentemot institutionerna. Det faktum att Europadomstolen efter *Matthews* och *Senator Lines* började pröva mål där gemenskapen var inblandad, visade att medlemsstaternas åtgärder i gemenskapens regi kontrollerades av Europadomstolen. Dessförinnan hade domstolen avstått från att pröva dylika mål eftersom gemenskapen inte var part i Europakonventionen.

6.3 Utvecklingsperspektiv

6.3.1 “A Human Rights policy”

Philip Alston och J.H.H. Weiler redogör i en artikel i *European Journal of International Law*²⁴⁰ för nya grepp avseende skyddet för mänskliga rättigheter i EU. I en Union med ambitionen att integreras till en allt större enhet, måste skyddet för mänskliga rättigheter nå nya dimensioner. I stället för att fokusera på externa eller interna förhållanden bör, enligt författarna, en enhetlig riktlinje följas som innefattar båda. En del nygamla reformer presenteras grundade på både juridiska och politiska överväganden.

Författarna börjar med att beskriva paradoxen i det EG-rättsliga skyddet för mänskliga rättigheter. Unionen är å ena sidan garanten för de mänskliga rättigheter både i inre och yttre förhållanden. Å andra sidan saknar Unionen en sammanhängande policy för mänskliga rättigheter på så sätt att gemenskapens institutioner inte alltid har kompetens att skydda mänskliga rättigheter så att det motsvarar Unionens marknadspolicy. Kombinationen av å ena sidan fluffiga deklARATIONER om grundläggande rättigheter och å andra sidan underlåtenhet att vidta åtgärder och agera på området riskerar att underminera EU:s legitimitet och trovärdighet. Tiden är mogen, enligt

²³⁹ Case 44/79 [1979] ECR 3727, p. 3746.

²⁴⁰ Alston, Philip, Weiler, J.H.H, An 'Ever Closer Union' in Need of a Human Rights Policy, *EJIL*, (1998), s. 658-723.

författarna, för Unionen att anta en enhetlig, övergripande och framåtblickande policy för mänskliga rättigheter.²⁴¹

Utvecklandet och implementeringen av en effektiv policy utåt kan bara genomföras genom att de inre institutionella arrangemangen fastställs. Kraven på enhetlighet och universalitet avseende mänskliga rättigheter kräver att en policy som skall väcka respekt utåt också har ett adekvat inre stöd. Det är tid att eliminera dubbeltydiga begrepp och åtgärder och introducera ett enhetligt och överensstämmande närmande till engagemanget för mänskliga rättigheter i EU. Så länge EU:s handhavanden avseende skyddet för mänskliga rättigheter präglas av ett visst mått av osäkerhet (skall stadgan bli bindande eller inte) kommer aldrig mänskliga rättigheters status i EU att kunna fastställas på ett adekvat sätt. Det är tid att ge mänskliga rättigheter den plats de måste ha i det nya Europa.²⁴²

Skälet till varför Unionen har ett behov av en policy för mänskliga rättigheter följer av den speciella historiska kontext som Unionen befinner sig i. Behovet idag är dock mycket större än vad det var inledningsvis. Unionen har 7 % av världens befolkning och nästan lika många invånare som USA och Japan, samtidigt som den utgör 27 % av världens BNP. Unionen kan inte vidhålla ståndpunkten att den inte har generell kompetens att skydda mänskliga rättigheter på ett tillräckligt sätt (yttrande 2/94) och samtidigt tas på allvar som en garant för mänskliga rättigheter i Europa. Sammanfattningsvis följer det av den huvudroll EU spelar i världspolitiken att Unionen måste visa en yttre policy gentemot andra länder där mänskliga rättigheter, demokrati och rättssäkerhet förs fram på ett trovärdigt sätt.²⁴³

En av huvudkomponenterna i policyn är utvecklandet av nya institutionella roller. EU:s institutioner kan inte skydda mänskliga rättigheter och samtidigt kontrollera sig själva. En ny institutionell modell skall därför skapas vilken innehåller en "Directorate-General" med ansvar för mänskliga rättigheter, "a veritable Monitory Agency, with monitoring jurisdiction over all human rights in the field of application of Community Law" samt "a specialist human rights unit within the functions already envisaged to be performed by the new High Representative for the Common Foreign and Security Policy". Vid sidan av dessa reformer skall en rad åtaganden tas i övervägande där framför allt politiskt engagemang väger tungt. Parlamentets roll bör exempelvis förstärkas på området mänskliga rättigheter såtillvida att det bör få större inflytande tillsammans med rådet och kommissionen att arbeta fram en policy.²⁴⁴

Denna nya policy för mänskliga rättigheter avser inte att erkänna nya rättigheter än de som redan existerar, den är inte beroende av fördragsändringar, den ändrar inte den institutionella balansen nämnvärt och

²⁴¹ Ibid, s. 663 ff.

²⁴² Ibid, s. 664.

²⁴³ Ibid, s. 671-679.

²⁴⁴ Ibid, s. 676-677.

den förändrar inte heller förhållande mellan gemenskapen och medlemsstaterna. För EG-domstolen skulle den nya policyn bland annat innebära att individens klagorätt till domstolens sågs över. EG-domstolen skulle göras mer tillgänglig för individer avseende rätten att väcka talan och art. 6 och art. 13 i Europakonventionen skulle agera förebild. Även intressegrupper och andra organisationer skulle få rätt att väcka talan.²⁴⁵

6.3.2 *Ius commune europaeum*

Den europeiska aspekten avseende gemenskapens skydd för mänskliga rättigheter är den gemensamma nämnaren i de flesta utvecklingsperspektiv. Med utgångspunkt i mänskliga rättigheter såsom tillhörande de allmänna rättsprinciperna, är frågan om generella principer i EG-rätten kan utvecklas till gemensamma europeiska rättighetsprinciper. Man eftersöker här en slags gemensam europeisk rätt vars värden skulle utgöras av dessa allmänna principer i ett europeiskt perspektiv, en slags *ius commune europaeum*.²⁴⁶

Ett förvekligande av en dylik tes skulle vara beroende av att EG-domstolen, nationella domstolar och Europadomstolen samarbetade och kom överens om en gemensam standard. Detta alternativ är mer övergripande än alternativet där rättigheterna kodifieras. Hjälpmålet i utvecklandet av en gemensam, europeisk standard är den komparativa rätten. Genom detta verktyg kan domstolar finna lösningar på juridiska problem samtidigt som dessa lösningar kan rättfärdigas.²⁴⁷

För att ena och harmonisera Europa måste de allmänna rättsprinciperna omvandlas till en slags "common law of Europe" och detta kan ske med hjälp av den komparativa rätten.

6.3.3 Egna synpunkter

I ett utvecklingsperspektiv eller i en framtidsaspekt om man så vill, är det alldeles uppenbart att samarbete över gränserna är en avgörande faktor för att skyddet för mänskliga rättigheter skall finna nya dimensioner. Att mänskliga rättigheter i Unionen eller i gemenskapen blir en europeisk angelägenhet följer av Unionens växande inflytande inte bara i Europa utan också i världen. Utan ett adekvat skydd för mänskliga rättigheter, och jag vågar säga att så är fallet i dagslägets EU, blir Unionen något av en paradox. Där mänskliga rättigheter kränks måste ett skydd för mänskliga rättigheter garanteras.

Genom yttrandet 2/94 fastslår EG-domstolen att gemenskapen inte ha kompetens att inkorporera Europakonventionen i EG-rätten. Av yttrandet

²⁴⁵ Ibid, s. 709 ff.

²⁴⁶ Nergelius, Joakim, 2000, s. 232.

²⁴⁷ Ibid, s. 232-233.

följer att gemenskapen inte har kompetens att ta sig an mänskliga rättigheter. Yttrandet är naturligtvis en skandal. Inte endast blir det pinsamt uppenbart att mänskliga rättigheter och dylika värden inte förtjänar en juridiskt bindande plats i EG-rätten, utan det framgår med all önskvärd tydlighet att domstolen ingalunda är öppen för att låta sig själv kontrolleras.

Under det att stadgan om de grundläggande rättigheterna framarbetats och slutligen med stolthet presenterats och antagits, har det slagit mig, att den förmodligen inte kommer att innebära något nytt för de mänskliga rättigheterna i gemenskapen, just därför att den förmodligen aldrig kommer att få bindande status. Om det följer av att medlemsstaterna värnar för mycket om sina grundlagars traditioner eller om det beror på att det helt enkelt är gemenskapens tradition att inte låta sig bindas av mänskliga rättigheter och andra grundläggande fri- och rättigheter, är oklart. Att EG-domstolen genom sitt yttrande 2/94 lade grund för den allmänna policyn avseende mänskliga rättigheter i EU är däremot helt klart.

En av de viktigaste komponenterna i ett fullgott värnande om de mänskliga rättigheterna är den avseende kontroll av respekten av rättigheterna. Genom yttrande 2/94 förklarade domstolen implicit att extern kontroll inte var något som kännetecknade den eller gemenskapen heller för den delen. Då domstolens jurisdiktion utökades till att även gälla medlemsstaternas åtgärder och deras överensstämmelse med mänskliga rättigheter, ansågs det vara ett bevis för gemenskapens hedersvärda engagemang. Att gemenskapen kontrollerar sig själv avseende efterlevnad av de mänskliga rättigheterna är chockerande ur rättssäkerhetssynpunkt.

Extern kontroll är en av de viktigaste faktorerna till varför gemenskapens skydd för mänskliga rättigheter inte är tillräckligt. Genom målen *Matthews* och *Senator Lines* tog sig Europadomstolen lyckligtvis ton och statuerade exempel. I *Matthews* gällde det en prövning av en medlemsstats tillämpning av materiell EG-rätt och i *Senator Lines* prövade Europadomstolen en medlemsstats ansvar för gemenskapens institutioners respekt för de mänskliga rättigheterna. Genom målen visar Europadomstolen att den inte ämnar släppa gemenskapen för långt. Fallen innebär också att domstolarnas förhållande går från att vara horisontellt till att vara vertikalt. Europadomstolen är den främste uttolkaren av mänskliga rättigheter i Europa.

Sammanfattningsvis kan rättighetsskyddet i EU analyseras med utgångspunkt i två olika perspektiv. Å ena sidan talar vi om Unionens engagemang för de mänskliga rättigheterna. Vad är det som har åstadkommit inom EG-rättens sfär och vad innebär detta för EU-medborgarna? Å andra sidan talar vi om EG-rättens skydd för mänskliga rättigheter i ett europeiskt, vidare perspektiv där vi ställer oss frågan på vilket sätt Unionens rättighetsskydd påverkar övriga Europa.

Alston och Weilers teori om behovet av en ny policy för EU gällande mänskliga rättigheter är ett led i det europeiska perspektivet samtidigt som det rör Unionens image och ställning utåt som en slags opinionsbildare. I ett vidare perspektiv rör man sig längre än Europakonventionen och de mänskliga rättigheterna till ett begrepp som innefattar samtliga grundvärderingar i Europa. Är det då detta som är *ius commune europaeum*? Står begreppet för mänskliga rättigheter i dess traditionella betydelse eller rör det sig om mänskliga rättigheter i en förnyad, EU-anpassad form?

Genom att analysera förhållandet mellan EG-domstolen och Europadomstolen illustreras det sätt på vilket mänskliga rättigheter påverkar Europa som helhet. Det ligger i rättigheternas natur att vara universella i alla bemärkelser. Mänskliga rättigheter är av yttersta vikt för EU eftersom rättigheterna ger Unionen en moralisk och etisk grund i framarbetandet av en europeisk identitet. Samtidigt måste enhetlighet uppnås när två olika juridiska instanser trängs om samma jurisdiktionsområde.

Ett adekvat skydd för mänskliga rättigheter handlar naturligtvis inte endast om vem som är kontrollant. Det är givetvis avgörande för skyddets stabilitet och enhetlighet, men i det läge som Europa befinner sig idag är det nödvändigt med dialog domstolarna emellan. EG-domstolen och Europadomstolen är instiftade med olika syften och även om EG-domstolen utvecklats och vidgat sin rättspraxis till att omfatta även grundläggande fri- och rättigheter, är det Europadomstolen som är expert när det gäller mänskliga rättigheter.

Det är av vikt att definiera mänskliga rättigheter. Mänskliga rättigheter är framför allt universella, varför jag vågar påstå att stadgan om de grundläggande rättigheterna värnar om just grundläggande rättigheter och inte mänskliga rättigheter. Rättigheter som i vissa fall gäller för EU-medborgare och i vissa fall för alla är inte mänskliga rättigheter. En gemensam europeisk standard måste också vara universell om den skall vara europeisk. Med europeisk standard menas att den gäller för alla de som vistas i Europa, inte endast de som är EU-medborgare.

För att Europa skall få ett enhetligt skydd för mänskliga rättigheter bör en enda standard tillämpas där mänskliga rättigheter återfinns. Genom Europakonventionen upprätthålls ett nedtecknat och bindande skydd för de mänskliga rättigheterna. För att uppnå harmoni och därmed rättssäkerhet bör Unionen därför inkorporera Europakonventionen. Europadomstolen skulle fungera som överordnad instans på området samtidigt som gemenskapens institutioner själva skulle kunna ställas till svars för eventuella kränkningar av mänskliga rättigheter. På detta sätt förenas både EG-domstolen, Europadomstolen och de nationella domstolarna i syfte att harmonisera och förstärka rättighetsskyddet i Europa.

- Melin, Mats, Schäder, Göran
EU:s konstitution –
maktfördelningen mellan den
europeiska unionen,
medlemsländerna och
medborgarna, 4 uppl., Norstedts,
Stockholm, 1999.
- Nergelius, Joakim
Amsterdamfördraget och EU:s
institutionella maktbalans,
Norstedts, 1998.
- Nergelius, Joakim
General Principles of Community
Law in the Future: Some Remarks
on their Scope, Applicability and
Legitimacy, in Bernitz, Ulf,
Nergelius, Joakim, (eds.), General
Principles of European Community
Law, Kluwer Law International,
2000.
- Schermers, Henry G.
Human Rights as General
Principles of Law, in Bernitz, Ulf,
Nergelius, Joakim (eds.), General
Principles of European Community
Law, Kluwer Law International,
2000.
- Simon, Denys
Le système juridique
communautaire, Paris, 1998.
- Spielmann, Dean
Human Rights Case Law in the
Strasbourg and Luxembourg
Courts: Conflicts, Inconsistencies
and Complementarities, in Alston,
Philip (ed.), The EU and Human
Rights, Oxford University Press,
1999.
- Sudre, Frédéric
Droit international et européen des
droits de l'homme, 4 édition,
Presses Universitaires de France,
Paris, 1999.

- Toth, A. G. Human Rights as General Principles of Law, in the Past and in the Future, in Bernitz, Ulf, Nergelius, Joakim, (eds.), General Principles of European Community Law, Kluwer Law International, 2000.
- Twomey, M. Patrick The European Union: three Pillars without a Human Rights Foundation, in O'Keefe, David, Twomey, M. Patrick (eds.), Legal Issues of the Maastricht Treaty, Bookcraft (Bath) Ltd, 1994.
- Artiklar**
- Alston, Philip, Weiler, J.H.H. 'An ever closer Union' in Need of a Human Rights Policy, EJIL, 1998.
- Badinter, Robert Une Charte oui, mais laquelle?, Le Monde, 20/6-2000.
- de Búrca, Gráinne Fundamental Human Rights and the Reach of EC Law, OJLS, Vol. 13, No. 3, 1993.
- Canor, Iris *Primus inter pares*. Who is the ultimate guardian of fundamental rights in Europe?, 25 ELRev., 2000.
- Coppel & O'Neill The European Court of Justice: Taking rights seriously?, 29 CMLRev. 1992.
- Dutheil de la Rochère, Jacqueline La Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne: Quelle valeur ajoutée, quelle avenir?, Revue du Marché commun et de L'Union européenne, numéro 443, décembre 2000.
- Duvigneau, Johan Ludwig From Advisory Opinion 2/94 to the Amsterdam Treaty: Human Rights Protection in the European Union, LIEI, 25/2 1998.

Editorial	Human rights: a millennium issue, 25 ELRev. 2000.
Editorial Comments	Fundamental Rights and Common European Values, 33 CMLRev. 1996.
Gaja, Georgio	Opinion 2/94, Accession by the Community to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, given on 28 March 1996, not yet reported, 33 CMLRev. 1996.
James, Barry	EU Charter on Rights Heightens Fear of 'Super-State', Herald Tribune, 7 June 2000.
Lysén, Göran	The European Community as a self-contained regime, contribution to the EU Network in Sweden Conference on Friday the 16 th of January 1998 in Uppsala, Europarättslig tidskrift I-II.
Nilsson, Nils Gunnar	Vad är egentligen europeiska värderingar?, Sydsvenskan A 4, 14/11-2000.
Rowe, N., Schelette, U.	The Protection of Human Rights in Europe after the Eleventh Protocol to the ECHR, 23 ELRev. 1998, HR/9.
Schermers, Henry G.	Case Law, European Court of Human Rights, 36 CMLRev. 1999.
Sévon, Leif	De mänskliga rättigheterna i EU, Europarättslig tidskrift, Nr. 3, 2000.

- Sola, Natavidad Fernández À quelle nécessité juridique répond la négociation d'une Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne?, Revue du Marché commun et de l'Union Européenne, numéro 442, octobre-novembre, 2000.
- Sudre, Frédéric La Communauté européenne et les droits fondamentaux après le traité d'Amsterdam: vers un nouveau système européen de protection des droits de l'homme, JCP, 1998, I, 100.
- Toth, A. G. The European Union and Human Rights: The Way Forward, 34 CMLRev. 1997.
- Weber, Albrecht The European Charter of Fundamental Rights, Europarättslig tidskrift, Nr. 3, 2000.
- Weiler, J.H.H. Editorial: Does the European Union Truly Need a Charter of Rights?, ELJ Vol. 6, No. 2, June 2000.
- Weiler, J.H.H. & Lockhart, Nicolas J.S. "Taking rights seriously" seriously: The European Court and its Fundamental Rights Jurisprudence, 32 CMLRev. 1995.

Internetkällor

<http://www.echr.coe.int/eng/PRESS/New%20Court/matthews.eng%20rev>
http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/unit/charte/en/mandates.html
http://www.europaparl.eu.int/charter/default_en.html
<http://www.db.consilium.eu.int/cig/default.asp?lang=fr>
http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/unit/charte/en/charter02.html
<http://www.europaparl.eu.int/charter/activities/calend3.en.html>
http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/unit/charte/en/media02.html
http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/unit/charte/en/faq.html
http://www.europaparl.eu.int/charter/press/b00320_em.html
<http://www.europaparl.eu.int/ombudsman/SPEECHES/en/charter1.html>
http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/unit/charte/en/charter03.html
<http://www.stars.coe.fr/act/compress/cp00/883a%282000%29.html>

Official Journal

OJ 1977 C 103/1
OJ 1986 C 158/1
OJ 1986 C 176/63
OJ 1989 C 120/51

Bulletin of the European Communities

Bull. EC 7/8-1986
Bull. EC, Supplement 2/86
Bull. EC 2.1.104, 12-1989
Bull. EC, Supplement 2/97

Övrigt

Kommissionen

COM (1989) 471 Final
COM (2000) 644 Final
COM (2000) 559 Final

Rapport från expertgruppen om grundläggande fri- och rättigheter (ordförande Spiros Simitis), Att befästa de grundläggande fri- och rättigheterna i Europeiska Unionen: Dags att agera, Europeiska kommissionen, Bryssel i februari 1999.

Parlamentet

Resolution A5-0064/2000 of the European Parliament on the elaboration of a Charter of Fundamental Rights of the European Union: minutes of the plenary session of 16 March 2000.

Resolution B5-767/2000, 3 October 2000.

Working Paper from the European Parliament, What form of a Constitution for the European Union, abridged edition, December, 1999.

Rådet

Doc. SEC (90) 2087

Kommittéer

Economic and Social Committee Resolution 1005/2000, adopted on 20 September 2000.

Doc. 8819 revised, 27 September 2000, Committee on Legal Affairs and Human Rights, Council of Europe.

Doc. 8846, 28 September 2000, Political Affairs Committee, Council of Europe.

Lagtext

Romfördraget
Maastrichtfördraget
Amsterdamfördraget
Nicesfördraget

Övrigt

Presidency conclusions, Cologne European Council 3 and 4 June 1999, Annex IV – European Council decision of drawing up of a Charter of fundamental rights of the European Union.

Presidency conclusions, Tampere European Council 15 and 16 October 1999 – Composition, Method of work and Practical arrangements for the body to elaborate a draft EU charter of fundamental rights, as set out in the Cologne conclusions.

Transmission note concerning the competence to accede to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Signed in Rome on 4 November 1950, from the delegation of Finland to the Representatives of the Member States at the Intergovernmental Conference, Confer. 4775/00, Brussels, 22 September, 2000.

Rättsfallsförteckning

EG-domstolen

Domar

Case 1/58, Stork v. High Authority, [1959], ECR 17

Cases 36, 38 and 40/59, Geitling v. High Authority, [1960], ECR 423

Case 26/62, Van Gend en Loos v. Administrative der Belastingen, [1963], ECR 3

Case 6/64, Costa v. ENEL, [1964], ECR 1141

Case 40/64, Sgarlata and Others v. Commission, [1965], ECR 215

Case 29/69, Stauder v. City of Ulm, [1969], ECR 419

Case 11/70, Internationale Handelsgesellschaft v. Einfuhr- und Vorratstelle für Getreide und Futtermittel, [1970], ECR 1125

Case 4/73, Nold v. Commission, [1974], ECR 491

Case 36/75, Rutili v. Minister of Interior, [1975], ECR 2859

Case 118/75, Watson and Belmann, [1976], ECR 1185

Case 70/77, Simmenthal, [1978], ECR 1453

Case 44/79, Hauer v. Land Rheinland-Pfalz, [1979] ECR 3727

Cases 60 and 61/84, Cinéthèque v. Fédération Nationale des Cinémas Français, [1985], ECR 2605

Case 222/84, Johnston v. Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary, [1986], ECR 1651

Cases 201 and 202/85, Klensch v. Secrétariat d'Etat à l'Agriculture et à la Viticulture, [1986], ECR 3477

Case 12/86, Demirel v. Stadt Schwäbisch Gmünd, [1987], ECR 3719

Case 5/88, Wachauf v. Germany, [1989], ECR 2609

Case 46/87 and 227/88, Hoechst v. Commission, [1989], ECR 2859

Case 374/87, Orkem v. Commission, [1989], ECR 3283

Case C-260/89, ERT v. Dimotiki Etairia Pliroforissis and Sotiros Kouvelas, [1991], ECR I-2965

Case C-159/90, SPUC v. Grogan, [1991], ECR I- 4685

Case C-168/91, Konstantinidis v. Stadt Altensteig, Standesamt, and Landratsamt Calw, Ordnungsamt, [1993], ECR I-1191

Case C-2/92, Bostock , [1994], ECR I-95

Case C-13/94, P v. S and Cornwall County Council, [1996], ECR I-2143

Case C-368/95, Familiapress, [1997], ECR I-3689

Case C-249/96, Grant v. Southwest Trains Ltd , [1998], ECR I-621

Yttranden

Yttrande 1/91, Förslag till avtal mellan gemenskapen å ena sidan och länderna inom Europeiska frihandelssammanslutningen å andra sidan om skapandet av ett Europeiskt ekonomiskt samarbetsområde,[1991], ECR I-6079

Yttrande 2/94, Europeiska Gemenskapernas anslutning till Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, [1996], ECR I-1759

Europadomstolen

Open Door counselling Ltd and Dublin Well Woman Centre v. Ireland, 1992, Series A, No. 246

Niemietz v. Germany, 1992, Series A, No. 251

Funke v. France, 1993, Series A, No.256-A

Pafitis and Others v. Greece, Judgement of the European Court of Human Rights, 26 February 1998, Appl. No. 20323/92

Matthews v. United Kingdom, Judgement of the European Court of Human Rights, 18 February 1999, Appl. No. 24833/94

Waite and Kennedy v. Germany, Judgement of the European Court of Human Rights, 18 February 1999, Appl. No. 26083/94

Senator Lines v. the 15 Member States of the European Union, decision of 4 July 2000, Appl. No. 56672/00, (HRLJ Vol. 21, No.1-3, s. 112)

Kommissionen för de mänskliga rättigheterna

Appl. No. 8030/77, CFDT v. European Communities, 13 D.R..231 (1978)

Appl. No. 13258/87, Melcher v. Germany, 64 D.R 138 (1990)

Appl. No. 13258/87, M & Co. v. Germany, decision of 9 February 1990

Tyska författningsdomstolen

Bundesverfassungsgericht, Judgement of 29 May 1974, 2 BvL 52/71, engelsk översättning 2 CMLR [1974]

Bundesverfassungsgericht, Judgement of 22 October 1986, 2 BvR, 197/83, engelsk översättning 3 CMLR [1987]

Bundesverfassungsgericht, Judgement of 12 October 1993, BvR 2134/92 and 2159/92, engelsk översättning 1 CMLR [1994]